AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 14 • TEMMUZ 2004 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2004/07

- Ataol Behramoğlu'nun Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var Adlı Şiirinin İrdelenmesi
- Rıfat Ilgaz'ın Yazdıklarında Gerçekler Görmek ya da Görmek İstememek
- Biz 1950 Kuşağı Öykücüleri
- Kadınların Dünyasına Yolculuk
- Anısal Bir Öykü

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Savaşa Onay
— Şiir Kurultayı
— Demirtaş Ceyhun'a Yanıt
— Sınıf'ın Efsanesi

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE
Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ
Baskı ILICAK Matbaası
Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•İsmet ALICI, •Eylem CAN, •Servet ÇOLAK, •Cengiz GÜNDOĞDU, •Berrin TAŞ
Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCI *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatarasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr Sevgi İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Faks. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
www.insancildergisi.com **Aktüel Adres:** İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu - İstanbul

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL.
Yurtiçi Ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı Ödemeler için
T.İş Bankası Alaköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	İNSANCIL ŞİİR ATÖLYESİ ETKİNLİĞİ / Ataol BEHRAMOĞLU'nun *YAŞADIKLARIMDAN ÖĞRENDİĞİM BİR ŞEY VAR* ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	1
Murat YAZICI	DÜŞ RESMİ (ŞİİR)	6
Berrin TAŞ	PELUŞKO (ŞİİR)	7
Utku ERİŞİK	RIFAT ILGAZ'ın YAZDIKLARINDA GERÇEKLERİ GÖRMEK YA DA GÖRMEK İSTEMEMEK	8
İnci AYDIN	KAR TANESİ (ŞİİR)	13
Sabahattin YALKIN	ANISAL BİR ÖYKÜ (ŞİİR)	14
Demirtaş CEYHUN	BİZ 1950 KUŞAĞI ÖYKÜCÜLERİ	15
İsmet ALICI	ACILI İNSANIN GİZEMLİ SÖYLENCESİ (ŞİİR)	23
Rahime HENDEN	YENİ AŞKLARA DOĞRU (ŞİİR)	24
Temel DEMİRER	TERÖR? KİMDEN? NEDEN? NASIL? (IV)	25
Mark STRAND	ŞİİR YEMEK (Çeviri Şiir - Türkçesi: Anıl MERİÇELLİ)	31
Safi MERDAN	KADINLARIN DÜNYASINA YOLCULUK	32
Özgül İTMEÇ	GÜZ AYNA (ŞİİR)	35
İsmail DELİHASAN	DÜŞÜNCE KIRINTILARI	36
Nalan ÇELİK	HÂLÂ ON YEDİ YAŞINDA (ŞİİR)	37
Sevda ESEN	İNSANCIL'A MEKTUP	38
Haydar DEMİR	SOKAK (ÖYKÜ)	39
Yılmaz ZİR	DÜNYA TUTULMASI (ŞİİR)	40
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	41
N. Hakan ALEV	HİÇ (SİİR)	48

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Ataol Behramoğlu'nun *Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var* adlı şiirinin irdelenmesi

Bu ayın şiirini Nuray Parlak seçmiştir

YAŞADIKLARIMDAN ÖĞRENDİĞİM BİR ŞEY VAR

Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var:
Yaşadın mı, yoğunluğuna yaşayacaksın bir şeyi
Sevgilin bitkin kalmalı öpülmekten
Sen bitkin düşmelisin koklamaktan bir çiçeği

İnsan saatlerce bakabilir gökyüzüne
Denize saatlerce bakabilir, bir kuşa, bir çocuğa
Yaşamak yeryüzünde, onunla karışmaktır
Kopmaz kökler salmaktır oraya

Kucakladın mı sımsıkı kucaklayacaksın arkadaşını
Kavgaya tüm kaslarınla, gövdenle, tutkunla gireceksin
Ve uzandın mı birkez sımsıcak kumlara
Bir kum tanesi gibi, bir yaprak gibi, bir taş gibi dinleneceksin.

İnsan bütün güzel müzikleri dinlemeli alabildiğine
Hem de tüm benliği seslerle, ezgilerle dolarcasına
İnsan balıklama dalmalı içine hayatın
Bir kayadan zümrüt bir denize dalarcasına

Uzak ülkeler çekmeli seni, tanımadığın insanlar
Bütün kitapları okumak, bütün hayatları tanımak arzusuyla yanmalısın

Değişmemelisin hiçbir şeyle bir bardak su içmenin mutluluğunu
Fakat ne kadar sevinç varsa yaşamak özlemiyle dolmalısın

Ve kederi de yaşamalısın, namusluca bütün benliğinle
Çünkü acılar da, sevinçler gibi, olgunlaştırır insanı
Kanın karışmalı hayatın dolaşımına
Dolaşmalı damarlarında hayatın sonsuz taze kanı

Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var:
Yaşadın mı büyük yaşayacaksın, ırmaklara, göğe, bütün evrene karışırcasına

Çünkü ömür dediğimiz şey, hayata sunulmuş bir armağandır
Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana

Ataol BEHRAMOĞLU

Nuray PARLAK

Medet geçen oturumda yaptığımız şiir değerlendirmesinde, okuduğumuz şiirden etkilenerek "coşku" duyduğunu söylemişti.

Coşku...

70'li yıllar...

Bu duygu benden ne kadar uzaklaşmış. Geçmişimi düşündüm, benim okuduğumda coşku duyduğum bir şiir var mı diye. Hemen bir zamanlar meraklısı olduğum, soluk soluğa okuduğum, yalnız değilim dediğim şairlerin eserlerini çıkardım kitaplığımdan. (Tozlanmasın diye jelatinlemişim onları ne hata. Yaşama sevincimi tozlu raflara kaldırmışım.)

Ataol Behramoğlu'nun *Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var* şiirini her okuduğumda coşkulanırım. İlk gençlik yıllarımda hüzünlü bir çocuktum. Mitinglerde hakkını arayan kitleler... Gözümün önünde birbirini vuran gençler... İdamlar... Sana yağı, gaz yağı kuyrukları... Birbirinin gözünü oyan politikacılar. Özgürlük, eşitlik, demokrasi, kavramları yoğunlaşırdı genç zihnimde. Mutlu olmaya hakkım yoktu benim, bütün insanlar mutlu olmadıkça.

Ütopyalarım vardı.

"Kavgaya tüm kaslarınla, gövdenle, tutkunla gireceksin"

Mücadeleye tüm kaslarıyla, gövdesiyle, tutkusuyla giren, yaşamını esenlikli bir dünya, sınıfsız bir toplum için feda eden o insanlara hayranlık duyardım.

80'li yıllar...

Düşlerim vardı, düşüncelerim. Yaşamın gizini nasıl çözerim.

Bu yol insanı, insanlığı, beni, tanımaktan geçiyor dedim kendime.

"Yaşamak yeryüzünde, onunla karışmaktır / Kopmaz kökler salmaktır oraya / / Uzak ülkeler çekmeli seni, tanımadığın insanlar / ... / Bütün kitapları okumak, bütün hayatları tanımak arzusuyla yanmalısın"

Hayallerimde bir hayalet olur duvarları geçer, ışıkları yanan her eve konuk olurdum.

Bazen de tır şoförü olur, bütün sınırları yok edip, uzak diyarlardaki insanlara misafir olurdum. Taras Bulba'yı, Pavel'i anasını, Anna Karenina'yı, Ali Abdihoca'yı, okuduğum romanlardaki kahramanların gerçek olduğunu düşünür, onları bulacağımı zannederdim o ülkelerde.

Hakikat'a nasıl ulaşırım?

Para da yok ki anasını satayım. Okumak istediğim ne kadar çok kitap var. Bir kitapçıyı nasıl soyarım acaba?

90'lı yıllar...

"Değişmemelisin hiçbir şeyle bir bardak su içmenin mutluluğunu / Fakat ne kadar sevinç varsa yaşamak özlemiyle dolmalısın"

Değiştim.

Günler arkada hiçbir iz bırakmadan yaşayışlarından siliniyordu." (*Ana* / Maksim GORKİ)

Şair, sen bu yaşama sevincini nasıl taşırdın yüreğinden? Zindanlarda kederi yaşadın, namusluca, bütün benliğinle ve bana diyorsun ki; *"acılar da, sevinçler gibi, olgunlaştırır insanı"*

Olgunlaştırdı. Kayıplar yaşadım yüreğim yanarak. Sevdim, sevildim. Ayrılıklar, aldatmalar, küçük hileler, yeri geldi bir kalemde sildim değerlimi, dönüp bakmadım arkama. Dokunmayı öğrendim, sevmek dokunmakmış, sımsıkı sarıldım sevdiğime içime sokarcasına. *"Kanın karışmalı hayatın dolaşımına / Dolaşmalı damarlarında hayatın sonsuz taze kanı"*

Bazen seyrettim hayatı, Sennur Sezer'in dediği gibi, yeni bir ses aradım. Çoğunlukla karıştım damarlarına hayatın; ama suskunluğumla, suskunluklarla bulamadım şair senin bulduğu o taze kanı.

"ve bir nisan sabahı / ipe götürselerde seni / kanı onpara etmez herifleri / davan için affedeceksin / insanları seveceksin." N.H.Ran

O karanlık günlerde siz insanları sevmeyi öğrettiniz bize, insanlardan nefret etmemeyi. Örnek oldunuz bize yaşamlarınızla, yazdıklarınızla. Ortak ettiniz insanlığı yaşamımıza, biz ve onlar dememeyi öğrettiniz. Ufkunu geniş tut dedin şair, evet her insan keşfedilecek bir evrendir. Teşekkür ederim Gündoğdu, Berrin Taş. Behramoğlu bana her dokunduğunuzda beni küllerimden çıkardığınız için.

"Çünkü ömür dediğimiz şey, hayata sunulmuş bir armağandır / Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana" diyorsun. Ben de diyorum ki sana:

Armağan hayatım değil, dokunabildiğim bütün hayatlardır ve ben de senin armağanınım.

Dilek YILMAZ

Yaşamın ne kadar içindeyiz? Yaşamada ne kadar ustayız? Yaşamımızı yağmalamak isteyenlerden kendimizi ne kadar sakınıyoruz? Yaşamın peşinden mi sürükleniyoruz, yoksa yaşamın sunduklarını içinden yalnızca kendi istediklerimizi mi alıyoruz?

Soru sormakla başlamalıyız. Çoğunluğun olduğu gibi kabul ettiği yaşamı ancak soru sorarak anlamlandırabiliriz. Bulduğumuz her yeni cevap yaşama kattığımız anlamı daha da güçlendirecektir.

İnsanlar yaşamı sadece kendi deneyimlerinden öğrenmekle yetinmez. Neler yapmayız ki... Arkadaşlarımızdan, dostlarımızdan dinleriz, onların yaşadıkları deneyimleri. Sonra yazılar, romanlar, şiirler... yazılaşmış başkaca yaşantılardır bizim için. Onların sunduğu yaşam deneyimlerinden de faydalanırız.

Şair yaşamımızı yağmalamak isteyenlerin bize dayattığı püsürükleşmiş yaşam anlayışına karşı ko-

yabilmek için, kendi deneyimlerini dizeleriyle ulaştırıyor bize. Behramoğlu'na göre, yaşadığı hayata kendi özgünlüğünü katabilen, diri tuttuğu merak ve hayret duygusuyla yaşamın, doğanın güzelliklerini keşfetmeye hazır olan, kendine söz geçirebilen insan yaşama karışabilir, ona kopmaz kökler salar...

Behramoğlu'nun *Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var* şiiri, etkin insanı, yaşamının öznesi olan değişen, değiştiren insanı anlatır. Bu insan yaşamın acılarına, sıkıntılarına gözlerini yummaz, onu değiştirmeye çalışır. Bunu yaparken de yaşamın diğer yönlerini görmezlikten gelmez, yaşamı bir bütün olarak görür ve onu, o bütünlük içinde yaşar. Böyle bir insan, insanın güzel yarınlarını hazırlamak için girdiği mücadelede örneğin cezaevine düşmüşse; akşam gökyüzündeki yıldızları görür. Dört duvar arasında direnmeye devam eder. Görüşçüsünün getirdiği çiçekten sevinç duyar. Her sabah tıraşını olur. Bir tarafıyla öyle dalar ki yaşama, dünyanın dört bir yanındaki insanları burnunun dibinde hisseder. Kuşkusuz bir yanıyla yalnızlığı da yaşar. Ama hapise düştü diye insanlardan, olup bitenden el etek çekmez. Yaşamanın hakkını verir. Sevgilisinin mektubunda yazdığı bir söze, ağız dolusu güler. Havalandırmadaki böcekten, saksıdaki çiçeğe, yoldaşının giydiği güzel bir gömleğe kadar her şeyin farkındadır.

Şairin dile getirdiği etkin insan büyük düşünen, büyük yaşayan insandır. Bu insan günlük dertlerin içinde kaybolmaz. Hatta tam tersi, yaşamımızı sömürmek isteyenlerin, bizim adımıza konuşanların bize dayattığı "dertlere" burun kıvırır. Çoğunluğun onu kınaması vız gelir, çünkü çoğunluğun düşünmeden benimsediği yargı onun yargısı değildir. O, kendi ülkesini fethetmiş, kendi yargılarını oluşturmuştur. Yaşamını bunun üzerinden üretir, yaratır. Yaşamın akışı içinde sürüklenmez.

Şiirin son iki dizesinin şairin bu bakış açısını desteklememesi eleştirilebilir. Bu son iki dize şairin şiirinde oluşturduğu etkin insan temasını bulanıklaştırmaz.

Nursen URAL

Hepimizin yaşadıklarından öğrendiği bir şey vardır mutlaka. Yaşam bizim deneylerimizin laboratuvarıdır. Biz iyi laborant değilsek, karışımları ayrıştıramaz ya da ayrıştırmamız gerekeni karıştırabiliriz. Sonuçta ya hasta olmayanı hastaymış gibi gösterir ya da hasta olanı sağlıklı gösteririz. Bu da insana yapılan haksızlıktır. Ben de Ataol Behramoğlu'na haksızlık etmemek için, şiiri özümsemek için, bir kaç kez okudum. Okurken beni heyecanlandıran şiir, irdelemede o heyecanı gölgeledi. Kısaca aktarayım. Hayat insana sunulan armağan değildir. Biz bunu birikimimizle var ederiz. Birikimlerimizden insana, topluma bir şeyler verdiğimizde, o armağandır. Kendi varlığımı sürdürmek benim hayatımdır. Oysa bu şiirde sevgi, aşk, bugün, yarın, dün, kavga, barış, doğa, insan vs. her bir dizede yaşamın güzelliği anlatılıyor. İnsana umut, yaşam sevinci, arınma söz verilmiştir. Bu güzellikleri yaratmak için emek ve birikim vardır; ama yine de bir bireysellik vardır şiirinde. Oysa bu emekten, birikimden, yaşadıklarından öğrendiği öyle bir şey olmalıdır ki, hayat insana sunulan bir armağan değildir.

Burcu UPRAK

Belli bir tepkisellik üzerinden yazılan şiirleri anlamak ve değerlendirebilmek için, o tepkinin ortaya çıkış nedenini ve o süreci biliyor olmak gerekir. Eğer bunlar bilinmiyorsa, şiiri değerlendirirken kişisel çağrışımlar ve bunlara bağlı yorumlar devreye girebiliyor... Fakat şöyle de bir soru sorulabilir bunun üzerine: Her şiirin hangi nedenle, kime yöneltilerek, nasıl süreçlerden geçerek yazıldığını bilebilir miyiz? Bu sorunun cevabıyla ilgili ortaklaşılabileceği düşüncesindeyim ki, cevap "hayır"dır... Peki bu durumda şair ve okuyucuya düşen sorumluluk nedir? Kanımca şaire düşen, her ne kadar bir tepki sonucu, ya da bir sürecin sonucunda yazılmış olsa da, şiirin "genel-geçer" olmasını sağlamaktır. Bu yapıldığında, tekil bir olaydan yola çıkılarak genele varılmış, diğer bir deyişle tipik olan yakalanmış olur... Okuyucuya düşense şiir üzerine -kaba bir deyişle- kafa yormaktır... O şiirin olası ortaya çıkış nedenleri üzerine düşünmek, çağrışımların şiirin kendisinden kopup gitmesine izin vermemektir... Bu şekilde ortak bir çabayla, estetik bir kategori olan "güzel" ortaya konabilir...

Tüm bunların yazılış nedeni olan Ataol Behramoğlu'nun şiirine baktığımızda, tepkiselliğinden genele varabildiğini söylemek pek de mümkün değil... Aslında şiirin adı, bir şeylerin üzerine yazıldığını açıkça belirtiyor. Fakat şiir içinde kaldığımızda, bu "şeyler"in ne olduğunu anlamıyoruz... Biraz araştırıldığında ise, 1977'de yazılan bu şiirin, dönemin soluna yönelik bir eleştiri olması olasılığı ortaya çıkıyor. Bu olasılık doğru da olsa, şairin tipik olanı yakalayamadığı gerçeğini değiştirmiyor... Bunun neye dayanarak söylendiği şöyle açıklanabilir: Şairin şiirde kullandığı yüklemlere bakıldığında, son iki dize dışında -"meli, -malı" ve "-eceksin, -acaksın" eklerin kullandığı görülebilir... Yani gereklilik ve gelecek zaman kiplerini kullanıyor şair. Bu da gösteriyor ki şair ya bir gelecek tasarısı yapıyor, ya da içinde bulunduğumuz zaman diliminde "yaşamak" konusunda önerilerde bulunuyor. Fakat bu iki olasılıktan hangisinin doğru olduğunu anlayabilmek için şiirden çıkarabileceğimiz bir veri yok.. Şair *"Yaşadın mı yoğunluğuna yaşayacaksın her şeyi"* dediğinden, herhangi bir zaman sınırlaması yap-

madığı sonucunu çıkarıp devam ediyoruz... Şiirde bir dünya resmi çiziliyor... Bu dünyada insan gökyüzüne, denize, kuşlara, çocuklara saatlerce bakabiliyor... Sıcacık kumlara uzanabiliyor, dinlenebiliyor... Bütün güzel müzikleri dinleyebiliyor, bütün kitapları okuyabiliyor, bütün hayatları tanıyor. Bu insan doğayla bir oluyor; bu insan büyük yaşıyor... Şairin resmini çizdiği bu dünya hepimizin özlem duyduğu, uğruna birçok mücadele verilen bir dünya aslında... Fakat burada sorun, şairin bu dünyayı hangi zaman diliminde gördüğü... Bugünkü dünyaya baktığımızda, insan sürekli bir yerlere yetişmek zorunda, dolayısıyla saatlerce denize, kuşlara bakacak zamanı yok... Bu zamanı bulsa bile, insan denize bakarken gitgide kirletildiğini görüyor... İnsan her çocukta, aç olan, ölmekte olan bir diğerini görüyor... İnsan, yeryüzüyle karışmak yerine, giderek ondan koparılıyor... Dolayısıyla şairin *"İnsan saatlerce bakabilir gökyüzüne"* gibi dizeleri gerçeklikle bağlarını yitiriyor... Bugün insan bütün kitapları okumak, bütün müzikleri dinlemek arzusuyla yansa da, sadece yanmakla kalıyor... Çünkü kitaplar ve müzik giderek metalaştırılıyor ve sadece belli bir sınıf onları "satın alabiliyor" Bugün insanlar bir saniye önce yolda yürürken, bir saniye sonra vurulabiliyor ve kederi yaşamak insanı olgunlaştırmanın da ötesinde, çürütüyor... Bugün insanlar büyük yaşamayı bir kenara koymuş, ancak "yaşayabilme" savaşı veriyorlar... Elbette *"Şairin söyledikleri bugün gerçekleştirilemeyeceği için hepsini bir kenara atalım, hepsi boş bunların"* anlayışı içerisinde söylenmiş tüm bunlar... İnsan bu sistem içinde bile denizi seyretmelidir, güzel müzikler dinlemelidir, kitap okumalıdır, elinden geldiğince hayata karışmaya çalışmalıdır. Fakat asıl söylenmesi gereken, içinde yaşadığımız sistemde bunları gerçekleştirme olanaklarının son derece sınırlı olduğudur... Asıl vurgu, tüm insanların bu şekilde yaşayabilecekleri bir dünyaya yapılmalıdır...

"Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana" der şair. Fakat kim sunmaktadır bu armağanı? Bu armağanın içinde neler vardır? Güzel şeylerin yanı sıra savşalar, açlık, ölüm, sömürü, yokluk... Hayatın armağan olup olmaması, hangi insandan, hangi zamandan bahsettiğimize göre değişir... Günün birinde hayat gerçekten de bir armağan olacaktır insana, fakat onu armağan haline getiren yine insan olacaktır...

Medet TURAN

"Uğruna sıkıntılar çektiğimiz beklenen şey,
biz katladıkça bizden uzaklaşır,
düş olur gider.
Geriye katlanma ve aldanma
gerçek olarak kalır."
(Ömer Naci Soykan)

"Kişi olmak ölçütü olmak demektir; kendi ölçülerine göre seçtiği olayların dünyasında yaşamak demektir" diye belirtir Ömer Naci Soykan. Buradaki cümleden hareketle; insan kişiliğini ölçütlerinin varoluşuyla tanımlar. Bu kabulle de "Ben ölçü tanımam" demek kendi iradesi üzerindeki iradeleri reddetmeyi ortaya koyduğu gibi, maalesef bir yandan da kavram karmaşasının orta yerinde "yaşam gittiği gibi yaşanır" pratiğini üretir. 'Fark etmezcilik' kültürü, kendisini en açık olarak bu tip söylemlerde ortaya koyar.

Ne içmek istediği, nereye gitmek istediği, ne yapmak istediği fark etmeyen; ayırımları zayıf. istekleri belirsiz, duruşsuz, kriterleri eksik bir yaşam kültürü, -en tehlikesi de- özgürlük ya da uyumluluk adına "değere" tecavüz eder.

Oysaki doğa yasasına uygundur insan hareketleri. İstekleri ve istemedikleri belirlidir ve fark eder. Bu aynı zamanda bir farkındalık göstergesidir. Kişi acısını ve mutluluğunu anlamıyla yaşar. Nesne ile yaşamı arasında sağlam bağlantılar kurar, nedenselliklerse karmaşa taşımaz. Tanımlı, belirli, anlaşılırdır.

Tabii ki insan arzularının çıtasını, elde ettikleriyle doğru orantılı olarak tekrar tekrar belirler. Attığı adımların sonuçlarının ön açıcı olmasını ister Tavırlarını, yönelimlerini bu doğrultuda olgunlaştırır hareket alanları açar kendisine. Bu alanları oluştururken sonuçları itibariyle de kendisiyle barışık ve hoşnut olmayı bekler. Ömer Naci Soykan'ın *"Kendisinden hoşnut olmayan insan, kendisinden uzaklaşamayacağı için, bunun yerine başkalarından uzaklaşır"* belirlemesine katılmamak pek de mümkün değil. İnsanın toplumsallığını bugüne kadar dile getiren birçok şair, yazar ve filozof; insanın anlamlı varlığının toplumla birlikteliğinde yattığına vurgu yaparlar. Bu da kendisiyle hoşnut olan insanın, kendisini rahatlıkla eleştirebileceği anlamına gelir. Bu tavrıyla da insan daha güzeline layık olduğunu ispatlar. Tıpkı *Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var* adlı şiirde Ataol Behramoğlu'nun anlattıkları gibi...

Nedir bu anlatımlar dersek; *"Sevgilin bitkın kalmalı öpülmekten / saatlerce bakabilmeli gökyüzüne / İnsan bütün güzel müzikleri dinlemeli alabildiğine / "*

Çok güzel bir anlatım. İnsanın içini fokurdatıyor Resimler canlanıyor gözlerimizin önünde. Yasaklanmaya çalışılan ne varsa,ona karşı durulmasını gösteriyor şair. Behramoğlu, şiirin genelinde "yaşayacaksan, sıkı sıkıya sarılmasın yaşama" demektedir.

Şiirin yazıldığı 1970'lerin son dönemlerinde toplumsal muhalefetin yüksek olması kurum, kavram ve her bağlamdaki ilişkinin tartışılmasını getirdi. Bu tartışmalar bireyin yaşamını geri genel kabullerin dışında yeniden oluşturma olanaklarını ortaya çı-

kardı. Şiirin ortaya çıkışını döneminin koşullarında tartışmak daha doğru bir yöntem olacaktır. Zorlamaya ihtiyaç duymadan, şiirin değer taşıyan, onu kollayan, sevgiyi-sevmeyi öven, kısıtlamalara karşı aşkın gücüyle direnç noktası oluşturan bir karakteri olduğunu söyleyebiliriz.

Bu yorumlar şiirin görünen güzel yönü. Diğer yandan şiirin rahatsız eden bir yönüne vurgu yapmak gerekiyor. Şunu belirtmekte yarar var; yazıldığı dönemde topluma yönelik bir eleştiri sunuyor olması, şiiri estetik kategori içinde eleştirmeyeceğiz anlamına gelmez. İçeriği ve anlatımı ile güzel olan şiir, son dizelerinde tavrını koruyamıyor. Ortaya çıkan zayıf nedensellik, özgür istenci eritiyor. Hayata armağanı kim sunacak? Sizce bir edilgenlik göstergesi değil mi? Açık ve yalın giden şiir, birden kapalı bir anlatıma dönüyor. Oysa ki daha bir önceki kıtada güzel bir yaşamdan söz ediyor. Doğa insan bütünleşmesini aktaran şair *"Ve hayat sunulmuş bir armağandır insana"* dizesiyle, yaşamın kaynağına ilişkin yarattığı belirsizlikle şiir içinde çatışma doğuruyor.

Kendi ölçütleriyle yaşamını örgütlemiş insan için, üzerindeki irade ancak insanlık tarihinin bir armağanı olabilir.

Eylem CAN

Doğumla başlayıp ölümle sonlanan bir süreçtir yaşam. Yaşamın başlangıcı, doğum, iki insanın eylemiyle belirlenir. Başlagnıç, irademiz dışındadır. Müdahale edemeyiz. Yaşamın sonu, ölüm, intihar etmek dışında, irademiz dışındadır. Müdahale edemeyiz. Süreçtir belirleyebileceğimiz... müdahale ederek değiştirebileceğimiz. Sürecì belirleyense eylemlerimizdir. Yaptığımız seçimlerdir. Seçim, yaşama etkin olarak katılmakla yaşam karşısında edilgin kalmak arasındadır. Yaşamımız; iyi, kötü, güzel, çirkin eylemlerimizle eylemsizliklerimizin toplamıdır. Eylemlerimizi sorgulayarak, yaşadıklarımızdan dersler çıkararak oluşturur, yaşam yolumuzu. Yol, öğrenmeyle oluşur, ölene kadar devam eder. Bu yol biriciktir.

Yaşadıklarından ders çıkarmayan, yaşamını sorgulamayan yaşam yolunu oluşturamaz. Kendini bilemez, tanıyamaz. Aynı olay karşısında, her defasında farklı davranır. Başkalarının söylediği gibi, başkalarından gördüğü gibi yaşar. Başkalarının çizdiği yolu izlediği sürece de yaşamış sayılmaz. Yaşam, sanki bir yüktür sırtında. Zaman geçirmektir. Geçiştirmektir. Tüketmektir. Bir gün gelip de ardına baktığında bir şey göremeyişi bu nedenledir. Sıkıntısı, öfkesi, biricik yolunu oluşturamamasındandır. *"Dünyaya yeniden gelsem keşke..."* yakınmalarıyla gelir, son günlerine. Önündeki günleri güzelleştirmeyi aklının ucundan bile geçirmez.

Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var, yaşam nedir, nasıl yaşamalı sorularına yanıttır. Son iki dizeye kadar Ataol Behramoğlu, yaşamda eylemliliği, etkin olmayı savunur. Kendi yaşam pratiğini anlatırken, okura da nasıl yaşaması gerektiğini gösterir. Yaşama katılmayı, yaşama kök salmayı gereklilik olarak okurun önüne koyar. *"Sevgilin öpülmekten bitkin düşmedi mi... sen bitkin düşmedin mi koklamaktan bir çiçeği... iğreti mi katıldın yaşama... mücadeleye iğreti mi girdin... yaşamdan yalnızca sevinç mi bekledin... acıyla karşılaşınca kaçacak delik mi aradın... arkadaş, sen yaşamın dışında kalmışsın. Sen aslında yaşamamışsın...* diyerek edilgin insana şiiriyle tokat atar, Behramoğlu.

Son iki dizeye kadar, insan yaşam yolunu belirler, etkindir. Eylemleriyle yaşamın içindedir. Bu kurgu, *"Çünkü ömür dediğimiz şey, hayata sunulmuş bir armağandır / Ve hayat sunulmuş bir armağandır insana"* dizeleriyle sarsılır. Yaşam, insana sunulan bir armağana döner. Eylemlilikle kurulan yaşam, güzelliklerle örülen şiir çöker.

Yaşamı, yaşam yoluyla belirleyen insandır. Yolumuzu şekillendirmek bizlerin elindedir... güzellikleri yaratan, kötülüklerle, çirkinliklerle mücadele edenlerin elindedir. Yaşamı sunulmuş bir armağan olarak görmek, yaşamı armağan olarak çözümlemek, insanı edilginliğe iter. İnsanı yaşamın öznesi olmaktan çıkarır, insanı yaşamın nesnesi konumuna indirger.

Sonuç olarak, *"Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var / Önüne koyulan çözümleri / sorun olarak almalısın."*

Özgül İTMEÇ

Tüketim toplumunun doymak bilmez iştahı içinde insani yaşam metalaştırılmıştır. İnsanı konuşmaktan koparmış, öğrenmekten ayırmış, yaşamdan uzaklaştırmıştır. Bugün insanlığın belleğine savaşın toplam bilançosu yerleşmiş, yeni savaşlar doğmuştur. İnsanı insan olmaktan çıkarmış, hayvanlaştırmıştır. Şair Ataol Behramoğlu, bu şiirinde kişiliğini kaybetmeyen yaşamdan sorumlu insana seslenir. Umut dolu bir şiir. Şair inatla dokunur insana. Umut, der. Zorluklarıyla göğüslenen yaşama karşı dört elle sarılmayı bilen mücadeleci insanı gösterir. Ne kadar sorumluysak yaşamdan, sorumluyuz bir o kadar da kendimizden.

Cengiz Gündoğdu hocamızdan *Hayat Dersleri*'nde Epiktetos'u dinlemiştik. Epiktetos şöyle dermiş. *"Güvenle her zorluğa katlanabilmek" "insanlığın gerektirdiğini yapabilmek kolay iş değil."* Bütün zorluklarıyla yaşama tutunabilmek kolay iş değil elbet. Epiktetos'un özgürlük anlayışı şairin dizeleriyle uyuşuyor. Yoğunluğuna yaşamak her şeyi, acıyı

da, kederi de, sevinci de olgunlaştırır insanı. Mutluluğa götürür, içinde yaşamın güzelliğini üretir. Yaşamını insanlığın gelişmesine adayanlar, toplumun özgürleşmesine katkıda bulunurlar. Savrulmamalı insan yaşamdan, yoksa yabancılaşır, der şair. Bize tutanacak yer bırakır. Yağmura, sevgiliye, rüzgara sarılır, kendimizi buluruz her dizesinde şairin. Yakınımızdadır. En zorlu anımızda, gökyüzüne bakarken, unutmayın der. Göremediğimiz bir yaşam vardır orda. Gözlerimize bakar, sorar. Yapabiliyor muyuz bunu, görebiliyor muyuz? Siyahın dışındaki tüm renkleri gösterir.

"Sevgilin bitkin kalmalı öpülmekten / Sen bitkin düşmelisin koklamaktan bir çiçeği." Her iki dizedeki eylem aynıdır. Bir çiçeği koklamak sevgiliye benzetilir. Kendi değerimizi görmeyi, ona sarılmayı, bütün düşüncelerimizle, kaslarımızla, gövdemizle yaşama girmek, yaşamı anlamaktır. İnsanın bir değeri vardır, insan oluşudur o. En bireysel eylemimizdir, kendimizi geliştirmek. Mücadele eden insanın en kaçınılmaz, en uzun dinamiğidir, kendini geliştirmek.

Şair, insanı bir yaşamın duyarlılığında güzelleştirir. Umut koklatır dizelerinde. Acılarından umut kalmalı, inanç kalmalı. Geleceğinden vazgeçmeyen insana umudu söyletir. Yaşamı tüketen burjuvazinin mantığının karşısına yaşama sarılan insanı koyar. Direnen, düşünen insanı. Yaşamak kolaya gelir iş değil, zorludur. Sorumlu insan yaşamına ümitte kilit vurmaz. Bu, sevdalı yanıdır onun. Okur, anlatır, düşünür, söyler, konuşur, yaşar. İnsanca yaşamanın bir zorunluluğu olarak gökyüzüne, çocuğa bakmayı, sevdiğine sarılmayı değerli kılar.

Yaşamakla öğrenmek arasında sıkı bir bağ vardır. Bunu hareketlendirir. İnsana ait ne kadar güzellik varsa yaşatır. Dimdik durmamızdır söylenen. Düştüğümüzde kalkacağız. Kolumuz, ayağımız kırıldığında, yıkımla karşılaştığımızda gülüp geçeceğiz. Sevdiklerimizi yitirdiğimizde, düşüncelerimiz kırılayacak. Umut yüklü sesimizle şarkılar söylemeyi, acıyı yaşarken sevinmeyi çoğaltır içimizde.

İnsani ilişkelerin metaya dönüştüğü kapitalist toplumda yaşamayı, sevinci, yaratıcılığımızı geliştirir. Bu gelişim içinde, umut kokmalı her gün, düşler. Yaşamın neresinde olursak olalım, bahçemizde sevinçlerimizin çiçeği açar. Bu çiçek zevk verir insana. Tüm benliğimizi seslerle, ezgilerle doldurarak, bütün güzel müzikleri dinletir, kendi dilimizden bize. Kendini yöneten, çürümeyen insanadır, tüm seslenişi. Dayatılan değil, irademizle oluşturacağımız yaşamı sunar. Duran, içilmeyen su tortu kaplar. Kokar, çürür. Değişmeyen insan da çürür. Yozlaşmayı seçen bir toplum, her gün ölüme doğru yol alır.

düş resmi

gün
ırgatların
tırpanında devrildi
mevsime
düşen
başakla

düşledim
bir yürek resmi

bir somun ekmek
koltuğunda

sıcak

içime dokunan

zenci bir çocuk
afrika'da

Murat YAZICI

Şair, yaşamdan umudu koparmaz. Umursanan yaşam, çürümüşlüğün karşısında direnmeyi, yola devam etmeyi koyar. Mutluluğu büyütür, insan bilincinde. Çıkarsız düşmüştür yola. Yaşamın güzelliğini, her gün yeniden doğan insanın canlılığını çoğaltan dizeler sıralar. Yaşam mirasımıza tanıklık eder, her şeye karşın umut besleyerek.

PELUŞKO

Berrin TAŞ

Yaralıyım...
yorgunum

anla beni
gökyüzü
ektim
tohumlarımı
hoyrat toprağa
ellerim yanıyor

yanıyor
gündoğumunda
uzandığım
bahçeler

anla beni
kış güneşi
gezindiğim
tozlu çakıllı
sokaklar
kan kokuyor
ısınmıyor ayaklarım

anla beni
sabah ayazı
küçük bir
kız çocuğu
dolanıyor
dağlarımda

ırmaklara
ovalara
kırlara
yansıyan yüzü
ağıta dönüşüyor
bir güz öğleninde

küçük
bir kız
sarsak
adımlarıyla
düşüyor
hırpalanmış
yaşamımın üstüne.

RIFAT ILGAZ'ın YAZDIKLARINDA GERÇEKLERİ GÖRMEK YA DA GÖRMEK İSTEMEMEK

Utku ERİŞİK

Şunu en baştan söylemeli:

Ülke nüfusunun neredeyse yarısının açlık sınırında yaşadığı, öyle sık yinelendi ki; açıklanan istatistiksel veriler, "bomba haber" olmaktan çıkıp, sıradanlaştı. Yanıbaşımızda sürüp giden savaşta binlerce insanın ölmesi, işkence görmesi; Kıbrıs'ın ulusal davamız olmaktan çıkıp, Avrupa Birliği'ne girebilmek için vermemiz gereken bir ödün olması; tek başına iktidarın "dayatmaları" karşısında siyasal istikrarsızlığın ve gerilimin tırmanması; bir zamanlar tüm dünyanın imrenerek izlediği kalkınma yarışımızın dinamoları olan KİT'lerin *"Devlet ayakkabı mı yapar?"* anlayışıyla çökertilmesi; her ne yaparsa yapsın başına bir National (Ulusal) sözcüğünü ekleyen ABD'nin gözünü bizim gibi ulus devletler üzerine dikmesi ve ulusal bütünlüğümüze karşı savaş açması vs...

Sesimi yükselterek sormalıyım:

Köklü bir halk seslenişine dayanan bizim edebiyatımızda, adı artık unutturulan ve hiç anılmayan bir 1940 Kuşağı var... Toplumcu-gerçekçi çizgide eşsiz yapıtlar vermiş olan edebiyatçılarımız var... Hem Türkiye'ye hem de tüm dünyaya baktığınızda, 1940'lı yıllardaki koşulların yukarıda saydıklarımla pek de farklı olmadığını; hatta bazı açılardan bugünün daha bile kötü olduğumuzu görürsünüz. Peki toplumcu-gerçekçi edebiyatın tam da gerekli (zorunlu da diyebiliriz) olduğu bir dönemde edebiyatın gitgide kendi kendini kısırlaştırmasının ve halktan uzaklaşmasının nedeni ne olabilir?

Antoloji okumaktan öteye gitmeyen, kendi yazdıklarından başkasını okumadıklarını ilk bakışta anladığımız yüzlerce adın, edebiyat dünyasında "ünlü yazar" ya da "ünlü şair" oldukları bir ortamda; yeni dünya düzeninin "yeni" saçmalıkları da, edebiyatımıza ne yazık ki bulaşmıştır!..

Dünya tarihinde her devrimin arkasında sanatın durduğu yadsınamaz. Sanatın, toplumları ne yönde değiştireceğini ve nasıl bir değişimin önünü açacağını tartışmak bile anlamsız; ama daha da anlamsızı, Türkiye'de bugün başta edebiyat olmak üzere hiçbir sanat dalında, düzenin eleştirisinin olmaması... Göz boyama var, göze hoş gelme var, gözü görmemek var, gözü korkmak var, gözünü yummak var; ama gözünü daldan budaktan esirgemeyen edebiyatçı yok... Hay gözünü sevdiğim "yeni"yetmeler, gözünüzü dört açarak okuyun, yazının bundan sonrasını...

Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığı törende Şolohov şunları söyler:

"Okuyucuya namuslu söz söylemek, halka doğruyu anlatmak, gerçeği anlatırken kimi zaman sert ama her zaman yürekli olmak. insanların yüreğine gelecek adına, kendi güçleri adına, geleceği biçimlendirmedeki yetenekleri adına güçlü inanç salmak. Bütün dünyada barış için mücadele etmek ve yazdıkları kanalıyla yazılarının ulaşabileceği her yerde barış savaşçıları yetiştirmek, insanları ilerlemek için duydukları soylu ve doğal isteklerinde birleştirmek. Sanat, insanların kafalarını ve yüreklerini etkileyecek büyük güce sahiptir. Bir insanın sanatçı tanımına hak kazanması için, bu gücü. insanların ruhunda güzeli yaratmaya yönelmesi, insanlığın, iyiliğine yöneltmesi gerektiğine inanıyorum.

Şolohov'un bu konuşmayı yaptığı 1965 yılından 48 yıl geriye gittiğimizde, Karadeniz'in kıyı kenti olan Cide'de bir çocuğa rastlarız. Çarşıda öyle bir manzara ile karşılaşmıştır ki; beynine bir fotoğraf olarak kazıdığı o "gerçek", ileride sanatının nasıl bir çizgide ilerleyeceğini de belirlemiştir.

"Eğer çarşı ortasında eşek yükü odun satanların arasında, birkaç kuruş eksiğine kadın yükü odun da satıldığını görmeseydim, gerçekçi. toplumcu bir yazar olacak gücü kendimde bulabilir miydim? Daha sonraları, kadına sırtındaki odunla birlikte paha biçmeye kalkışan memur bozuntusu kişilere de rastlamış, paranın nerelerde kullanılabileceğini görmüş, paradan da paralılardan da tiksinmiştim."

Rıfat Ilgaz, henüz altı yaşındadır; yani, *Sarı Yazma* adlı romanında bize anlattığı bu olay, bugünden tam 87 yıl önce geçmiştir...

Geçtiğimiz yıl, Rıfat Ilgaz'ın oğlu Aydın Ilgaz ile birlikte, ustanın ölümünün onuncu yıldönümü nedeniyle bir konuşma yapmak üzere Zonguldak'a gidiyorduk. Yolculuğumuz sırasında ne gördük dersiniz?

Yolun kenarındaki bahçelerden ve tarlalardan çıkan, sırtlarına odun yüklenmiş kadınlar!..

Sever Tanilli ustamızın, *Rıfat Ilgaz-Bütün Şiirleri* adlı kitap için yazdığı önsöze çevirelim başımızı:

"Bu satırları yazmadan önce, şairimizi yeniden okudum. Eskimeyen bir şey var Rıfat Ilgaz'da. Gerçekliğin sürgit haklı çıkarmasında mı aramalı onu; yoksa şairin duyarlığında ve 'yürek işçiliği' dediği sanatsal gücünde mi?"

İşte Rıfat Ilgaz'da eskimeyen bu... Yapıtlarını okuma zahmetine katlanacak olan bazı sevgili yazar ve şairlerin, ondan öğrenecekleri de bu: Eskimez olabilme... Sanatta güncelliği yakalayabilme... Kentsoyluların geceleri uyumadan önce okumaları için erotik masallar yazmak yerine, sırtlarındaki yaşam yüküyle "ezilen" insanları yazmak zorunluluğu... Boyalı basının gücünü arkasına alan iğrenç bir popülizm ile, çarşaf çarşaf renkli ilanlar ile "çok satan" olmaya çalışmak yerine; halkını bilinçlendirmek için doğruları söylemekten kaçınmayıp ülke gerçeklerini yazabilen ve uzun yıllarca "hep okunan" olmaya çalışmak...

Usta'nın *Rüşvetin Alamancası* adlı öykü kitabında, bence Türk edebiyatının en başarılı örneklerinden biri olan, *Sıçan Artığı* adlı bir öykü vardır. Öykü, Rıfat Ilgaz'ın gerçekleri söyleme çabasının nasıl "eleştirildiğini" anlatır bize önce. Ne var ki, Usta'yı şiirlerinden dolayı eleştiren, bir eleştirmen veya bir okur değildir; bir basın savcısıdır!..

Öyküde biraz değiştirilerek aktarılıp ad ve tarih verilmese de, Ilgaz'ın yaşam öyküsünden anladığımıza göre, *Devam* adlı şiir kitabı çıktığında, Şubat 1953'te geçmiştir şu konuşma:

"Neden böyle memleketi kötüleyici şiirler yazıyorsun?"

"Nasıl şiirler yazayım?"

"Memleketin güzel yanlarını yaz. Hiç mi yok güzel yanları?.. Adalar, Boğaziçi... Anadolu'da pınarbaşları, ormanlar, ırmaklar..."

"Var efendim, onları yazan şairler de var!"

"Sen de yaz!.."

"Ben realist bir şairim, gördüklerimi yazarım...

"Realist olmaya mecbur musun? Natüralist şair ol! Ormanlardan, ağaçlardan, çiçeklerden söz et!..

Yokuş Yukarı adlı anı kitabından aldığım bu konuşma, öykünün girişinde biraz daha genişletilerek verilir; ancak özetlemek için sanırım bu kadarı yeterli...

Bu konuşmadan sonra, Ilgaz'a ne mi oldu?

"Kapattılar. Dört duvar arasına tıktılar beni. Tavanda on mumluk bir lamba... Dışarda gündüz olsa bile, burda gece..."

O dört duvar arasında, kendisine "lütfedilen" yarım ekmek üzerine bile uzun uzun düşünmek zorundadır şair. Ya gerisi gelmezse? Ya uzun bir süre hiç ekmek vermezlerse? O halde, hepsini yememelidir hemen. Bir parça ısırır ve yanıbaşına koyup kalanını, uykuya dalar. Uyandığında ise, ekmeğin bir deliğe sıkışıp kaldığını görür. Şair uyurken, bir sıçan gelip ekmeğini çalmıştır!..

Ekmeği ne yapacağı konusunda kararsızdır; çünkü *"Tokluk çağımızda öğretmişlerdi bize, sıçanın artığı yenmezdi. 'Keşke bir insan artığı olsaydı!' dedim."*

Sonra, ekmeği başının yanına koyup, yeniden kapar gözlerini; ama bu kez uyumak için değil, aynı girişimde bulunması durumunda sıçana "gününü göstermek" için...

Sıçan, aynı girişimde bulunur bulunmasına; farkında olmadan, pişman olacağı bir süreci de başlatır. Şair, hemen ayağa fırlar ve bir ayağıyla deliği tıkar, diğer ayağındaki ayakkabısını da eline alır.

Sıçanın odayı dört döndüğü, şairin onu vurmaya çalıştığı bir süreç başlar. İçerideki gürültüye koşup gelen gardiyanın kapıyı açmasıyla birlikte, sıçan yeni bulduğu bu kocaman 'delik'ten kaçar, gider...

" 'Kapat!' diye bağırdım, 'Kaçıyor!'

Nöbetçinin ödevi, kim olursa olsun kaçırmamaktı. Şaşırdı birden, kapıyı kapatmak istedi, beceremedi. Kaçırmıştı sıçanı ayaklarının arasından..."

"Kabaralı postal sesleri, mekanizmaların açılıp kapanmaları, seslenmeler, komutlar" eşliğinde tüm cezaevi sallanırken, şair hücresine girer ve kapısını kapatır. Bundan sonrasını Ilgaz'ın usta anlatımına bırakalım...

"Fare artığı yarım ekmek duruyordu yerinde. Elimi bile süremiyordum. Öğrettiklerini, çok sağlam belletmişlerdi bana. Sıçan artığı yenmezdi. dara gelince ancak insanların artığı yenirdi. Bu artıklar, sabahları çöp tenekelerinden aranabilirdi. Ekmeğin yalnız parayla değil, karneyle verildiği zamanlar, daha da değerlenirdi bu nesne. Ekmek değerlendikçe artığı da değerlenirdi tabi... O kadar değerlenirdi ki, çocuklar sabahları çöp tenekelerinde bile arayabilirlerdi. Çocuklar arayabilirlerdi; ama şairler bu konuyu alıp kullanamazlardı. Ekmeğin artığını ele almak yasak değildi; yasak olan, bu konuyu ele almaktı.

Pireli odanın, sıçan önünden arta kalan ekmeğini mi soruyorsunuz?

Yıl 1944... İkinci Dünya Savaşı yılları... Biz savaşa girmedik. Bu yüzden savaşa giren uluslar gi-

bi, sıçanları yakalayıp yemedik. Savaşın dışında kaldığımız için, bizi savaşa sokmayanlara, üzerimize çullanmayanlara kendi ekmeğimizi verdik... Biz, bu ulusun şairleri de, sıçanların önünden artan ekmeklerle yüz yüze geldik böyle, hapishanelerin pireli odalarında. Az şey mi böyle bir sorunla karşılaşmak, adam olana? Az şey mi, sıçan artığı ekmeği ele alıp düşünmenin de suç olmadığını bilmek! Yalnız çocukların çöp tenekelerinden ekmek artığı aradıklarını yazmanın suç olduğunu öğrenmek, böyle hapishanelerin pireli odalarında!.."

Ara ki Bulasın Sayfalarda Şair Rıfat Ilgaz'ı!..

Ilgaz'ın yaşam öyküsünü okuyanların ya da dinleyenlerin yüzündeki şaşkınlığın adı, *"Hababam Sınıfı"*dır *"Hababam Sınıfı'nın yazarı mı yaşamış bunları?"* şaşkınlığı... Onun yalnızca *Hababam Sınıfı* yazarı olarak anılmasının altında başka nedenler olduğunu düşünürüm hep... Yani bu durumu, "yapıtın yaratıcısının önüne geçmesi" olarak yorumlamak, işin kolayına kaçmaktır ve çok büyük bir yanılgıya kapılmaktır.

Doğrudur; *Hababam Sınıfı*, Ilgaz'ın ününü çoktan aşmıştır. Salt Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatında da sıkça rastlanılan bir durum bu. Verebileceğim en güzel örnek, Victor Hugo'dur. Bugün, Hugo denilince akla hemen *Sefiller* gelir. Biraz daha ilgili okurlar, *Notre Dame'ın Kamburu*'nu eklerler. Daha başka? Yok... Oysa, Hugo Fransızların ulusal şairiydi. Şiirleri bugün salt okurlar tarafından değil, eleştirmenlerce de gözardı edilmiş; Hugo'nun şair yanı unutturulmuştur.

Burada okur kimliğimizle sorgulamamız gereken konu, değer verdiğimiz bir edebiyat sanatçısının, neden bütün yapıtlarını okumak yerine, adı en çok anılan yapıtıyla ilgilendiğimizdir. Yakalamaya çalıştığımız, her yazarda bir roman, her şairde bir şiir mi? Yoksa, bütünüyle incelenmesi gereken bir sanatçı gözüyle mi bakmak gerekiyor bu adlara?

Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı* serüvenini, hiç tereddüt etmeden Hugo'nun *Sefiller*'i ile karşılaştırabiliriz. Edebiyata şiir ile başlamış olan Ilgaz'ın şair kimliğinin unutturulmasında ve edebiyat çevrelerince üzerinde hiç durulmamasında, aklıma gelen iki olasılık bulunmakta:

Bunlardan ilki, Ilgaz'ın şiirlerinin üzerinde durulmayacak denli sıradan oluşu...

İkincisi, Ilgaz'ın şiirlerinde bir sanatçı duyarlılığı ile yükseltmekten kaçınmadığı muhalif sesinin "sakıncalı" bulunması...

İlk olasılık için fazla düşünmeye gerek yok. Nâzım Hikmet'in, *"Gençlerin içinde çok beğendiğim şairler var, hepsinin ismini aklımda tutamıyorum, isimleri henüz yer etmedi; ama şiirlerini pek beğeniyorum. Şöyle aklımda kalanları sıra tefriki yapmadan sayayım: Dinamo, Suat Taşer, Rıfat Ilgaz. A.Kadir, Orhan Kemal, Saffet Irgat vesaire..."* demesi boşuna değil... Orhan Kemal'in, *"Nâzım'ın yanında bulunuyordum. Dehşetli etkisi altındaydım. Nâzım, 'Kendi sesini bul!' diye bağırdı. Rıfat Ilgaz'dan, Celal Sılay'dan örnekler gösterdi..."* demesi boşuna değil... Sabahattin Ali, Behice Boran, Yaşar Kemal, Pertev Naili Boratav, Oktay Akbal, Server Tanilli, Asım Bezirci, Attilâ İlhan ve Hasan İzzettin Dinamo gibi birçok kişinin Ilgaz'ın şiirlerinden övgüyle söz etmesi boşuna değil...

O halde, ikinci olasılığın üzerinde durmak gerek...

Sanat-iktidar ilişkisinin sorgulandığı yerde, toplum için sanatın ne demek olduğu da çıkar ortaya. "Halka inmek" deyimi kullanıldığı zaman, *"Ne demek efendim, halka çıkmak gerek!"* demenin o iğreti alçakgönüllü havası; "Halka çıkmak" denildiği zaman *"Aydın, halkın bir adım önünde, bir karış üstünde olacak ki, ona yol gösterebilsin!"* demenin o anlamsız kavram karmaşası... Tanımlama güçlüğü, anlatmadaki yetisizlik, ya aydın sınıfından ya da "sokaktaki vatandaş"tan birisi olmak zorunda kalmak... Bu konuda en beğendiğim görüş yine Ilgaz'ın bir deyişinde saklıdır:

"Gözüm toplumda, kulağım halkta!"

Çoğulcu demokrasilerde, halkın iktidarı direkt olarak kendisinin belirlediğini biliyoruz. Bu konuda yanıldığını düşünürse veya iktidarın yaptıklarından mutlu olmazsa, bir sonraki seçimde başka bir iktidara görev verme yetkisini elinde tutan da yine halk... Halkın her dediğinin kabul edilmesi ve ne söylerse doğru bilinmesi, demek değildir bu anlattıklarımız. Halkın doğru siyasal tercihlerde bulunması, kültürel olgunlaşmasını tamamlaması ve ülke geleceğinde önemli kararlar alabilecek aydınlığa ulaşmasında, en büyük görev de aydınlara düşmekte. Aydın sınıfına gireceklerin başında ise, sanatçılar geliyor.

İktidarın, elindeki yetkiyi ulusal çıkarlar doğrultusunda kullanmamasının sancısını uzun yıllardır yaşıyoruz. Ne acı ki, iktidar partileri sürekli değişse de, bu çıkmazdan bir türlü kurtulamıyoruz. Bunda halkı suçlayıp işin içinden sıyrılmak ve alıp başını başka memleketlere gitmek, bir çözüm elbette; ama gelecek kuşakların sorumluluğunu duyan aydın bir kişinin yapmayacağı bir davranış aynı zamanda... Sözkonusu sancının yaşandığı bir ülkede, sanatçının görevi, halkın sesi olabilmesi... Onun yanlışlarını gösterip doğruyu anlamasında yardımcı olması, önünü açacak yollar göstermesi ve onu ezen iktidara karşı muhalif bir ses yükseltebilmesi... Peki bunu yapan sanatçıyı iktidarın sevmesi mümkün mü?

Bu soruya vereceğimiz *"Hayır!"* yanıtı, bakın nereye götürecek bizi?

Ya partisi değişse de, anlayışı değişmeyen iktidardan yanasın; ya da halktan yana... İktidardan yana olmak, büyük kazançları olan bir tercih olacaktır. İktidarın bütün olanaklarını kullanarak, kendini "cici göstererek", halkı yalancı bir iyimserliğe sürükleyecek bir sanat havası estirerek ve yine iktidara şirin görünen basın-yayın organlarında kendi reklamını yaparak "büyük sanatçı" olmak çok kolaydır; en çok tercih edilen de budur. Ya hiçbir "aykırı ses" çıkarmayıp iktidara destek çıkarsın, ya da düpedüz iktidar yandaşlığına soyunup memleketi güllük gülistanlık gösterirsin...

İşte Ilgaz'ın tercihi tam da burada netleşir:

"Memleketse görülüyor işte, / Güllük gülistanlık... / Ne var ki güllerin dikeni çok!"

Okutma Üzerine adlı şiirinin son üç dizesi böyle... Şiirin başına dönecek olursak, iktidara karşı durmayı seçmiş ve halkının yanında olmayı görev bilmiş bir sanatçının korkunç çelişkisi ile karşılaşırız:

"SINIF'ın ozanıyım mimli / HABABAM SINIF'ının yazarıyım ünlü / Kim ne derse desin, / Çocuklar için yazdım hep."

Hababam Sınıfı'nın ünlü yazarı, neden *Sınıf*'ın mimli ozanıdır?

Sözünü ettiğim muhalif ses, ayakları yere basmayan bir slogan edebiyatı değil! Gördüğünü apaçık yazabilme yürekliliği, düşündüğünü kaleme aynen dökebilme dürüstlüğü...

Sınıf adlı şiir kitabı 1944'te yayımlandığında ancak 25 gün kitabevi raflarında durur. Kitabın kapağının kırmızı renkte; adının *Sınıf*, yayıncısının *Devrim* Kitabevi oluşu iktidarın dikkatini çeker!

Oysa, kastedilen "sınıf", Öğretmen Rıfat Ilgaz'ın ders verdiği sınıftır. *Devrim* Kitabevi de, adını sahibi İhsan Devrim'den alır... Yani, kitabın dış görünüşüne bakarak, Ilgaz'ı toplumu "sınıf"lara bölen "kızıl" bir "devrim"ci olarak görüp yargılamak, bugün ne yazık ki yaşaya yaşaya kanıksadığımız saçmalıklardan biri...

Kitabı toplatılan ve hakkında tutuklama emri çıkarılan Ilgaz, iki buçuk ay kadar polisten kaçar. Kaçma nedeni, ciğerlerini yaşamı boyunca kemirecek olan tüberküloz hastalığıdır. Hapishanenin olumsuz koşullarında ve kendisine yapılacak kötü muamelelerde ölüm çok da uzak durmayacaktır şaire... Çok değil bir yıl önce, Ilgaz'ın yakın dostu A.Kadir, *Tebliğ* adlı kitabı yüzünden Sansaryan Han'da dört gün aç bırakılmış, 17 gün tabutlukta kalmış ve beş yıllık Anadolu sürgünü cezası almıştır...

Açık konuşmalı:

A.Kadir gibi birçok usta sanatçı, iktidarın karşısında olmanın cezasını, tabutluğa girerek çekti. Tabutluk, suçlunun parmağını oynatamayacağı, tabut kadar dar bir yere sokulup, aç-susuz bekletildiği yerdir... Ben, hep farklı bakmışımdır sanatçıların bu bekletilişine... Aydınlık savaşımı vermiş olanların, karanlığa karşı zorla saygı duruşunda bekletildiği yerdir tabutluk! Bekleten, karanlığın iktidarı, iktidarın karanlığı...

Kimse kimseyi suçlamasın; bu utanç, geçmişiyle geleceğiyle herkesin...

Şairi şu notu yazmak zorunda bırakanlar utanmasını bilselerdi, başlarını önlerine eğip gitmesini de bilirlerdi!..

"Bugün 24 Mayıs 1944... Evden müdüriyete teslim olmak için çıktım. Yolda yakalayanlar bilsinler ki, sırf bu iş için çıktım yola!"

Bizim edebiyatımızı *"Yaşar Kemal'in Nobel adaylığına"* ve *"Orhan Pamuk'un yeni romanının İngilizce'ye çevrilmesine"* sıkıştırmaya çalışıp, Nâzım Hikmet gibi büyük bir ustayı bile "aşk mektupları" ile popülerleştirip onun "dava"sını küçültmek için uğraşanlar, bilmezler Ilgaz'ın *Karartma Geceleri* adlı muhteşem yapıtını...

Kim, Rıfat Ilgaz mı? Hani *Hababam Sınıfı*'nın yazarı canım, ha ha ha!..

Sınıf adlı kitabından dolayı hakkında çıkarılan tutuklama kararı yüzünden iki buçuk ay boyunca, aç-susuz sokaklarda dolaşan, kendi evine, karısının-çocuğunun yanına gelememek bir yana, kaldığı evleri sık sık değiştirmek zorunda kalan Mustafa Ural adlı öğretmenin romanı, *Karartma Geceleri*... Yani, Rıfat Ilgaz'ın ta kendisi...

Öğretmen-şair Mustafa Ural, her gün dışarı çıkmadan önce cebine aynı notu koyuyor. Değiştirdiği sadece tarih; o günün tarihini yazıyor her nota... Polis yakaladığında, *"Zaten teslim olacaktım!"* diyebilmek için...

Cebindeki nota yazdığı son tarih olan, 24 Mayıs 1944 günü gidip polise teslim oluyor. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, sınırlarımıza dayanan savaş, ülke içindeki siyasî atmosferi de değiştiriyor çünkü. İsmet İnönü'nün Turancıları hedef alan konuşmasından güç alan Mustafa Ural-Rıfat Ilgaz, kaçak yaşamına bir son veriyor böylece...

Daha ikinci kitabında böylesine bir mücadele vermiş olan Ilgaz'ın, şiirimize kattıklarını nasıl anlatmalı?

"Ölümle burun buruna bir gençlik boyu / Sıtmasında vereminde Anadolu'nun / Dönülmez bekleme kamplarında / Suçsa suç, sorguysa sorgu, hapisse hapis / Yaşamak gezin, gözün, arpacığın ucunda / Elimde hep böyle tükenen bardak"

Bir Sınavsa Eğer şiirinde geçen bu dizelerde mi aramalı umudu? Her şiirinde rahatça görülebilir, elinde tükenen bardağın hep dolu yarısını görme iyimserliği... Ve aynı şiirinin son iki dizesi. *"Açılan bir sorumsuz yaylım ateş / Bir top karanfildir göğ-*

sümüzde" Bırakın egemen güçler yaylım ateş açsın; çok çok, göğsümüzde de bir top karanfil açar! Böyle bir direnme, böyle bir umut kaç şairde var aynı anda? Şair mi dedim; çok afedersiniz sayın bay, sizin *"sevgilinizin meme uçlarına benzettiğiniz karanfil"*li şiirlerinizle dolup taşarken edebiyat havuzu, Rıfat Ilgaz yalnızca *Hababam Sınıfı*'nın yazarıydı değil mi? Lütfen bağışlayın beni; sizin anlaşılamadığı ölçüde sanatsal sayılan yapıtlarınız yanında, Ilgaz'ın duru Türkçesiyle gösterişsiz bir şiir yazma çabasını böyle övgüyle anlattığım için... Toplumcu-gerçekçi çizgiyi, "hapishane edebiyatı" sayma yanılgısına düşen, "köylücülük" diyerek küçümseyen sizdiniz, değil mi? Ama köylünün yüzünü okşayıp, sırtına tekmeyi indiren zavallı iktidarların yanında da sizdiniz... Ilgaz Usta, halkından, insanından hiçbir zaman umudunu kesmeyip, en zor gününde doğduğu topraklara, Cide'ye dönerken, siz Paris'e uçak bileti almakla meşguldünüz... Cafe de Paris'ten yazdığınız şiirlerde, koca memeli sevgililerinizin yatakta nasıl aslan kesildiğini övgülerle anlatırken; açlıktan sütü kesilen anaların, besinsizlikten mezara giren aslan gibi çocukların şiirini yazdı Ilgaz.

"Bizim de bir çift sözümüz vardı / Nar çiçeği, gül dalı üstüne, / Dudaklarımızda kaldı. / Göremedik sıkıntısız yaşandığını, / Rahatın şiirini yazamadık."

Sınırlarımız ötesinden değil, *Parmaklığın Ötesinden* seslenmesini bilmek büyüttü Ilgaz Usta'yı insanlarımızın gözünde. Özellikle yaşamının son on yıllık diliminde, kitap fuarlarında, günde on saat durmaksızın kitap imzalaması, binlerce okurun uzun kuyruklar oluşturması, başka nasıl açıklanabilir? Bu kuyrukların tanıkları itiraf etmekten çekinmesinler; özellikle 80. yaş kutlamaları sırasında dört ilde de (İstanbul, İzmir, Ankara ve Kastamonu) aynı coşkulu kalabalığın salonları tıklım tıklım doldurduğunu söylesinler... Kaç şair bu mutluluğu yaşadı? Biz bu gerçekleri söylemekten utandıkça, "alçakgönüllü" davranmaya çalıştıkça, bize yazar-şair diye lanse edilenlerin yalanlarına meydan vermiş oluyoruz. Onların medya destekli "büyüklüğü" üzerine methiyeler düzülürken, halkın sevgilisi olmuş bir şairi neden kimse anmıyor? Neyin korkusu bu, kimden çekinmek? Maaşınızı mı keser borazanını öttürdüğünüz gazeteler, yoksa kitabınızı mı basmaz holding yayınevleri? Yoksa, Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan*'da yerden yere vurduğu "bedavacı" yazarlardansınız da, elden gelen ekmeğiniz, gölden gelen suyunuz mu kesilir?

Sırtına odun yüklenmiş kadınları gördüğümüz Zonguldak'ta dostlarımız bizi bir balıkçı barınağına götürmüşlerdi akşam yemeği için. Sevgili Aydın Ağabeyimin, Rıfat Ilgaz'ın oğlu olduğunu öğrenince balıkçı çok heyecanlandı. Düğmesini ilikleyip okumaya başladı ezbere:

"Biz yaşlılar türlü nedenlerden / Kuşlarla birlikte uyanmak zorundayız, / Saksıdaki karanfil bakım ister, / Tüm çiçekler, ağaçlar, parklar / Yollar, köprüler bakım ister, / Balıkçı barınağı, barınaktaki gemiler, / Gün doğmadan deniz fenerimiz. / Kıyılarımız, gökyüzü, bulutlar, / Bir uçtan bir uca esen rüzgâr / Bütün gün gözümüz üzerlerinde olmalı.

Bu dizeler, *Kulağımız Kirişte* şiirinin bir bölümü; oradaki balıkçı tamamını okudu. Sorduk, *"Çok mu seviyordun Rıfat Ilgaz'ı?"* diye... *"Nasıl sevmem ağabey, o bizim şairimizdi, o bizi yazdı!"* dedi... O adam, tüm yaşamını o küçücük barınakta geçiren biriydi; ama şiirini ezberleyecek kadar tanıyor, seviyordu Ilgaz Usta'yı...

Başka bir örnek de, tüm yaşamını Cide'deki küçücük minibüsünde yolcu taşıyarak geçiren Minibüsçü Süleyman Ağabey... Sordum bir gün ona, *"Süleyman Ağabey, insanın anası ölünce, babası ölünce, üzülür, kahrolur; Rıfat Usta ölünce sen ne hissettin?"*

"Hocamın öldüğünü ilk duyduğumda, başta hiçbir şey hissedemedim, dondum kaldım. Ne zaman ki, İstanbul'a gittim, cenaze töreninden sonra Cide'ye yola çıktım, işte o zaman yüreğimden bir parça koptuğunu anladım. Cide'ye gelince onunla hep oturduğumuz masaya oturdum. Ağlamak, az kalır anlatmaya... İçim acıyordu. Arkadaşlar geldiler yanıma, 'Şimdi karşıdan görünse, buraya doğru yürüyüp gelse ne yaparsın?' dediler. Onlara, 'Şimdi karşıdan görünse, buraya kadar yürütür müyüm be! Omzuma alır, onu omzumda taşırım!' dedim.

Ünlü eleştirmen filanca, ünlü yazar falanca, tanımak istemedikçe, adını anmadıkça, büyüyor Rıfat Ilgaz ünsüz bir balıkçının, ünsüz bir minibüsçünün yüreğinde... Hey gidi Koca Çınar, şimdi karşıdan görünsen, seni yine halkın omuzlara çıkarır Rahat uyu, şiirlerin halkının ezberinde. *"Benim kitabım hakkında yazı yazarsan, ben de seninki hakkında yazarım!"* paslaşması hâlâ sürüyor köşe yazarları arasında; o köşelerde sana da, senin kitaplarına da yer yok usta. Zaten halkını kandıranların satırlarına konuk olmak da istemezsin sen. Gördüğüm o ki; sen yine her kitabında yücelttiğin Karadeniz insanının sarı yazmasını, verdiğin sanat savaşının özgürlük bayrağı yapmış dalgalandırıyorsun O bayrağın hiç düşmeyeceğini bu iki örnek anlatmaya yetiyor usta; anlayana sivrisinek saz...

Ne diyordun *Yaşıyoruz*'da?

"Ben ölmedim... / Beni öldürmediler de; / Yaşıyorum, yaşıyorum işte, / At kıçında sinek gibi. / Töööbe, töbe! / Kapandı yüzümüze dergi kapakları. / Bir varmış, bir yokmuş olduk sağlığımızda. Şiir / O yosmanın boyuna. / Gazete... Gelene gidene başyazı. / Ara ki bulasın sayfalarda / Şair Rıfat Ilgaz'ı. / Düştükse itibardan / Ölmedik ya, yaşıyoruz

işte. / Yaşıyoruz dedik, yaşıyoruz be, / Heeeey, fincancı katırları!"

"O yosmanın boyuna" şiir yazmazsan, *"gelene gıdene başyazı"* verecek kadar günün adamı olmazsan, aramak zorunda kalırsın sayfalarda kendini.. Bu, gerçek sanatçıların ortak yazgısı mı? Anla(t)mak, çok güç...

Buraya kadar yazdıklarımı düşünürken, Attilâ İlhan'ın *Hangi Edebiyat* adlı kitabındaki şu söylediklerini de dikkate almanızı isteyeceğim:

"Rıfat Ilgaz Alişim'i ve Sınıf'ı, A.Kadir Tebliğ'i, Ö.F Toprak İnsanlar'ı, Cahid Irgat Bu Şehrin Çocukları'nı yazıyordu. Ben, Ahmed Arif, Arif Damar, Enver Gökçe, Şükran Kurdakul ise, onların ardısıra boy atıyorduk. Şu saydığım şairler CHP'nin İnönü diktası döneminde ne gibi belalara uğramışlardır bir araştırın, ilginç şeylerle karşılaşırsınız; çünkü bunlar 'neo-Tanzimatçı', alafranga 'ilericiler'in, 'eski' bulduğu şairlerdir, bir de 'yeni' saydıklarını kurcalayın. Hepsinin İnönü diktası bürokrasisinde çok saygın ve gözde kişiler olduklarını, sallayıp başını alıp maaşını, o 'yenilikleri' döktürdüklerini göreceksiniz.

Şiirleriyle, romanları ve öyküleriyle, hep aynı "toplumcu" sesin "gerçek" savaşımı vardır Rıfat Ilgaz'da. *Hababam Sınıfı*'nın mizahını şiirlerindeki "karşı duruş"undan ayrı tutmak olanaksız; çünkü mizah, Ilgaz'ın kaleminin ucunun en sivrildiği anlarında çıkar ortaya... *Pijamalılar* romanında, *Meşrutiyet Kıraathanesi*'nde ya da öykü kitaplarındaki mizah, bazen öyle keskin bir söyleme dönüşür ki; kurulu düzenin yalan denizinde yüzdürdüğü gemileri batırır O gemiler ki, Nuh'unkine benzer yapısıyla, toplumun her kesiminden örnek bir yolcu taşır... Bu yolcuların içinde, ne yazık ki, sahte aydınlar da vardır!..

Toplumcu-gerçekçi olmak, işte bu "sahteliklere"karşı savaş açmak demektir; Ilgaz Usta'nın o çizgi üstünde, sağa-sola sapmadan, kalemini eğip bükmeden ilerlemesi, onu bugün *"Unutmadık, unutmayacağız!"* yapmacıklığının unutkanlığına götürmeyip, deyim yerindeyse sessiz-sedasız devleştirmiştir...

Nilüfer ÖNDİN
Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat (1923-1950)
8.000.000 TL
İNSANCIL YAYINLARI

KAR TANESİ

Servet'e...

Sevgim
uçuşuyor saçlarına

Kar tanesi
kalamaz
aynı
istese de
kar tanesi
kalmayı

Vurduğunda kendisini
otobüs camına
su olur
hemen değil
ağır ağır
süzülür aşağı
özlerken
bulutlara karışmayı

Gün gelir
yükselir göğe
maviye karışır
göz gözü görmez
sis olur
indiğinde yere

Ne olursa olsun
kar, sis
buhar, yağmur

Yok olmaz
değişse de
biçimi

Sevgim,
saçlarına takılmış
kar taneleri...

İnci AYDIN

ANISAL BİR ÖYKÜ

Sabahattin YALKIN

Rıfat Ilgaz'ın anısına...

1. Bir akşam Atikâli'nin başında çatı katındaki odamızda
Ben, arkadaşım Hulusi, bir de Rıfat Ilgaz
"Hababam sınıfı" gün yüzüne çıkmamış daha
Alelacele kurduğumuz uydurma içki sofrasında
Kadeh tokuştururken İstanbul'un vurdum duymazlığına
Ne Lüks Nermin'in kızlarından hastalık kapan Sukarno,
Ne de Kasımpaşa'ya yenilen Vefa umurumuzda...

2. "Bir Ulus bu kadar körlemece düşman olur mu...
Bu kadar öcü gösterilir mi bir rejim!" diyordu;
Rıfat Usta soluk aralarında dura dura.
Ciğerleri kahrından delik deşik, süzek...
Ne üstünde, başında, ne de cebinde:
"Benim iki yerim var dünyada!
Ya hastane ya da hapishane..."

3. Yıllar sonra Bartın'da onuruna bir imza gününde,
Resmin altında Rıfat Ilgaz adını okuyunca
Emniyetçiler anımsadı onu arananlar arasında;
İki sivil üç polis... hemen yakalana.
"Çok geç kaldınız!" dedi, kitapçı, "çok geç...
Eğer ölüler de tutuklanıyorsa o başka..."
Rıfat Usta nasıl da gülmüştür buna mezarında.

BİZ 1950 KUŞAĞI ÖYKÜCÜLERİ

Demirtaş CEYHUN

"1950 Kuşağı Öykücülüğü"'nün öykücülüğümüz içinde ayrı bir bölüm oluşturduğu gerçekten söylenilebilir mi acaba?

Yani, biz 1950 kuşağı öykücülerinin öykü anlayışı da, öykücülüğümüz içinde ayrı bir bölüm olarak mı değerlendirimelidir?

Doğrusu, bu yılki Kitap Fuarı'nda *Dünya Yayıncılık A.Ş.*'nin düzenlediği *"1950 Kuşağı Öykücüleri"* toplantısına konuşmacı olarak çağrıldığımda kara kara düşünmedim, hani bocalamadım da değil bir an için... *"Kendi kendimizle mi gelin güvey olacaktık"* yoksa...

Ama biliyorsunuz, *"edebiyat"* sözcüğü de dilimizde ilk olarak Tanzimat dönemi yazarlarınca, öykülerimizi yayımlamaya başladığımız günlerden topu topu üç çeyrek yüzyıl önce kullanılmaya başlanılmıştır ve yazarlarımızın ilk toplu edebiyat hareketi de neredeyse 20. yüzyılın başlarında olmuştur zaten. *Servet-i Fünun* dergisinde toplanan bir grup genç yazar, 1895 yılında yayımladıkları bir ortak bildiriyle yeni bir edebiyat akımı oluşturduklarını duyurmuşlardır okurlarına ve *"Edebiyat-ı Cedide"*'nin kurucuları bu genç yazarlardan Mehmet Rauf ile Hüseyin Cahit 20, Cenap Şahabettin ile Ahmet Hikmet 25, Tevfik Fikret 28, en büyükleri Halit Ziya da topu topu 29 yaşındadır. Yani, henüz yirmili yaşlardaki bu delikanlılara *"Edebiyat-ı Cedide"*'ci (Yeni Edebiyat'çı) sıfatını da bir edebiyat tarihçisi filan değil, gene kendileri vermişlerdir kendilerine.

Edebiyatımızdaki ikinci toplu girişim de, gene bilindiği gibi bir grup genç yazarın İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, 1909'da, *Servet-i Fünun* dergisinde yayımladıkları bir bildiriyle başlattıkları *"Fecr-i Ati"* hareketidir. İlginçtir, bu yazarlar da *"geleceğin habercisi - şafağı"* anlamındaki *"Fecr-i Ati"* adını kendilerine gene kendileri vermişlerdir ve bu bildiriyi yayımladıklarında Yakup Kadri 20, Refik Halit 21, Ali Canip 22, Ahmet Haşim 24, Mehmed Fuad (Köprülü) ise henüz 19 yaşında delikanlılardır, tıpkı *Edebiyat-ı Cedide*'ciler gibi...

Edebiyat tarihçilerimizin verdikleri bilgilere göre de, daha 1901 yılında, Hüseyin Cahit'in bir Fransız yazarından çevirdiği, Fransız devriminden söz eden *Edebiyat ve Hukuk* adlı bir yazının yayımlanması nedeniyle *Servet-i Fünun* dergisinin Sultan Abdülhamid'ce kapatılması üzerine, *"Divan edebiyatıyla bütün bağların koparılacağından ve özellikle Fransız edebiyatındaki biçim, tür ve akımlardan daha çok yararlanılacağından"* öte edebiyat kuramı ve estetiği ile ilgili yeni bir şey söylemeyen, Tevfik Fikret'in öncülüğündeki bu *"Edebiyat-ı Cedide"*'ci gençlerin kendiliklerinden susmaları gibi, gene kendilerinden önceki edebiyatı toptan yadsıyan, ama Batı edebiyatıyla daha sıkı ilişki kuracaklarından ve *"sanatın şahsi ve muhterem bir iş olduğunu"* söylemekten öte yeni bir ileti getirmemiş *"Fecr-i Ati"*'ciler de bir iki yıl içinde kendiliklerinden dağılmışlardır.

Görüldüğü gibi, *"Servet-i Fünun Edebiyatı"* genel başlığıyla da anılan, *bir kuşak birliği ve bir yayın ortaklığı* niteliğindeki *Edebiyat-ı Cedide* ve *Fecr-i Ati* girişimlerinin, bir *"edebiyat okulu"* olarak değerlendirilebilmesi kesinlikle söz konusu dahi olmasa gerektir.

Gerçi, İkinci Meşrutiyet'ten sonra, Balkan Savaşı yenilgisinin onur kırıklığıyla aydınlarımız arasında 1912'lerden itibaren birden alevlenen *"millileşme" (ulusal kaynaklara dönme)* ve *"Türkçülük"* akımlarının etkisiyle edebiyatımızda da *"Milli Edebiyat"* ve *"Hececiler"* adı altında birtakım girişimlerde bulunulmamış değildir. Ama ne var ki, gerek *"hece"* tekniğinin şiirimizde zaten nicedir kullanılıyor olması, gerekse Ömer Seyfeddin, Ziya Gökalp ve Ali Canip'in çıkardıkları *Genç Kalemler* dergisinde *"Milli lisan"* başlığı altında *"dilde sadeleşme"* şeklinde başlayan *"Milli Edebiyat"* akımının, bir süre sonra kitapların kapaklarına *"yazarının Türk olduğunu"* belirtmek için *"Milli Roman-Milli Hikâye"* diye yazılmaya başlanılması yüzünden *"milli"* kavramının anlam aşınımına uğraması gibi nedenlerle, bu girişimler de kısa süreli arkadaş gruplaşmaları olmaktan öte bir anlam ve etkinlik kazanamamışlardır.

1928 yılında *"Milli edebiyatçıların gerçeklikten uzak memleketçilikleri ile sığlıklarına bir tepki olarak"* ve *"hececilerin elinde tıkanmış Türk şiirine yeni ufuklar açmak"* savıyla *Yedi Meş'ale* adlı bir ortak kitap çıkararak edebiyat tarihimize *"Yedi Meş'aleciler"* diye geçmiş şairlerimiz de, tıpkı önce-

kiler gibi, hem Ziya Osman 18, Yaşar Nabi 20, Cevdet Kudret, Sabri Esat, Vasfi Mahir 21, Kenan Hulusi 22, Muammer Lütfi henüz 25 yaşında delikanlılardır, hem *"Yedi Meş'aleciler"* adını *"Meş'ale"* dergisinden dolayı kendilerine gene kendileri vermişlerdir, hem de *"bir yenilik getiremeden hece ölçüsünde kalıp, özde de salt Fransız ozanlarını taklit ettikleri"* için tıpkı *"Edebiyat-ı Cedide"*ci ve *"Fecr-i Ati"*ci ağabeyleri gibi hiçbir etki yaratamadan kısa sürede dağılmışlardır.

Çok büyük yankılar uyandırarak şiirimizi uzun yıllar etkisi altına almış ve bir *"akım"* (okul) niteliği kazanmış edebiyatımızdaki tek olay ise, hiç kuşku yok ki, 1941 yılında, henüz 26-27 yaşlarındaki üç genç şairin *Garip* adlı ortak şiir kitaplarının yayımlanışıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nın dünyayı kasıp kavurduğu o günlerde bu üç gençin, Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet'in, sokaktaki insanın günlük sorunlarını dile getiren bu şiirlerinin, gerçekten de bir yandan savaşın yeniden güncelleştirdiği yaşama hakkı, özgürlük, adalet, barış gibi kavramlara sahip çıkarken, öte yandan da halk şiirinin hece kalıpları ile beyit tekdüzeliği içine sıkıştırılmış yurt güzellemeleri şeklindeki tek parti iktidarının resmi edebiyat anlayışına karşı sanki gizli bir başkaldırı niteliği taşıyan yeni estetik değerleri ve konuşma dilinin doğallığı içindeki yalın söylemleri, edebiyatımızda sözcüğün tam anlamıyla bir bomba etkisi yaratmıştır.

Ve ilginçtir, döneminin bütün genç şairlerini, örneğin Edip Cansever ile Metin Eloğlu'nu bile ilk kitapları *İkindi Üstü* ile *Düdüklü Tencere*'de etkilemiş bu yeni şiir akımına da, gördüğümüz kadarıyla edebiyatımızda ilk kez, kendileri değil edebiyat tarihçileri, önce *"Garip şiiri"* veya *"Garip Hareketi"* diye bir ad takmışlardır bu kitaptan dolayı. Kendilerinden de *"Garipçiler"* diye söz etmişlerdir sürekli.

1950'lerin ortalarından itibaren de, ola ki kendilerine *"İkinci Yeni"* diyebilmek için, *"Birinci Yeni"* veya *"Yeni Şiir"* diye adlandırılmaya başlanmıştır *"İkinci Yeniciler"*ce.

Bilindiği gibi *"İkinci Yeni"* olayı da, *"1950 Kuşağı Öykücüleri"* diye adlandırılan bizlerle aynı zaman diliminde ortaya çıkmış, bir önceki kuşaktan 1927-1931 doğumlu Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya ve Ece Ayhan'ın öncülüğünde genç şairlerce, 1955-56'lardan itibaren Ankara'da yayımlanan *Pazar Postası* adlı haftalık bir gazetede başlatılmıştır. Daha sonra Oktay Rıfat, İlhan Berk, Metin Eloğlu gibi ünlü ozanların da aralarına katıldığı *"İkinci Yenici"*lere göre de, şiir, içerikten çok bir şekil sorunudur ve *"Garip"* şiirinin omurgasını oluşturan basit konuşma dilinin tam karşıtı, kendine özgü, zor anlaşılır, kapalı, simgesel bir özel şiir dili gerektirmektedir. Gene, öyküden kesinlikle uzak durmalı ve somuttan çok soyut, hatta anlamsız imgelere dayanmalıdır. Çünkü, şiirin anlamla bir ilişkisi kesinlikle yoktur, dolayısıyla bu soyut imgeler de anlamlarından arındırılmış sözcüklerle kurgulanmalıdır mutlaka, bu yeni anlayışa göre. *"İkinci Yeni"* adı da, anımsadığımız kadarıyla ilk kez *Pazar Postası* yazarlarınca, o günlerde verilmiştir.

Kısacası, *"İkinci Yeni"* olayı da önce *"Garip"* şiir anlayışını toptan yadsıyıp, onun ilkelerinin karşıtlarıyla kendi koordinatlarını belirlemeye çalışmakla işe başlamış ve ilginçtir, *"İkinci Yeni"* adı da sanki geleneklere uyularak gene kendilerince verilmiştir kendilerine.

Bu nedenle, söz konusu yıllarda *Mavi* ve *A* dergilerinde toplanmış, ama *Seçilmiş Hikâyeler, Yeni Ufuklar, Yeditepe* gibi dergilerde de yazan bizler de o günlerde, tıpkı *İkinci Yeniciler* gibi, kendi kendimize *"1950 Kuşağı Öykücüleri"* diye bir ad takıp, öykülerimizin ve öykü anlayışımızın *"1950 Kuşağı Öykücülüğü"* başlığı altında öykücülüğümüz içinde yeni bir edebiyat akımı oluşturduğunu savlamamız, meğer gelenek ve göreneklerimize kesinlikle aykırı düşmezmiş yani...

Fakat, aklımızdan bile geçmemiştir böyle bir savda bulunmak.

"İkinci Yeni" Olayı ve *"Soğuk Savaş"*

Çünkü, Demir Özlü ve Adnan Özyalçıner'in de söz konusu toplantıdaki konuşmalarında ayrıntılı bir biçimde belirttikleri gibi, öykülerimizi yayımlamaya başladığımız yıllarda, hem öykücülüğümüzün en parlak dönemi, hem de siyasal tarihimizin güya en demokratik günleri yaşanmaktaydı ülkede, denilenlere göre. O yıllardaki moda deyimle, kısa bir süre önce, 14 Mayıs 1950'de bir *"beyaz devrim"* gerçekleştirilmiş ve seçimleri büyük bir farkla kazanan Demokrat Parti çeyrek yüzyıllık CHP tek parti faşizmine son (!) vermişti.

Ama ilginçtir, *"demokrasi"* çığlıkları atarak iktidara gelen DP'liler, demokratikleşmeyi gerçekleştirecek yasal düzenlemelere girişmek şöyle dursun, sanki laikliğe karşı saldırıları kışkırtmak amacıyla, daha ilk günden gerici çevrelere göz kırpmaya başlamışlardı hemen.

Örneğin, 20 Mayıs 1950 günü okuduğu Hükümet programında din adamı yetiştirmek üzere her ilde bir din okulu açılmasının çabuklaştırılacağını ilan eden Menderes, iktidarlarının henüz birinci ayı dolmuş dolmamışken de, bir oldubittiyle 17 Haziran 1950'de ezanın yeniden Arapçalaştırıldığını *"Ramazan'dan önce"* bütün müftülüklere telgrafla bildirtmişti ilk iş olarak. 1952 ders yılına kadar da, tam 7 ilde birden acele İmam-Hatip Okulu açılmıştı gerçekten. Devlet bütçesinden her mahalleye bir cami yaptıran Menderes, bir yandan milletvekillerine

"Siz isterseniz hilafeti bile geri getirebilirsiniz" diye söylevler çekerken, öte yandan da Said-i Nursi'nin elini öpüp, tarikat şeyhlerinin sırtını sıvazladığı için, Nurculuk, Ticanilik, Biberilik, Cerrahilik, Nakşilik gibi tarikatlar pıtrak gibi çoğalıyordu ülkenin dört bir yanında. Her gün yeni bir Kuran kursu açılıyordu bir köşede güya gizlice ve bir Atatürk büstü kırılıyordu, ama kıranlar bir türlü yakalanamıyordu.

Aynı anda Anayasanın dili de değiştirilmiş, Arapça'nın egemen kılınması uğruna Türkçe'ye ve düşünceye yasaklar getirilmeye başlanmıştı. Gene, devlet kuruluşlarının adları, örneğin *"Genel Kurmay Başkanlığı"* yerine tekrar *"Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye Riyaseti"*, *"Sağlık Bakanlığı"* yerine *"Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti"* vb. şeklinde, örneğin *"ekim, kasım, aralık, ocak"* aylarının adları *"teşrini evvel, teşrini sani, kânunu evvel, kânunu sani"* şeklinde daha ilk günden zorla değiştirilmiş, dilin yeniden Osmanlıcalaştırılmasına çalışılıyordu.

Gerçekten, göz açıp kapayıncaya dek *"Rus salatasının"* adı bile sanki değişmiş, *"Amerikan salatası"* olmuştu kendiliğinden. Artık *"Sınıf, sendika, grev, özgürlük, barış, emek, sömürü"*, hele hele *"sol"* sözcüğü sanki yasaklanmıştı, kullanılması olmadık belalar açıyordu insanın başına. Üniversiteler, neredeyse her öğrenciye bir görevli düşecek denli, öğrenci kılığındaki sivil polislerle doldurulmuştu. Üniversite öğrencilerinin sıkça uğradıkları yerlerde de ortalık sivil polis kaynardı. Örneğin, Baylan pastanesinde bile, göz hizalarında küçücük delikler açılmış gazetelerin ardında kulak kesilen sivil polislerle kuşatılırdı çevremiz hemen. Denilenlere göre, polise düzenli rapor veren arkadaşlarımız bile vardı. *"Komünizmle Mücadele"* derneğinin üyeleri, *"komonist"* avına çıkmış, gece gündüz çevremizde cirit atıyordu zaten. Dergilerin kapak yazılarındaki kimi harflerin *"orak çekiç"*i andırdığı suçlaması bile sürüm sürüm sürünmemize yetiyordu. Örneğin, Akademi'de, Resim Bölümünde okuyan bir arkadaşımız, *"Kalkınan Türkiye"* konulu bitirme sınavı kompozisyonunda ekin biçen bir köylü ile demir döven bir işçi figürünü yan yana çizdiği için derhal tutuklanmış ve duruşmada kendisini savunurken *"Ama radyoda her akşam fasıl heyetinde Vedia Tunççekiç ile Salih Orak yan yana saz çalıyorlar"* dediği için de, söylentilere göre o tarihten itibaren Vedia Tunççekiç ile Salih Orak adı radyoda bile yan yana getirilmemişti bir daha.

Kısacası, 14 Mayıs 1950'de seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanarak ülkeye güya demokrasiyi getirecek olan DP, ne yazık ki bütün umutları hızla boşa çıkararak, daha ilk seçim döneminin sonunda, 1954'lerde, gerçekten de sözcüğün tam anlamıyla tek parti iktidarı faşizmini bile aratmayacak bir baskıcı yönetim kurmuştu yeniden.

Bu nedenle, kendilerini *"İkinci Yeni"* diye adlandıran şairlerimizin, içerikten çok bir şekil sorunu olarak tanımladıkları şiirin, *"kendine özgü, özel bir dili olmalıdır"* sloganıyla böyle zor anlaşılır, bol göndermeli, simgesel bir soyut dille ve özellikle de soyut imgelerde, hatta anlamsız imgelerde aramalarını, kimi eleştirmenlerimizin baskıcı yönetime bağlayarak bir *"kaçış edebiyatı"* şeklinde yorumlamalarına katılmamak da o koşullarda gerçekten olanaksızdı doğrusu.

Çünkü, coşkuyla sarıldığımız 14 Mayıs 1950 seçimlerinin ardından kısa bir süre sonra, ülkede yeniden üstelik eskiye rahmet okutacak bir baskıcı yönetimin kurulmasını kesinlikle dış dünya ile ilişkilendirmiyor, çoğu büyük toprak sahibi DP yöneticilerinin kişilik ve kimliklerinden kaynaklanan bize özgü bir siyasal olay olarak değerlendiriyorduk, büyük bir düş kırıklığıyla.

Gerçekten de, Batılıların, faşizmin kökünü kurutmak amacıyla gerçekleştirdiğine yürekten inandığımız İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bu kez de ülkeleri çağdaş yönetimlere kavuşturup insanları özgürleştirecek demokrasi rüzgarları estirdiğinden kesinlikle kuşkumuz yoktu çünkü.

Gerçi, seçimlerden 5 ay sonra, daha Ekim 1950'de, Amerika'nın isteği üzerine Kore Savaşı'na tam donanımlı 5 bin kişilik bir tugay göndermemizden; Barış Derneği'nin daha kurulduğu yıl Kore'ye asker gönderilmesine karşı çıktıkları için kapatılmasından; tam 6360 askerimizin öldüğü, yaralanıp sakat kaldığı, tutsak düştüğü veya yittiği bu savaşta iki yıl boyunca ülkeye neredeyse her gün şehit tabutlarının, vapurlar dolusu sakat gazilerin, ardı ardına yitik ve tutsak haberlerinin gelmesinden; gene ünlü *"1951-52 Komünist Tevkifatı"*yla aynı günlerde yüzlerce aydınımızın acele tutuklanıp kışlalara doldurulmasından; hele hele Nato'ya katılmamızın ardından *"Hürriyeti Seçtim"*, *"Komünist Cehenneminden Geliyorum"*, *"Bir KGB Ajanının İtirafları"* *"Ben Bir Komünisttim"* türü kitapların kitapçı vitrinlerimizi birden pıtrak gibi sarmasından ve Amerika'daki bütün ilerici yazar, düşünür ve sanatçılara 1949-1954 yıllara arasında kan kusturmuş *"Senatör Mac Carthy"* olayının gazetelerimize de yansıyan haberlerinden dolayı işkillenmiyor değildik elbette. Ama ne var ki, Batılıların *"Soğuk Savaş"* diye adlandırdıkları bütün bu olgular bizler için, o gün de tıpkı bugünkü gibi, *"Amerikalıların icadı"* ve salt *"Sovyetler Birliği ile Amerika arasında yaşanan psikolojik ve ideolojik bir kültürel sürtüşme"* idi, dolayısıyla aralarında bir bağ kurmayı biraz da DP yöneticilerinin kimlikleri yüzünden bağdaştıramıyorduk galiba.

Oysa, bugünden geriye baktığımızda, *"Soğuk Savaş"* daha 1948-49'lardan itibaren ülkemizde de

bütün şiddetiyle yaşanmaya başlanmış, ama biz farkında değilmişiz meğer.

Çünkü, örneğin "Soğuk Savaş"ın ilk saldırı örgütü olduğu bizce kuşkusuz *"IMF ve Dünya Bankası"*'na üye olmak için, ne işe yarayacağını bile tam kavrayamadan meğer daha 1946 yılında başvurmuşuz ve 11 Mart 1947'de hemen kabul edilmekle de kalmamış, bir gün sonra 12 Mart 1947'de Truman Doktrini kapsamına da alınarak ödüllendirilmişiz (!) Amerika'ca. 1948 yılından itibaren de *"IMF ile Dünya Bankası"*'nın görevlileri, denetlemek üzere ülkemize gelmeye başlamışlar kendiliklerinden. Açıklanan Devlet arşivindeki belgelere göre de, 15 Mayıs 1951'de *Barker* adlı bir Dünya Bankası görevlisi, koltuk altında güya bu sürede hazırladıkları bir *"Kalkınma Planı"* (!) ile Ankara'ya gelerek, Kırım Savaşı sırasında 1854'te alınmış Osmanlı İmparatorluğu'nun hızla sona ermesine neden olan ilk dış borçtan tam yüzyıl sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin de acele kalkınması gerektiğini ve bu amaçla Batılı ülkelerin Dünya Bankası aracılığıyla Türkiye'ye dış borç vereceklerini tebliğ etmişmiş meğer DP yöneticilerine. Hemen ertesi yıl da, zorla verilen bu dış borçla Amerika'dan tam 30 bin traktör satın alınmış. Ve o yıl Nato'ya girilmiş...

Sanki bu gelişmelere koşut olarak da, ilginçtir hemen hemen aynı günlerde, 6 Mayıs 1948'de okullara din dersi konulması ilk kez Büyük Millet Meclisi'nin gündemine alınmış ve laisizm, CHP'nin yetkili kurullarında da tartışılmaya başlanılmış meğer. Ertesi yıl da, 15 Ocak 1949'da ilk *imam-hatip kursu* ile 4 Haziran 1949'da *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* açılmış, 15 Şubat 1949'da da *ilk okullara din dersi* konulmuş. Ve, Atatürk'ün laisizme bir güvence olarak tasarlayıp kurdurduğundan kuşku duymadığımız Diyanet İşleri örgütü, ilk kez Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay'ın güya CHP'li hükümetlerince kuşa döndürülmeye başlanılmış.

İlginçtir, gene aynı günlerde, Sovyetler Birliği'ni kuşatan komşumuz İslam ülkelerinde de *Müslüman Kardeşler, Hizbullah, Hizbultahrir, Hizbulislam* gibi ardı ardına "cihad" peşinde koşan yeni siyasal dinci örgütler oluşturulurken, sosyalizmin *"sınıf"* ilkesine karşı *"din"*i temel alan *"Soğuk Savaş"*'ın *"Yeşil Kuşak"* stratejisi gereği mezhep kavgaları ve Sünnilik-Şiilik çelikisi de gizli gizli kaşınırmış öte yandan.

Ama biz, içerde laisizmin tartışmaya açılması, din adamı yetiştirme yaftası altında eğitimin yeniden dinselleştirilmesi, tekke ve zaviye yasaklarının kaldırılarak tarikatların palazlandırılması, üstü nicedir küllenmiş şeriatçı dürtülerin devlet eliyle yüreklendirilmesi vb. gibi gelişmeleri bile, galiba hem bağımsız toplumsal olaylar olarak değerlendirdiğimiz, hem de genellikle toprak ağası kimliklerine bakıp yöneticilerimizin dış dünyadaki bu gelişmelerin bilincine varabileceklerine olasılık dahi vermediğimiz için olsa gerek, *"Soğuk Savaş"* ile DP'nin bu faşist yönetimi arasında bir ideolojik ilişki kurmayı akıl bile etmezmişiz meğer.

Oysa, Hitler faşizminden kaçıp Amerika'ya sığınmış Frankfurt okulundan bazı eski Marksistler de, bu süreçte, modernizmin *"ulus devlet ve laisizm"* ilkelerine karşı *"cemaatçilik ve din"*i, *"diyalektik akıl"* yerine de *"gizemciliği"* (mistisizmi) savunan, *"postmodernizm"* adı altında yeni bir ideoloji oluşturularmış Amerikan İmparatorluğu için zaten.

Kısacası, bu gerçeklerin ışığında sil baştan düşünüldüğünde, *"İkinci Yeni Şiir"* ile *"postmodern sanat anlayışı"* arasında birtakım ortak işaretlerin varlığını görmemek, yani *"İkinci Yeni"*'nin de bir anlamda *"Soğuk Savaş"*'ın bir ürünü olabileceğinden kuşkulanmamak galiba gerçekten olanaksızdır.

Gerçekten Ayrı Bir "1950 Kuşağı Öykücülüğü" Var mıdır?

Şunu içtenlikle bir kez daha itiraf edeyim ki, öykücülüğümüzde ayrı bir *"1950 Kuşağı Öykücülüğü"* olduğunu savunmak bir yana, böyle bir ayrımdan söz edilip edilemeyeceğini bile düşünmemiştim, Kitap Fuarı'ndaki o toplantıya kadar.

Ancak, öykü yazmaya başladığımız yıllarda öykücülüğümüz de, sözcüğün tam anlamıyla en parlak dönemi yaşamaktadır, hiç kuşku yok ki. 1910'larda ilk kez anadiline sahip çıkarak öykücülüğümüze büyük bir soluk aldıran Ömer Seyfettin'in ardından, Türkçe'nin Cumhuriyet'le birlikte devletin anadili haline getirilip Dil Kurumu aracılığıyla hızla geliştirilmesi sayesinde de, öykümüz 1930'lardan itibaren gerçekten olağanüstü bir sıçrama yapmıştır, bilindiği gibi.

Yani, öykü yazmaya başladığımız günlerde, çağdaş öykücülüğümüzün kurucularından Sabahattin Ali, gerçi 1948 yılında siyasi polisçe öldürülmüştür ama, Sait Faik, Orhan Kemal, Memduh Şevket Esendal, Halikarnas Balıkçısı, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Aziz Nesin gibi çağdaş öykümüzün büyük ustaları hâlâ yaşamaktadırlar ve ola ki Memduh Şevket'in dışıda hepsi de ürün vermektedir.

Bizim kuşaktan bunca kişinin birden öykü yazmaya heveslenmesi de bu nedenle midir, kimbilir? Çünkü, Aziz Nesin'in deyimiyle gerçekten de *"üç kişiden dördünün şiir yazdığı"* bu toplumda, biz öykü yazanlar galiba ilk kez şiir yazanlardan daha çoktuk sanki o dönemde. Düşünüyorum da, kimler öykü yazmamıştı ki...

Bu nedenle, onların ilk elden öğrencileri olduğumuz ve öykülerimizle bu ustaların öyküleri arasında birtakım kalıtımsal akrabalık ilişkisinin bulunduğu da elbette tartışılmasa gerektir doğal olarak.

Ama çok ilginçtir, bütün bunlara karşın öykülerimizin ustalardan birinin öyküleriyle yüzde yüz örtüştüğünü söyleyebilmenin olanaksızlığı kadar, ustalarla aramızdaki kuşaktan öykücülerin, örneğin *Sabahattin Ali - Orhan Kemal* öykü anlayışının sürdürücüleri olarak niteleyebileceğimiz Fakir Baykurt, Muzaffer Buyrukçu, Tarık Dursun, Muzaffer İzgü veya *Sait Faik* öyküsünün sürdürücüleri Oktay Akbal, Naim Tirali, Tarık Buğra vb'nin öyküleri ile öykülerimiz arasında böylesi bir kan bağının bulunduğunu söyleyebilmek de kesinlikle olanaksızdır doğrusu.

Gerçi, tıpkı onlar gibi, yaşama aynı bakış açısından yaklaşıp, kısa cümlelerle yazmaya çalışmıyor değildik çoğumuz. Fakat, ola ki onların anlatımlarının basitlik derecesindeki yalınlığına duyulan bir tepki sonucu, daha kapalı, anıştırmalı bir dille ve bol göndermeli, özellikle de soyut imgelere ağırlık veren bir anlatımı yeğliyorduk neredeyse hepimiz. Ayrıntıya özel bir önem veriyorduk, bolca eğretileme yapıyorduk, uzun uzun betimlemelere girişiyorduk sanki inadına ve mekanlarla zamanı özellikle soyutluyorduk sık sık. Oysa, o yılların moda söylemiyle, *"sanat, sanat için değil, toplum içindi"* bize göre de, yani *"toplumcu gerçekçi"* bir edebiyat anlayışını savunuyorduk güya. Ama öte yandan da, zaten Fransız kültürüyle yetişmiştik ve Sartre'ın 1946 yılında yayımlanmış *Egzistansiyalizm Hümanizmadır* adlı kitabından dolayı o günlerde ülkemizde de yankılanmaya başlayan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kierkegaard ve Heidegger'den esinlenerek dile getirdiği *"egzistansiyalizm"* ile Breton'un, Aragon'un, Eluard'ın öncülüğünü yaptığı *"sürrealizm"*in dehşetli etkisi altındaydık. Ne ki, çoğu Komünist Parisi üyesi olan bu Marksist yazarların görüşleriyle ilgili kaynak bulabilmek pek de kolay olmadığından, gerek *"egzistansiyalizmi"*, gerekse *"sürrealizmi"* o yıllarda yeterince kavradığımızı söyleyebilmemiz de doğrusu olanaksızdır. Ancak, bu kavramların anlamlarını tam kavrayamamak da daha çok işimize geliyordu sanki ve böyle kapalı dilli, anıştırmalı, abartılı, bol soyutlamalı oluşlarını artık *"egzistansiyalizm"* ve *"sürrealizme"* yordukları için bu solcu öykülerimizi DP faşizminin gözünden daha kolay kaçırdığımıza inanıyorduk çünkü.

Kısacası, öykülerimiz ustalarımızın öykülerinden gerçekten farklıydı, ama öykülerimizi onlardan farklı kılan bu özellikleri, ne yazık ki tıpkı *"İkinci Yeni Şiir"* olayının yorumunda yaptığımız gibi, Demokrat Parti'nin baskıcı yönetimden kaynaklanmış salt söylem biçimiyle sınırlı bir olgu olarak değerlendiriyorduk. Dolayısıyla, *"egzistansiyalizm"* ve *"sürrealizmin"* de, sanıldığı gibi gizemciliği ve sanal bir dünyayı savunan gerici ideolojiler değil, ola ki İkinci Dünya Savaşı sonrası koşullarının yarattığı bir ilerici tepki olabileceğinden kuşkulanmayı aklımıza bile getirmiyorduk yani...

Meğer, Egzistansiyalizm ile Sürrealizm de Soğuk Savaş Karşıtı Ürünlermiş Galiba...

Gerçekten, bu konularda yazan aydınlarımız da, galiba ulaşabildiğimiz tek kaynaklar olan Sartre ve Camus'nün oyunlarını, öykülerini, romanlarını egzistansiyalizmin *"varoluş"* kavramı ile dinsel düşüncenin *"yaratılış"* kavramını özdeşleştirerek yorumladıkları için olsa gerek, *"egzistansiyalizmi"* de, yazgıcı bir yaklaşımla sonu Tanrı fikrine varan hiçlik, yokluk, anlamsızlık, saçmalık, boşluk gibi anlamlar içeren yeni bir dünya görüşü, yeni bir düşünce dizgesi, bir gizemci felsefe olarak değerlendiriyorlardı zaten. Ola ki bizler de bu nedenle, DP'nin baskıcı yönetimine ve şeriata ödün veren dinci politikalarına karşı kaçış edebiyatının bir tür motifleri haline döndürmüştük onu.

Meğer, bu düşüncenin tam da İkinci Dünya Savaşı'ndan güçlü çıkmış tek ülke Amerika'nın bir imparatorluk haline dönüşebilmesi için ikinci bir ortaçağ yaratmak amacıyla oluşturulan, *"aklın yerine inancı egemen kılarak"* bireyi gene kul haline getirecek yeni ideolojinin Batı'ya da dayatılmaya başlandığı günlerde Marksist ve antikapitalist Fransız yazarlarınca ortaya atılmış olması bile, kuşkuya düşmemize yetse gerekmiş oysa.

Çünkü, sonradan *"postmodernizm"* diye adlandırılan Amerikan emperyalizminin bu yeni ideolojisinin diyalektik aklı şiddetle reddederek, gerçeğe karşı gizemciliği, bilinmezliği, dolayısıyla yazgıcılığı ve irrasyonalizmi savunmasına karşılık, egzistansiyalizmin salt *"insanın, kendi varlığını kendisinin yarattığı ve yeryüzünde başka hiçbir şeyin kendisine yol gösteremediği evrendeki tek varlık olduğu"* görüşü bile, bizce bu çelişkiyi bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermekteymiş meğer.

Gerçi, Heidegger ve Kierkegaard'ın gizemciliklerinin yönlendirmesiyle biraz da, kimi tarihçilerce *"egzistansiyalizm"* hâlâ bir idealist felsefe olarak nitelendirilmemekte de değildir.

Ancak, Sartre'ın *"Tanrısız Varoluşçuluk"* görüşü bile, *"varoluş"* ile *"yaratılış"* kavramları ustaca karıştırılıp *"insanın umuda umut bağlamaması"* ilkesi *"umutsuzluk"*muş gibi yansıtılarak, geniş yığınlara o günlerde saçmayı ve hiçliği savunan, anlamsız (absurd), gizemci, ilericilik karşıtı, hatta gerici, idealist bir dünya görüşü olarak benimsetilmeye çalışılmıştır, galiba gene aynı odaklarca.

İlginçtir, *"sürrealizm"* de, *"realizmin"* karşıtı bir kavramdı bizler için o günlerde. Örneğin, halk şiirindeki, masallardaki kimi aşırı abartmaları bile gerçekdışı oldukları gerekçesiyle *"sürrealist"* imgeler sayıyorduk. Yani, sanatsal bir terim veya bir tek-

nik yöntem değil, bir ideoloji, bir sanat kuramı, bir öğreti olarak değerlendiriyorduk.

Üstelik, Sovyet yazarlarının resmi sanat anlayışı *"sosyalist realizm"* yüzünden, 1950'lerden itibaren *"realizm"* sözcüğünün ağza alınmasının bile yasaklanmış olmasına karşı, galiba ne anlama geldiğini bile yöneticilerimizin tam kestirememelerinden, *"sürrealizm"* sözcüğü henüz böyle bir tehlike de içermiyordu. Bu nedenle, artık öykülerimizde gerçekçi imgeler yerine, güya *"gerçeküstücü"* (sürrealist) imgelere ağırlık veriyorduk, ama *"gerçeküstü"* kavramını, duyularla kavranan nesnel ve somut gerçeğin ötesinde bir düşsel olgu, bir fantezi olarak algıladığımız için, imgelerimizdeki olayları, kişileri ve nesneleri tıpkı masallardaki gibi alabildiğine abartıp çarpıtıp bulutsulaştırarak düşselleştiriyor, böylece hem soyutluyorduk, hem de belirsizleştirip zor anlaşılır kılıyorduk. Doğal olarak anlamsıza, saçmaya, hatta gerçekten gerçek dışına da düşüyorduk zaman zaman.

Sürrealizmin kuramcılarının da, uygulayıcılarının da komünist olduklarını biliyorduk kuşkusuz. Ama, bu yeni ideoloji, demek daha o günlerde Türkiye'de bile; bireyi bir an önce yeniden kullaştırabilmek için, zücaciyeci dükkanına girmiş fil gibi önce diyalektik akla saldırıp kırıp dökmediği, içini boşaltıp yozlaştırmadığı, anlamını değiştirip çarpıtmadığı ilerici düşünce, gerçekçi sanat akımı, Fransız devriminin getirdiği kavram bırakmamış ki, bizler yaşadığımız gerçekliğin bilincine varamazmışız asıl.

Oysa, bugün daha açık bir biçimde görüldüğü gibi, *"sürrealizm"* de kesinlikle bir ideoloji değil, sanatsal bir yöntem, bir anlatım biçimiymiş meğer. Bireyin gerçekten özgürleşebilmesi için sömürünün tam anlamıyla ortadan kaldırılmasına çalışan ilerici sanatçıların, gerçeği bütün bağlam ve bağlantılarıyla kavrayabilmek amacıyla başvurdukları bir anlatım biçimiymiş, bir söylemmiş. Gerçeğin başka bir dille anlatımıymış. Tıpkı, ortaçağın tanrısal akılla dokunulmaz kıldığı gerçeği kavrayabilmekte Rönesans resminin buluşu üç boyutlu perspektif kuralının da yetersiz olduğu gerekçesiyle resme dördüncü boyutu sokan *"Kübizm"* gibi, *"Sürrealizm"* de düz aklın ve Aristoteles mantığının denetiminden kurtularak gerçeği tam kavramaya çalışmak demekmiş meğer.

Gerçekten de, diyelim İspanya iç savaşı sırasında faşistlerce bombalanarak yerle bir edilmiş Guernica kentinde yaşanan gerçek, aynı zamanda Fransız Komünist Partisi üyesi olan *Picasso*'nun ünlü *Guernica* adlı sürrealist resmindeki denli etkili biçimde bilinen bir başka gerçekçi teknikle anlatılabilir mi acaba?

DP Demokrasisi de *"Soğuk Savaş"* Usulü Bir Demokrasi miymiş Ne?

Fakat, ne bu yeni kavramlar, ne de Demokrat Parti iktidarının birden dinsel ağırlıklı bir diktatörlük haline dönüşmesi ile dış dünyadaki siyasal gelişmeler arasında bir nedensel ilişki kurulabileceğinden, yani bu gelişmelerde *"Soğuk Savaş"*'ın da bir rol oynamış olabileceğinden kuşkulanmayı aklımızdan geçirmiştik bugüne dek. CHP tek parti yönetimine bile rahmet okutacak bu diktatörlüğü de sürekli, artık her ne hikmetle ise salt Menderes ve Bayar'ın kişiliklerinden kaynaklanmış bir yerel olay olarak değerlendirmiştik.

Oysa, Soğuk Savaş daha 1946-47'lerden itibaren, IMF ve Dünya Bankası'na ortak olmak, Kore Savaşı'na asker göndermek, hemen ardından NATO'ya alınmak, *"Mac Carthizm"*'in ülkemizde de uygulamaya konulmasıyla başlayan aydın kıyımı ve komünist avı, ardı ardına kurulan antikomünist örgütler, *"Yeşil Kuşak"* projesiyle eğitimin yozlaştırılması, her mahalleye bir Kuran kursu veya bir imam-hatip okulu açılması, şeriatçı tarikatların sırtlarının devletçe sıvanması şeklinde ülkemizde de bütün şiddetiyle yaşanmaya başlamamış da değildi aslında.

Kuşkusuz, DP kurucularının kimlikleri de bu gelişmelerde, en azından göz yummak, veya bilmeyerek alet olmak gibi bir rol oynamıştır mutlaka. Ama, tam on yıl sürmüş bu diktatörlüğün salt bir iki yöneticinin kişilik bozukluklarından kaynaklanmış bir siyasal olgu olduğundan tek bir aydınımızın kuşkusu bulunduğunu söyleyebilmek ise, ne yazık ki hâlâ olanaksızdır.

Oysa, *Sait Faik*, *"Soğuk Savaş"* rüzgarlarının artık ülkemizde de yavaş yavaş esmeye başladığı 1946 yılında komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle daha çıkar çıkmaz toplanan *Medar-ı Maişet Motoru* adlı ilk romanını 1952 yılında, güya bu özgür dönemde yeniden gözden geçirip budayarak ve adını *Birtakım İnsanlar* diye değiştirerek ancak yayımlayabilmiştir. Gerçekten, DP yöneticisi bu toprak ağalarının Sait Faik'le ne alıp veremedikleri olur ki... Ve ilginçtir, artık o da çaresiz sürrealist öyküler yazmaktadır 1954 yılında çıkan *Alemdağ'da Var Bir Yılan* adlı son kitabındaki öyküleri gibi...

Ola ki bu nedenle, bizi en çok etkileyen yazar da, özellikle bu son kitabıyla Sait Faik olmuştur zaten.

Bizi en çok etkileyen bir diğer öykücü de Orhan Kemal'dir. 1954 yılında çıkan *Grev* adlı öykü kitabı komünizm propagandası yapmaktan kovuşturmaya uğrayınca, Sabahattin Ali'nin kitaplarının yayımlanması yasaklanmış olduğu için gerçekçi öykünün o yıllardaki tek temsilcisi, öykülerini aramızda en çok tartıştığımız Orhan Kemal de, *"sürrealist"* değil-

se bile *"sürrealist"* imgeler içeren öyküler yazmıştır anımsadığım kadarıyla.

Ancak, ister DP faşizmi karşısındaki çaresizlikten, ister Fransız yazarlarından kaynaklandığı için gönüllü benimsemiş olalım, *"egzistansiyalizm"* ve *"sürrealizm"* adına bolca abartılı, şaşırtıcı, masalsı motiflerle bezenmiş ve kapalı bir dille, görünüşte daha çok sıkıntı, yoksunluk, bunalım temalarını işleyen imgelerle aslında barışı, bağımsızlığı, sömürüsüz bir dünyayı, özgürlüğü savunan öykülerimizin birbirine benzediğini söyleyebilmek de gerçekten olanaksızdır öte yandan.

Yani, ne Demir Özlü öyküsünün Orhan Duru öyküsüne benzediği, ne Güner Sümer ile Ferit Edgü'nün öykülerinin aynı yapısal özelliklere sahip olduğu, ne Adnan Özyalçıner'in öyküleri ile Erdal Öz'ün öykülerinin yazınsal açıdan özdeşleştirilebileceği, ne de hepsi aynı kaynaktan gelseler bile öykülerimle onların öyküleri arasında öykü anlayışı açısından bir potada hallihamur edilebilecek bir bütünlüğün bulunduğu öne sürülebilir.

Kuşkusuz, barıştan, özgürlükten, bağımsızlıktan, sömürüsüz bir dünyadan yana olmanın dışında, dil ve biçem açısından da, hepsini bir kimlik altında toplayacak önemde bir kan bağı yok değildir aralarında. Örneğin, anadilin özellikle öykü ve roman açısından ne denli yaşamsal bir anlam taşıdığının bilincinde oldukları için, hepsi de öztürkçecidir ve dilin geliştirilmesine özel bir önem vermektedirler öykülerinde. Ola ki, kendilerinden öncekilerin çağdaş öyküyü sanki salt kısa tümceli ve seyrek dokulu metinler olarak algılamalarına duydukları tepkiyle ve biçimsel olarak da kendilerine özgü bir öykü şekli kurmak amacıyla, tümceleri küçük harfle başlatmak, paragraf başlarında girinti açmamak, tek bir tümceden oluşan paragraflar yazmak, paragrafları sayfalar boyu sürdürmek, öyküyü salt konuşmalardan oluşturmak, betimleme yapmamak vb. şeklinde birtakım ortak deneme benzerlikleri de elbette göz ardı edilmese gerektir doğrusu...

Meğer Amerika'nın Kültür Saldırısının Kurbanı Olurmuşuz...

Ama, *"1950 Kuşağı Öykücüleri"* başlığı altında değerlendirilmemizi gerektirecek asıl olgu ise, o yıllarda ülkemizde de esmeye başlayan *"egzistansiyalizm"* veya *"sürrealizm"* rüzgarları değil, Amerikan kültürünün ve edebiyatının saldırısına sözcüğün tam anlamıyla ansızın uğramış ilk kuşak oluşumuzmuş meğer. Ne var ki, o tarihe kadar istencimizle benimsediğimiz Fransız kültürünü bir anda saf dışı bırakıp, kırk yıllık *"Rus salatasına"* bile *"Amerikan salatası"* dedirtecek denli bizleri *"abandone"* eden bu saldırının bilincine vardığımızı söyleyebilmemiz ise hâlâ olanaksızdır.

Çünkü, DP'liler yalnız ülkede baskıcı bir yönetim kurmak ve şeriatçıların sırtını sıvazlamakla kalmayıp, daha iktidarlarının ilk gününden itibaren kültürel dünyamızı tepe taklak edecek yasal düzenlemeler de yaparlarmış, ama biz farkında değilmişiz...

Gerçekten büyük çoğunluğu toprak ağası ve esnaftan oluşan DP'liler, 1950 yılında iktidara gelir gelmez bir yandan ezanı yeniden Arapçalaştırırken, öte yandan da ilk işlerden biri olarak Meclis'ten acele karar çıkartıp, daha 1951 yılının başında *"1886 tarihli Uluslararası Bern Telif Hakkı Sözleşmesi"*ni niçin imzalamışlardır acaba?

Oysa Batılılar, bu sözleşmeyi, üstelik *"13 Kasım 1908 Berlin değişikliği"* ve *"20 Mart 1914 tarihli ek"*yle birlikte genç Türkiye Cumhuriyeti'nin de imzalamasını *Lozan Antlaşmasının Ticaret Sözleşmesi Bölümü*'ne bir oldubittiye getirip son anda sokuşturarak daha 1924 yılında zorla kabul ettirmeye kalkışmışlar, ama ülkede telif hakkı ile ilgili bir sorun yaşanmadığı için olsa gerek, ne Atatürk, ne de İnönü dönemlerinde bu konu bir daha gündeme getirilmiştir. Menderes Hükümeti ise, 1951 yılı Ağustos ayında önce bu sözleşmeyi imzalamış, hemen ardından aynı yılın Aralık ayında da, bu sözleşmenin yürürlüğe girebilmesi için *"Fikir ve Sanat Eserleri"* adlı bir yasa çıkarmıştır. Denilenlere göre, gerek sözleşmenin imzalanması, gerekse bu yasanın bir an önce çıkarılması için en çok uğraşanların başında da, 1950 seçimlerinde DP listesinden bağımsız milletvekili seçilmiş Halide Edip Adıvar vardır. Anımsanacağı gibi, Kurtuluş Savaşı sırasında *"Amerikan mandacılığını"* savunan Halide Edip, Cumhuriyet kurulduktan sonra ülkeyi terk ederek, 1928 yılında Amerika'ya gtimiş ve 1931 yılından itibaren de Columbia Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmıştır.

İmzaladığımız bu sözleşmeye ve yasaya göre de, bir yapıtın yayım tarihinin üzerinden on yıl geçince, başka dillere çevrilmesi halinde yazarına herhangi bir telif ücreti ödenmesi gerekmemektedir. Örneğin ne Amerikalı bir yayımcı bir Türkün kitabını ilk yayım tarihinden on yıl sonra çevirtip yayımladığında bir kuruş telif ücreti ödeyecektir, ne de bir Türk yayımcı Amerikalı bir yazarın kitabını on yıl sonra yayımlamak için bir ücret ödemek zorundadır.

Denilenlere göre de, Amerikan Büyükelçiliği ve konsolosluklarında çalışan görevliler, yasanın yürürlüğe girdiği 1952 yılından itibaren koltuklarının altlarında on yıl önce yayımlanmış Amerikan tarihi, kültürü, uygarlığı, edebiyatı, politikası ile ilgili kitaplar, *"Bern sözleşmesini siz de imzaladınız, bu kitapları yayımlarsanız telif ücreti ödemeyeceksiniz"* diyerek yayınevi yayınevi dolaşmaya başlamaşılar-

dır artık. Ne ki, bakmışlar bu öneri pek de çekici gelmiyor, kitapları Türkçe'ye çevirtip, *"çeviri ücreti de ödemeyeceksiniz"* demişler, ama gene olmamış ve bu kez, *"Şayet yayımlarlarsa, bir kuruş telif ve çeviri ücreti istemedikleri gibi, basılacak kitaptan da bin tanesini hemen satın alacaklarını"* söyleyince, sözcüğün tam anlamıyla yayınevlerinin saldırısına uğramışlar sanki.

Gerçekten de, 1953'lerden itibaren Amerikan kültürü ve edebiyatıyla ilgili kitap yayımlamayan yayınevi kalmamış gibiydi, görgü tanığıyımdır. Kitapçı vitrinlerini *"Komünist Cehenneminden Geliyorum"* *"Hürriyeti Seçtim"* türü kitaplarla birlikte, Amerikan edebiyatı ve kültürüyle ilgili kitaplar pıtrak gibi sarmıştı birden.

Yıllar sonra Refik Durbaş'tan öğrenmiştim, satın aldıkları kitapları da meğer kiminin üzerine *"Amerikan halkından Türk halkına armağandır"* gibisinden damgalar basıp *"Türk ordusuna yardım"* adı altında gönderir, kimini de borçlandırıp *"askeri malzeme"* diye satarlarmış bize. *"Amerikan yardımı askeri malzeme"* olarak gelen bu kitaplar da, Genel Kurmay Başkanlığı'nca, bütün birliklere *"titizlikle korunarak akşam eğitim saatlerinde erata topluca okunması"* buyruğuyla, dağıtılırmış. *"Amerikan edebiyatını askerliğim sırasında kışlada geceleri zorla dinleyerek öğrenmiştim."* demişti Refik Durbaş.

Gerçi, bu tarihten önce ilerici bazı Amerikalı yazarların kitapları özel yayınevlerince tek tük de olsa çevrilip yayımlanmaya başlamamış değildi kuşkusuz. Örneğin, Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*, Erksine Caldwell'ın *Tütün Yolu*, Jack London'ın *Güneş Çocuğu* anımsadığım kadarıyla daha 1948 yılında *Remzi* Kitabevi'nce yayımlanmıştı. Ama galiba o kadar... Yani, çağdaş Amerikan edebiyatını gerçekten de bu furya tanıtmıştır bize.

Hemigway'in, Steinbekc'in, Caldwell'in, Saroyan'ın, Faulkner'ın, Fitzgerald'ın, Wright'ın, Pearl S. Buck'ın kitaplarının her gün bir yenisi yayımlanıyordu. Çağdaş Amerikan şiirinin ilerici ustaları Whitman'ı, Blake'i, W. H. Auden'i, e.e.Cummings'i, Langton Hughes'u, Carl Sandburg'u bu furyada tanımıştık. Tiyatrolarımız Tennessee Williams'ın, Eugene O'neill'in, Arthur Miller'ın, Thornton Wilder'ın oyunlarından geçilmiyordu. Gerçekten de, bu kitaplar, bu şiirler, bu oyunlar ve sinemalarımızı pıtrak gibi sarmış Amerikan filmleri ile yaşamımıza bodoslama dalmış Tommiks, Texas vb. çizgi romanlar sayesinde (!) Amerikan tarihini, Kuzey-Güney Savaşı'nı, başkanlarının öykülerini, Rockefeller'in, Henry Ford'un nasıl zengin olduklarını, Newyork'u, Harlem'i, Brooklyn'i, Holywood yıldızlarının özel yaşamlarını kendi insanımızın öykülerinden, tarihimizden, coğrafyamızdan bile daha iyi öğrenmişti gençlerimiz kısa sürede. Kurdukları düşler uğruna Amerika'ya kaçmaya çalışırken gizlice girdikleri gemilerin ambarlarında yakalanmış gençlerin haberleri gazetelerimizde eksik olmuyordu artık. Celal İnce, İngilizce kovboy şarkıları besteleyip söylüyordu *"olehii, olehii"* diye çığlıklar atarak. tıpkı Amerikalılar gibi. DP'liler de, *"Türkiye'yi küçük Amerika yapacağız"* diye propaganda yapıyorlardı artık.

Ama aydınlarımız, bütün bu toplumsal olayların DP yöneticilerin kimlik ve kişisel beceriksizliklerinden kaynaklandığına yürekten inandıkları için olsa gerek, demokrasi ve özgürlük havarisi olduklarından kuşku duymadıkları, dolayısıyla üzerine kesinlikle toz kondurmadıkları Amerika ile yaşanan bu kültürel deprem arasında bir ilişki kurmayı da akıllarından bile geçirmeden bu süreçte, sorunun çözümünü ısrarla DP iktidarına son verilmesi, seçim yasasının değiştirilmesi, Parlamento'nun çift meclisli hale getirilmesi, üniversitenin özerkliğe kavuşturulması vb. gibi siyasal önlemlerde, iç politikada aramışlardır ne yazık ki...

Oysa, aynı süreçte Amerika'da da demokrasinin ve özgürlüklerin köküne kibrit suyu dökülürmüş, örneğin Senatör Mac Carthy'nin yönetimindeki vurucu birliklerle, oluşturulan yeni engizisyon mahkemeleriyle aydınlara orada da dünya dar edilirmiş meğer...

Gerçekten de Mac Carthy olayından sonra, 1936'da *Bitmeyen Kavga*'yı, 1939'da *Gazap Üzümleri*'ni, 1935'te *Yukarı Mahalle*'yi, 1945'te *Sardalya Sokağı*'nı yazan Steinbeck, artık *Cennet Yolu* gibi, *Pippin IV'ün Kısa Süren Saltanatı* gibi. gene 1932'de *Tütün Yolu*, 1939'da *Tuna'nın Kuzeyi*, 1941'de *Savaşan Rusya, Moskova Ateşler Altında, Smolensk Yolunda, Tanrı'nın Küçük Toprağı* gibi devrimci romanlar yazan Caldwell, 1950'lerden sonra artık *Aşk ve Para, Gretta, Erkekler ve Kadınlar* vb. gibi *"erotik ve psikopatolojik sorunları işleyen"* romanlar yazabilmektedirler ancak. Ve çok ilginçtir, örneğin Steinbeck'in ünlü *Bitmeyen Kavga* adlı romanının, Caldwell'in bütün o ilerici romanlarının, hele hele ilerici Amerikan edebiyatının ünlü yazarları, 1930'larda Fransız Sartre ile Alman Döblin'i bile etkilemiş olan John Dos Passos'un *Manhattan Transfer* ve *USA*. Upton Sinclair'in *Chicago Mezbahaları, Altın Zincir, Boston, Geçit Yok* gibi romanlarının yayımlanmaları için daha yıllarca beklememiz gerekirken, diyelim Steinbeck'in *Cennet Yolu, Al Midilli, Uğurlu Perşembe, Ay Battı, Aşk otobüsü, Alev* gibi pek de suya sabuna dokunmayan romanları daha 1953'lerden itibaren ardı ardına yayımlanmışlardır, galiba ilk yayın tarihine de pek bakılmadan.

Ama, bu koşul hükmünü gene de yürütmüş ki, genellikle 1940'lı yıllarda veya daha önce basılmış kitaplar dilimize aktarılmak zorunda kalındığı için olsa gerek, en azından bizim kuşak galiba, sınırlı da olsa Mac Carthy öncesi Amerikan edebiyatının devrimci yüzünü tanıma fırsatı bulmuştur.

Gerçekten, ilerici Amerikan edebiyatı bugün ne durumadadır acaba? Daha doğrusu Amerikan edebiyatı ne durumdadır? Amerika bugün de, sanıldığı gibi dünyanın en özgür ve demokratik ülkesi midir acaba hâlâ?

Bu Amerikan Kültür Saldırısı,
Asıl Okurumuzu Elimizden Almış Galiba...

"Araf"'ta kalmış biz *"1950 Kuşağı"* yazarlarının öykülerinin ve şiirlerinin de, bu nedenle yalnız *"Soğuk Savaş"* olgusu açısından değil, meğer asıl *"Uluslararası Bern Telif Hakkı Sözleşmesini"* imzalamamızdan sonra yaşadığımız Amerikan kültür saldırısının yarattığı kaosla kuşaklar arasında hızla oluşturulmuş korkunç kültürel uçurum açısından ele alınıp incelenmesi gerekirmiş galiba.

Feridun Andaç'ın, söz konusu toplantıda, *"Genç öykücülerin sizin kuşaktan haberleri bile yok sanki. Sanırım hiç birinizi okumamışlar, öykülerinizden hiç söz etmiyorlar."* dediğini duyunca önce irkilmemiş değildim doğrusu. Ama düşününce, bu gençlere hak vermemek de olanaksızmış galiba.

Çünkü biz hâlâ öykülerimizde, romanlarımızda, yazılarımızda Avrupa kökenli kültürel değerleri savunurken, ne yazık ki okurlarımız (gençler) 12 Mart, 12 Eylül gibi Nato destekli zorbalıklarla da artık iyice Amerikancı bir yapıya büründürülmüşler bu süreçte. Yani, bu genç yazarlarımız yalnız bizleri mi okumuyorlardı ki artık? André Malraux, Sartre, Camus bir yana, Amerikan edebiyatının babaları O'Henry'yi, Mark Twain'i tanıdıklarını söyleyebilmek de olanaksızdır onların, eminim. Oysa, *Sait Faik* 1953 yılında *"Mark Twain Derneği onur üyeliğine"* seçildiğini öğrenince ne çok sevinmişti. Örneğin, William Sydney Porter'ın O'Henry takma adıyla yazdığı öyküler de bizleri Çehov kadar, Maupassant kadar, Hemingway kadar, Sait Faik kadar, Ömer Seyfettin kadar, Orhan Kemal kadar etkilemiştir, nasıl yadsıyabiliriz ki...

Ama onlar, ola ki bugünün postmodern Amerikan edebiyatının hayranlarıdırlar ve elbette bu Amerikancı okurların, tepeden tırnağa bu yeni postmodern Amerikan kültür ve edebiyatıyla yoğrulmuş yeni yazarları da var artık.

Lakin, bu yeni kuşak yazarlarımız, yazdıklarıyla şiir, öykü, roman mı üretiyor, yoksa şiiri, öyküyü, romanı mı tüketiyor... Örneğin, çalışkanlığına hayran olduğum, bence bu yeni kuşak yazarların öncüsü Enis Batur, yazdığı şiirlerle, romanlarla, yazılarla, gerçekten şiir, roman, yazı mı üretiyor, yoksa şiiri, romanı, yazıyı, yani edebiyatı mı tüketiyor, ciddi ciddi düşünüyorum nicedir.

Belki tartışırsınız diye yazdım bunları.

ACILI İNSANIN GİZEMLİ SÖYLENCESİ

Önce acı büyür
Çalılar deve dikenleriyle
Isırgan otları çimdikler

Sonra nefret
Boz bir yılan yayılır canıma
Çıngırak sesleriyle
Uyutmaz beni

Sevgi nerdesin
Tatlı dillim pamuk yüzlüm
Beni sar
Üfür nefretimi
Yoksa
Un ufak edecem herşeyi

İsmet ALICI

YENİ AŞKLARA DOĞRU

Rahime HENDEN

I
Sarnıç vardı,
balıkları yoktu.
Sen yoktun...
Dağların dumanlı başından
süzülüp gelen;
O kızıl bıyıklı dost,
O sevgili de yoktu.
İstanbul'da gür sesli bir adam
YOKTU.
Mum ışıltılarının altında/parıldayan,
o gümüşi saçların yoktu.
Dağ kestanelerini/bıyığında kızartan;
büyük sevdasını taşıdığım,
işte O adam da yoktu.
İstanbul yoktu.
Mum ışığı ve damla fısıltılarıyla,
ortaya döktüğüm/ne mavi gözlü
platonik aşkım,
ne de gerçekten daha gerçek,
benim dağ menekşem yoktu.
O sırılsıklam sevdiğim,
uğruna gecelerce
uykusuz kaldığım;
sarnıcın duvarları kadar
ıslak gözlerim de yoktu.
YOKTUN...

II
Ne tramvaylar hasret yüklü,
ne de sevdamı coşturan
vapur düdükleri...

Ekin tarlalarımı/dolu vurmuş,
yaz güneşinin yakıcılığında...
Lav baskınında şimdi/ergimiş de yüreğim;
ince bir kan sızar derinliklerinden;
harmansız hasad olur,
duyurur da yoksunluğunu.

Her ömrün/anısı var,
sararmış hazan/kimi...

Mavi başlı, bir kibrit çakıp da
tutuştursam göğü, yedi tonda...
Gök-mavisi
yeni aşklara doğru...

TERÖR: KİMDEN? NEDEN? NASIL? (IV)

Temel DEMİRER

IV. Ayrım: Kapitalist Küreselleşme Terör Değil midir?

"Öğrenmek zalimlerin yağma edemeyeceği tek zenginliktir."(137)

"Davos'daki Dünya Ekonomik Forumu'na (DEF) katılan BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın, uluslararası topluluğun açlıkla mücadeleyi, terörle mücadele kadar ciddi biçimde gündemine alması gerektiğini söyledi"ği koşullarda; (138) serkbest piyasacı küresel sahtekârların(139) demogojilerine karşın kapitalizm patentli küreselleşme, insanlık tarihinin tanık ve taraf olduğu en kapsamlı terörlerden birisidir.

Çünkü "Neo-liberalizm, Avrupalı ve ABD'li ÇUŞ'lara ve yerel multi-milyoner seçkinelere sıra dışı kârlar sağlamış olmakla birlikte, politik ya da toplumsal olarak sürdürülebilir değildir."(140) "Kapitalizmin bu gidişi dünyayı sonunda yaşanamaz hale getirecek. O zaman ya insanlık ortadan kalkacak ya da kapitalizm..."(141)

İşte bunun somut veri ve örnekleri...(142)

"1995'e kadar IMF'den uyum politikaları için kredi alan 137 ülkeden 81'nin IMF'ye bağımlılığı azalmamış artmıştır. 89 çevre ülkesinden 48'inin durumu iyileşmemiş 32'si ise daha da yoksullaşmıştır. Bu ülkelerin dış borçları kriz sonrasında. 1980-1993 döneminde 658 milyar dolardan, yapısal uyum programlarının devreye girmesine paralel olarak. 1800 milyar dolara yükseldi. Bu arada IMF çevre ülkelerden merkez ülkelere net 717 milyar dolar transfer edilmesini sağlamıştır...(143)

Küreselleşme karşıtı hareketin hedefi haline gelen ve yaptığı/ yapmaya çalıştığı her toplantısı küreselleşme karşıtı bir eyleme dönüşen IMF, DB, WTO (o zamanki adıyla GATT) 1944 Bretton Woods antlaşmaları sonucunda kuruldu. Bu örgütlerin kuruluş amaçları ise; uluslararası para piyasalarının düzenli biçimde işlemesini sağlama, üye ülkelerin dış ödeme güçlüklerinin çözümüne katkıda bulunma (IMF), Dünya Savaşı sonrasında yıkılan Avrupa'nın inşasını sağlama (DB144) ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi (WTO) idi. İlk zamanlarda birbirlerinden bağımsız hareket eden bu örgütler, 704lerle birlikte politikalarını değiştirdiler ve birlikte hareket eder hale geldiler.

Bu politika değişikliğini 1970'den sonra yaşanan süreçle birlikte değerlendirmek, bu örgütlerin küresel politikaların oluşturulmasındaki, işlevsel rolünün anlaşılmasını sağlayacaktır.

1970'li yıllara kadar çevre ülkeler merkez ülkelerden borçlanarak büyümelerini sağlayabiliyorlardı. Ancak 70'lerin sonları 80'lerin başlarında bu ülkeler borçlarını ödeyemez duruma geldiler. 1982'de Meksika aldığı kredileri ödeyemeyeceğini açıkladı, bunu Brezilya ve Arjantin izledi. 1983'e gelindiğinde 25 kadar çevre ülkesi uluslararası bankalara olan borçlarının üçte ikiye yakın kısmını ödeyemediler. Borçların tahsil edilmesi önemli bir sorun haline geldi.

Öte yandan uluslararası piyasalarda ise fon bolluğu yaşanıyordu ve bu fonlar kârlı yeni yatırım alanları arayışındaydı. Yeniden bir düzenlemeye ihtiyaç vardı. Uluslararası paranın rahat hareket edebilmesi için risklerin ortadan kaldırılması ve yatırım alanlarının daha kârlı hale getirilmeleri gerekiyordu. İşte bu yıllarda uygulamaya konulan ithal ikameci sanayileşme politikalarının terk edilip, ihracata yönelik sanayileşme politikalarının benimsenmesini, buna paralel olarak da paraların konvertibl hale getirilip serbestleştirilmesini, özelleştirme uygulamalarını v.b. bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Böylece ülkeler sadece dolaysız yatırımlara değil, sıcak para akımlarına açılmış oldu.

IMF ve DB yapısal uyum programları ile bu sürecin denetleyicisi ve düzenleyicisi oldular. Yapısal uyum programlarının içeriği ise hemen hemen bütün ülkelerde aynıydı; kamu harcamalarının kısılması (eğitimde, sağlıkta...) ücret artışlarının sınırlandırılması, tarım ve sanayide desteklerin kaldırılarak iç fiyatların dünya düzeyine getirilmesi, iç pazarı ndış rekabete açılması, yabancı yatırımcıları ve sermaye hareketlerini teşvik edecek yasal ve kurumsal reformların uygulanması...

Dünya nüfusunun yüzde 90'ına yakının etkileyen bu politikalar, çevre ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkiledi. Sıcak para akımları mali krizlerin kaynağı oldu. Yabancı sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillenen ülke ekonomilerinde tarımsal üretim ve hayvancılık yok edildi.

Ülke doğal kaynakları fütursuzca talan edildi.

İşsizlik, yoksullaşma, ekolojik dengenin tahribi hızla arttı.

(Bu tabloda-b.n.) IMF-DB politikalarının sonuçlarına gelince: Bugün kendi ideologları tarafından da eleştirilen (145) yapısal uyum programları, bir çok insan için işsizlik, yoksulluk, bir çok ülke için toplumsal ve politik kaos oldu. Bu politikaları sıkı sıkıya uygulayan ülkelerde bile ekonomik büyüme sağlanamadı. Borç ilişkisi, bağımlılık ilişkisini derinleştirdi. Krizler arttı. (Yüzden fazla ülkenin ekonomik krizle karşı karşıya kaldığı tahmin ediliyor.)"(146

ÜLKE ÖRNEKLERİ (147)

AFRİKA: Afrika ülkeleri 40 yıl öncesine göre çok daha geri düzeydedirler. Sürekli savaşların hüküm sürdüğü bu kıtada 48 ülkenin toplam yıllık geliri Belçika'nınkini ancak geçiyor.

MOZAMBİK: DB ve IMF tarafından önerilen politikalar sonucu maun cevizi işleme sektörü tamamen yok edildi.

CAD/KAMERUN: Cad ve Kamerun arasında yapılacak petrol hattı için 3.5 milyar dolar bu ülkelere destek verilmiş durumda. 1000 km'lik hattı inşa edecek şirketler ise ABD'li Exxon-Mobil ve ortakları Chevron&Petronas. Boru hattı çok önemli orman, su kaynakları ve kıyı bölgelerini tahrip edecek.

DOĞU AVRUPA: IMF 89-91'de Doğu Avrupa rejimlerinin yıkılması ile dünyanın bu parçasına da kendi iradesini dayatma fırsatı buldu. IMF stili 'şok terapi' bütün Doğu Avrupa'ya Rusya'ya eski SSCB cumhuriyetlerinin çoğuna uygulandı. 'Ekonomik mucizeler' beklenirken bunun tam tersi gerçekleşti.

RUSYA: Rus halkı, IMF programları ile ilk kez 1992'de tanıştı, ancak yoksullukta diğer ülkelere yetişmekte geç kalmadı. 1996 yılında ülkenin ulusal geliri yarı yarıya düştü. Yoksulluk sınırı altında yaşayan insan sayısı 2 milyondan 60 milyona fırladı. Erkeklerde ortalama ömür 65.5'ten 57'ye düştü.

BOLİVYA: IMF politikalarıyla Bolivya'da tarım ürünleri ihracatı 80'lerde rekor düzeyde arttı ancak bunun sonucu olarak yoksulluk sınırı altında yaşayan köylülerin oranı, yüzde 95'e fırladı, topraklar çoraklaştı, köyden kente göç, tarımda tekelleşme hızlandı.

KOLOMBİYA: Kolombiya tarihinin en büyük krizini yaşıyor İşsizlik yüzde 19 oranında.

GUATEMALA: DB, 1982 yılında ABD destekli Guatemala diktatörlüğü ile işbirliği yaparak Chixoy Barajının yapımını destekleyeceğini ilan etti. Barajın önündeki tek engel Rio Negro köyüydü. Köylüler topraklarından çıkmayı reddedince, ordu birlikleri çoğu kadın 400 köylüyü katletti.

MEKSİKA: Meksika bugün yüksek enflasyon, işsizlik, gelir adaletsizliğinin kıskacında.

ENDONEZYA: DB ve IMF, yabancı tekellere ucuz işgücü sağlama karşılığında Endonezya'ya bol bol kredi sağladı. Bunun güvencesi ülkedeki Suharto diktatörlüğü idi.

TÜRKİYE: Yıllardır uygulanan IMF politikaları sonucunda 1999 yılında iç borçlar 18 katrilyon liraya ulaşmış, dış borçlar 110 milyar doları bulmuştur. Faizlerin bütçe içindeki payı 1992'de 18.2 iken 99'da yüzde 43'e çıkmıştır. 1999 yılında sayılan 4600'ü bulan yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye'de sayılarının hızla artması ise raslantı değildir.

Konuya bağıntılı olarak ayrıca şunu da "Vurgulamak gerekiyor ki, küreselleşme süreci zorunlu olarak küresel entegrasyonun artması sonucunu getirmez. Başka bir deyişle, küreselleşmenin, türdeş ya da birleşmiş bir toplumun ve siyasetin giderek daha fazla damga vurduğu bir dünya düzeniyle sonuçlanması mutlak değildir. Çünkü küreselleşme, hem ayrıştırıcı hem de birleştirici güçler barındırmaktadır.

Ayrıştırıcı ya da parçalayıcı güçleri mümkün kılan birkaç nedenden söz edilebilir. Devletler ve toplumlar arasındaki bağlantılılığın yoğunlaşması, belirli mekânlardaki insanları etkileyen gelişmelerin alanının genişletir. Küreselleşme, beraberinde getirdiği yeni dönüşüm ve değişim kalıplarıyla, yerine yeni düzenleme sistemleri koymaksızın eski siyasal ve ekonomik yapılan zayıflatabilir.

Dahası, küresel ve bölgesel süreçlerin etkileri, farklı uluslararası ve ulusal koşullara göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin, bir ülkenin uluslararası ekonomi, güç blokları ve hukuk sistemi içindeki özel yeri bu tür koşullar arasındadır. Ekleyecek olursak, küreselleşme, ortak kimliğe ilişkin duyarlılıklar kadar, siyasal farklılıklara ilişkin duyarlılıktan da artırabilir. Uluslararası iletişimin yoğunlaşması, (148) karşılıklı anlayışın önündeki englelerin kaldırılması yerine, tersine ideoloji ve çıkar çatışmalarını ön plana çıkarabilir..."(149)

O halde kapitalizm patentli küreselleşme konusunda gerçekle hiçbir ilintisi olmayan "güzellemeleri" bir yana bırakıp, rakamların kesin diliyle konuşulmalıdır...

Terörist mülksüzleştirenlerin terör mağduru mülksüzleştirilenlere yönelik bu saldırganlığını, en iyi, rakamların kesin dili anlatır...

Öncelikle ve Samir Amin'in deyişiyle "Yoksullaşma; yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki evrimsel eğilimi adlandıracak daha iyi bir terim yoktur!"(152)

"Dünyada 1 buçuk milyardan fazla insan, günde 1 doların altında bir gelirle yaşıyor. Bu örnek hep 1 dolar üzerinden verilir. Oysa dünyadaki fakirliğin boyutları aslında bu örnekte görüldüğünden çok daha kapsamlı. BM'nin fakirlik konusunda araştırma yapan kuruluşlarının ortaya koyduğu verilere göre, dünya üzerindeki nüfusun yarısı, yani tam 3 milyar insan 2 doların altında bir gelirle hayatını sürdürmek zorunda...

İşte dünya hakkında bazı gerçekler...

Dünyanın en fakir 48 ülkesinin Gayrı Safi Milli Hasıla toplamı, en zengin üç ülkenin hasılasının toplamından daha az...

Dünyada yaklaşık 1 milyar insan, 21. yüzyıla kendi adlarını okuyup yazmayı dahi bilmeden girdi...

Dünyada silahlanmaya harcanan paranın yüz-

MAL TİCARETİNDE BÖLGELER BAZINDA GELİŞİM
(1990-2002-milyar dolar ve yüzde olarak değişim)(150)

	İHRACAT (YILLIK YÜZDESEL DEĞİŞİM)				İTHALAT (YILLIK YÜZDESEL DEĞİŞİM)			
	DEĞER 2002	1990-2000	2001	2002	DEĞER2002	1990-2000	2001	2002
DÜNYA	6240	6	-4	4	6501	6	-4	3
KUZEY AMERİKA	946	7	-7	4	1431	9	-6	2
ABD	946	7	-7	-5	1202	9	-6	2
LATİN AMERİKA	351	0	-3	1	355	12	-2	7
MEKSİKA	161	15	-5	1	176	15	-4	0
MERCOSUR	88	6	-4	1	62	12	-6	-26
DİĞER	102	6	-7	0	116	7	3	-3
BATI AVRUPA	2648	4	0	5	2644	4	-2	4
AB(15'ler)	2441	4	0	5	2438	4	-2	3
BÖLGE DIŞINA	939	5	1	6	931	5	-4	1
BÖLGE İÇİ	1502	4	-1	5	1507	4	-1	5
GEÇİŞ EKONOMİLERİ	309	10	5	8	297	8	11	10
ORTA / DOĞU AVRUPA	145	10	12	12	176	12	9	10
RUSYA FEDERASYONU	107		-2	4	60		20	12
AFRİKA	139	3	-6	1	133	3	2	1
ORTA DOĞU	236	6	-7	-2	183	5	4	2
ASYA	1610	8	-9	8	1457	8	-7	6
JAPONYA	416	5	-16	3	336	5	-8	-4
GELİŞEN ASYA	1114	11	-7	10	1033	9	-7	9
ÇİN	326	15	7	22	295	16	8	21
ELEKTRONİK SATICILARI*	618	10	-13	7	561	9	-13	6
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER TOPLAMI	1841	9	-7	6	1704	9	-4	4
AZ GELİŞMİŞLER TOPLAMI	38	7	1	4	45	5	4	3

*Tayvan, Güney Kore, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland.

DIŞ TİCARET VE ADALETSİZ DÜNYÜ ÜZERİNE BAZI TEMEL GERÇEKLER (151)

BM, adil olmayan ticaret kurallarının yoksul ülkelere 700 milyar dolara mal olduğunu tahmin ediyor.
Dünya tarım ürünleri ticaretinin yüzde 70'den fazlasını sadece 6 şirket kontrol ediyor.
İngiltere'de 9 milyar dolarlık diyet yiyecekler piyasası Mali'nin toplam gelirine eşit.
Dakikada 10 milyar dolarlık ihracat yapılırken, dünyanın en yoksul 49 ülkesi bu gelirin binde 4'ünü kazanıyor.
OECD ülkelerinin gelişmekte olan ülkelerin sanayi mallarına uyguladıkları gümrük vergileri diğer OECD uygulananın 4 katını buluyor
Dünyanın yoksullarının yüzde 36'sı Hindistan'da yaşıyor.
AB, DTÖ toplantılarına 500 kişiyi aşan delegasyonla katılırken, Haiti'yi bir kişi temsil ediyor.

ZENGİN ÜLKELERDEKİ BÜYÜKBAŞ HAYVANLARA YOKSUL ÜLKELERDEKİ İNSANLARDAN FAZLA PARA HARCANIYOR

AB'nin inek başına sübvansiyonu 803 dolan
Japonya'nın inek başına sübvansiyonu 2555 dolar
ABD'nin inek başına sübvansiyonu 1057 dolar

Bangladeş'in kişi başına geliri 360 dolar
Angola'nın kişi başına geliri 660 dolar
Etiyopya'nın kişi başına geliri 100 dolar

de biri ile dünya üzerindeki tüm çocuklar için eğitim olanağı sağlanabilir...

Dünyanın 100 en zenginler sıralamasındaki 51 şirket, 130'dan fazla ülkeden daha zengin...

Dünya nüfusunun yüzde 20'sine ev sahipliği yapan Batılı ülkeler toplam tüketimin yüzde 86'sını gerçekleştiriyor...

Gelişmiş ülkeler bugün kendi yapılanmalarına harcadıkları her 1 dolara karşılık 13 dolar borç geri ödemesi istiyor..."(153)

"ABD'deki en zengin 13 bin aile en yoksul 20 milyon aileden çok kazanıyor..."(154)

"BM UNDP'nin raporuna göre, dünyanın en zengin 358 kişisinin geliri dünya nüfusunun yüzde 45'inin gelirine eşit...

Dünyanın en zengin 3 kişisinin (ABD) servetlerinin toplamı, en yoksul 48 ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasından fazladır.

89 ülke son 10 yıl içinde 23 kat yoksullaşmıştır..

ABD, AB, Japonya uluslararası üretimin yüzde 86'sını, uluslararası ticaretin yüzde 82'sini kontrolleri altında tutarken bu rakam en yoksul 48 ülke için yüzde 1"dir...

1997/1999 yılları arasında dünyada gerçekleştirilen toplam gelir artışının yüzde 58'i ABD tarafından sağlanmıştır...

Dünyanın en yoksul 83 ülkesinin son 7 yıl içinde ödedikleri dış borç faizi anaparanın 5 katıdır...

G-7'ler dünya nüfusunun yüzde 11'ini oluşturmakta, buna karşılık dünya toplam GSMH'sının 2/3'üne sahip olmaktadır...

ILO'ya göre 1990'da 80 milyon olan çocuk işçi sayısı 1995'lerde 200 milyona çıkmıştır...

ILO sözleşmelerine göre en düşük çalışma yaşının 15 olması gerekirken, 1995 yılında 10-14 arası yaş grubunda 73 milyon çocuk işçi çalışmaktadır... Çocuk işçi sayısı Asya'da 44.6 milyon, Afrika'da 23.6 milyon, Latin Amerika'da 5.1 milyondur...

İçme suyunun kirliliğinden çevre ülkelerde her yıl 3 milyon çocuk ölmektedir... Dünyadaki 1.2 milyarlık nüfus temiz içme suyuna sahip değil...

Sahra Altı Afrika'da her yıl 6 çocuktan 1'i 5 yaşına gelmeden ölmektedir...

Afganistan'da ortalama yaşam süresi 43 yıldır...

Dünyanın en ykosul 25 ülkesinin 20'si Afrika'da(155) bulunmaktadır.

Dünyada 1 milyar yoksulun 800 milyonu Asya kıtasındadır. Güney Asya'da yaşayanların yüzde 59'u günde 1 doların altında gelirle yaşamaktadır...

Kolombiya'da çocukların 3'de 1'i çalışmaktadır...

Gabon'da asgari ücret ayda 7 dolar olurken, yüksek düzey yöneticilerin aylık maaşı 8 ile 25 bin dolar arasında değişmektedir...

AB ülkelerinde 3 milyon kişi evsizdir...

İngiltere'de yüzde 75'i yasadışı olmak üzere 2 milyon okul çocuğu çalışmaktadır...

Yine İngiltere'de en alt gelir dilimindeki yüzde 20 nüfus, ulusal gelirin yüzde 2'sini alabilmektedir...

Merkez ülkelerde 100 milyonu aşkın insan yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Ayrıca bu ülkelerde çalışabilecek durumdaki insanların 37 milyonu işsizdir. Evsiz insanların sayısı 100 milyondur ve yaklaşık 200 milyon kişi henüz 60 yaşına varmadan ölmektedir...

Oysa AB ülkelerinde parfüm ve kozmetik ürünleri için 1999 yılında 28, ABD'deyse 32.8 milyar dolar harcanmıştır... Ve nihayet BM verilerine göre dünyadaki açlık ve temel sağlık sorunlarını çözmek için gerekli para 13 milyar dolardır..."(156)

"BM Nüfus Fonu tarafından yayımlanan "Dünya Nüfusunun Durumu Raporu 2003"na göre, dünyada yaklaşık 238 milyon genç yoksulluk tehdidi ile karşı karşıyadır. Büyük bir kısmı ebeveynleri olmadan yaşamlarını sürdürmektedir ve acil durumlarda göç, maluliyet, sağlıksızlık ya da ailevi nedenlerden dolayı toplum dışı kalmaktadır...

15 yaşın altında 13 milyondan fazla çocuk ailesinden bir ya da birkaçını AIDS'ten kaybetmektedir. Bir çoğu kardeşlerinin bakımını üstlenmekte veya sokaklarda yaşamaktadır. Sokak çocukları sayısının (yarısı Latin Amerika'da olmak üzere) 100-250 milyon arasında değişmektedir. Savaşlar sonucu evlerini terk eden 230 kişiden biri çocuk veya gençtir."(157)

Evet bu tabloya şunlar da eklenmelidir: "Kissinger, Fukuyama, Friedman gibi Amerikalı yazarlar(!) küreselleşmenin, ABD'nin kültürel değerlerini, ya-

RAKAMLARLA HIV/AIDS(158)
DÜNYA RAKAMLARI

HIV/AIDS'Lİ İNSAN SAYISI	2001	40 milyon
YENİ ENFEKSİYONLAR	2001	5 milyon
15 YAŞIN ALTINDAKİ VAKA SAYISI	2001	800.000
HIV/AIDS'E BAĞLI ÖLÜMLER	2000	3 milyon
HIV/AIDS YÜZÜNDEN ÖLEN KADIN SAYISI	2001	1 1 milyon
HIV/AIDS YÜZÜNDEN ÖLEN 15 YAŞIN ALTINDAKİ ÇOCUK SAYISI	2000	580.000
AIDS YÜZÜNDEN YETİM KALAN ÇOCUK SAYISI	2000	2.3 milyon
AIDS'E BAĞLI TAHMİN EDİLEN YETİM SAYISI	2001	44 milyon

15 YAŞINDAKİ BİRİNİN AIDS'TEN ÖLME OLASILIĞI

MEVCUT PREVALANS YÜZDE 15 İKEN	yüzde 33
NEVCUT PREVALANS YÜZDE 20 İKEN	yüzde 50

SAHRA-ALTI AFRİKA RAKAMLARI

— 1999'da, dünyada toplam 16.3 milyon insan HIV/AIDS'den öldü; bunların 13.7 milyonu Sahra-altı Afrika4da yaşıyordu.

— 1999'da, yaklaşık 5.6 milyon insana -çoğu Afrikalı- HIV bulaştı.

— Dakikada 10 kişiye HIV bulaşıyor.

Afrika'da günde 14.400 insana HIV bulaşmaktadır.

Sahra-altı Afrika'da yaşayan yaklaşık 25 milyon Afrikalıda HIV/AIDS olduğu tahmin edilmektedir. AIDS Afrika'da savaşa bağlı ölümleri gerike bırakarak bir numaralı ölüm nedeni haline gelmiştir.

— Yakın zamanda yayımlanan bir BM raporuna göre, Sahra-altı Afrika'da ortalama yaşam beklentisi 1990'lardakı 59 yıldan, 2010'a kadar 45 yıla inecektir. Birçok Sahra-altı Afrika ülkesinde yaşam beklentisi daha da kısadır

— Yaklaşık 6.000 erkek ve kadın BUGÜN AIDS'ten öleceklerdir. Geride kalan çocuklar için gerçek trajedi daha yeni başlamaktadır.

SAHRA-ALTI AFRİKA'DA YETİMLER

— ABD Nüfus Sayımı Bürosu'na göre, 2000 yılına kadar, HIV/AIDS tarafından yoğun bir şekilde etkilenen 23 ülkede 15.6 milyon çocuk, ya annelerini ya da hem anne hem babalarını kaybetmiş olacaklardır. Bu 23 ülkenin 19'u Sahra-altı Afrika'dadır. Bu sayı, 2010 yılına kadar, büyük ölçüde HIV/AIDS salgını nedeniyle 22.9 milyona çıkacaktır.

— UNICEF'e göre, AIDS'e bağlı yetimler, Sahra-altı Afrika'da "zor koşullarda" yaşayan, en geniş ve en hızlı büyüyen çocuk grubudur.

— BM raporuna göre, Zambiya, dünyada en yüksek yetim çocuk oranına sahip ülkedir. 15 yaşın altındaki çocukların yüzde 23'ünün en az bir ebeveyni ölmüştür. Dahası ebeveyn ölümlerinin artması beklenmektedir. Bu yetim çocukların çoğuna akrabaları tarafından bakılmaktadır Zambiya'daki hanelerin 3/4'ü en azından bir yetim çocuğa bak-

maktadır. Ancak, yaygın yoksuluk, birçok çocuğun terk edilmesine yol açmaktadır. Şu anda Lusaka sokaklarında 90.000 çocuk yaşamaktadır. Bu rakam 90'lı yıllarda 35.000 idi.

— Uzmanlara göre, erişkin nüfustaki HIV sıklığı 2010'dan önce düşmeye başlamayacaktır ve buna bağlı olarak da yetim çocuk sayısı doruk noktasına ancak bundan bir on yıl sonra çıkacaktır.

— HIV oranlarının Zambiya'nın şehir kesimlerinde yüzde 28'de, kırsal kesimde yüzde 22'de istikrar kazanması beklenmektedir.

— Uganda'da her dört aileden biri bir AIDS yetimine bakmaktadır.

UZUN DÖNEMLİ ETKİLER

— AIDS yetimleri -sıklıkla aşağıdakilerden çoğuna maruz kalmaktadır: -Kötü beslenme -Aşılanma dahil olmak üzere sağlık hizmetlerine erişememe -işgücüne katılma zorunluluğu -Eğitim ve okul imkanlarından faydalanamama -Miras kaybı, zorunlu göç -Sefalet, dilencilik -Suç -Evsiz kalma - HIV bulaşma riskinin artması...

— 19 Afrika ülkesinde 2010 yılında kadar, bütün nedenler birarada hesaplandığında, 15 yaşın altındaki çocukların yüzde 16.2'sının yetim kalacağı tahmin edilmektedir.

— Botswana, Burkina Faso, Malawi, Ruanda, Tanzanya, Uganda, Zambiya ve Zimbabwe'de bu oran yüzde 25'in üzerinde olacaktır.

— Birçok ülkede nihai olarak 15 yaş altı nüfusun 1/3'inin yetimlerden oluşması sonucu, HIV/AIDS salgınının yoksun, eğitimsiz ve sağlıksız bir kuşak yaratması çok muhtemeldir.

— Maalesef, Afrika'daki AIDS krizine ayrılan kaynaklar, yıllık gereken üç milyar doların çok çok altındadır.

— Yalnızca ABD'de bir yılda kellik sorununu çözmek için harcanan para, bütün Afrika'da bir yıldı HIV/AIDS için harcanan paranın yarısı kadardır.

şam tarzını benimsemek anlamına geldiğini, ama bunun da iyi bir şey olduğunu başından beri vurguluyorlar.(159) World Watch Institute'nün (WWI) 'State of the World/Dünyanın Durumu-2004' raporu, bu küresel serbest piyasa oluşturma çabalarıyla ABD kültürel değerlerinin yaygınlaşmasıyla geçen 20 yılın sonunda gelinen durumu gözler önüne seriyor.

WWI'nın raporu, dünyada, gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk sınırı olan 7000 dolar yıllık gelirin üzerinde kalanlardan oluşan 1.7 milyar nüfuslu yeni bir küresel tüketicinin oluştuğunu saptiyor. Bu kesimin üyeleri tipik olarak telefon, televizyon, diğer elektrikli aletler vb... özel oto ve internet kullanıyor ve bunların taşıdığı düşünceleri, esas olarak ABD kaynaklı kültürel değerleri, tüketim normlarını/tarzını benimsiyor.

Tüm serbest piyasa ayetullahlarının tepkisi, 'Sorun ne? Bak işte insanların refahı artıyor' olacaktır. Ancak sorun, bu ayetullahların dar kafalarına sığamayan bir karmaşıklığa sahip.

Örneğin, WWI raporuna göre bu gün 2.8 milyar insan, dünya nüfusunun yarısına yakın bir kesim, günde iki dolardan az bir gelirle yaşamaya çalışıyor. Bu, üst sınır, iki dolar ölçüt alındığında, yılda en fazla 720 dolarlık, diğer bir deyişle küresel tüketicinin en alt gelir sınırının neredeyse onda birine eşit bir gelir demek. Rapor geçen 20 yılda ABD'de bile zenginle yoksul arasındaki farkın giderek daha da büyüdüğüne de dikkat çekiyor.

Rapor, ABD tüketim normlarının benimsenmesinin, yaşam için zorunlu olmayan malların ve hizmetlerin tüketiminin artarak yıllık 20 trilyon dolara ulaştığını (Dünya toplam hasılası 30 trilyon doların biraz üstünde-y.n.)da sergiliyor ve bu tüketimin yüzde 60'ının dünya nüfusunun yüzde 11.6'sını oluşturan Amerika ve Batı Avrupa tarafından gerçekleştirildiğini ekliyor. Dünyanın yaklaşık yüzde 33'ünü oluşturan Güney Asya ve Sahra Altı Afrika ülkelerindeki halkın bu tür tüketim içindeki payı yalnızca yüzde 3.2. Raporda bu zorunlu olmayan tüketimle ilgili veriler de var. Örneğin bu küresel tüketici sınıfı her yıl makyaj, parfüm malzemesine 33 milyar dolar, ABD ve Avrupa'da evcil hayvanların mamaları için toplam 17 milyar dolar harcıyor En üst gelir diliminin tükettiği deniz aşırı lüks gemi seyahatine ise 14 milyar dolar harcanıyor

Rapor, 65 ülkede, 1990-2000 arasında yapılan kamuoyu araştırmalarının, insanların 10 yıl öncesine göre daha mutlu olduğunu göstermediğini de vurguluyor. Buna karşılık, bu yeni tüketici kesimi giderek daha ağır borç ve stres altında yaşamak, aşırı tüketimden dolayı obeziteyle ilgili sağlık sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalıyor Bu bağlamda, farklı bir kaynaktan olmasına rağmen bir veri çok çarpıcı: BBC'nin aktardığına göre insanların aşırı kilolardan kurtulmak için yaptıkları ek harcamanın yalnızca ABD'de yılda 40-100 milyar dolar arasında olduğu hesaplanıyor.(160) Bu, rapordaki verileri esas alırsak tüm dünyada açlıkla ve eksik beslenmeyle savaşmak için harcanan yıllık 19 milyar dolardan, temiz içme suyu sağlamak için harcanan 10 milyar dolardan, çocukları aşılamak için harcanan 1.3 milyar dolardan çok daha yüksek bir harcama.

Dahası, bu akıl dışı süreç, ancak başka akıl dışı süreçler sayesinde sürdürülebiliyor. Bu çılgınlık da küresel serbest piyasa kurma çabasının dünyayı bir uçurumdan aşağı itmekte olduğunu da gösteriyor.

Bu aşırı tüketimin desteklediği üretimin yarattığı CO_2, metan gazı, CFC gibi gazlar, doğaya dökülen kimyasal atıklar, iki yönden insanlığın felaketini hazırlıyor. Birincisi, bu atıklar, küresel ısınmaya neden oluyor; ekosistemin tahribatı hızla geri dönülemez bir noktaya doğru ilerliyor. İkincisi hem bu

küresel ısınmanın etkisi, hem de sanayinin doğaya döktüğü atıklar küresel içme suyu stoklarını hızla azaltıyor. Küresel su stoklarının yalnızca yüzde 2.5'i tuzlu su değil. Dolayısıyla, zaten çok kıt bir kaynak söz konusu. Üstelik BM su raporuna göre dünyada bir süredir gittikçe ağırlaşan bir su krizi yaşanıyor. Örneğin bu günkü eğilimler sürdürüldüğü takdirde, 2050 yılına kadar su kıtlığı çeken nüfus 60 ülkede 7 milyar insana, toplam küresel nüfusun 3/4'üne ulaşmış olacak.(161)

Su sorunu, doğrudan besin sorununa bağlı. Su azaldıkça tahıl üretimi de gerilemeye başlıyor. Buna karşılık su ithalatının en ekonomik biçimi doğrudan tahıl ithalatı. Ancak, dünyada tahıl talebiyle arzı arasındaki açık son yıllarda büyümeye başladı. Çin'in tahıl rezervlerinin bu yıl tükenmesi ve önümüzdeki yıl dünya tahıl piyasasına girmeye başlaması bekleniyor. Bu basit gerçekler bile önümüzdeki dönemde su ve tahıl fiyatlarının artması, kaynaklar üzerinde rekabetin keskinleşmesi, savaşların sıklaşması anlamına geliyor. Bu noktada, IMF'ye uyup Türkiye tarımını tahrip ederek ülkenin besin ithalatına bağımlılığını arttıranların, ülkenin geleceğine nasıl bir ipotek koymuş olduklarını, bu ülke halkına nasıl ihanet etmiş olduklarını da vurgulamadan geçilmemeli.

Ayrıca, 'Tüm bu aşırı tüketimin gerçekleşmesi için gerekli ürünlerin hammadesi, özellikle petrol, kereste, çeşitli madenler vb. nereden geliyor acaba' diye sormak gerekiyor. Bu sorunun cevabı 'Küresel sanayi ekonomisinin gizli yüz karası'(162) yazısında bulunabilir. Yazı, gelişmiş kapitalist ülkelerin şirketlerinin, bu hammadeleri elde edilebilmek için dünyanın çeşitli bölgelerinde, eski sömürgecilere parmak ısırttıracak bir çapta talana giriştiklerini; bu talan sırasında da yerel kültürlerin imha edildiğini, insanların yerinden yurdundan sürüldüğünü, çevre koşullarının insafsızca tahrip edildiğini çok ayrıntılı örneklerle aktarıyor.

İşte dünyanın durumu çok özet olarak bu. Kapitalizmin nasıl tahrip edici bir üretim tarzı olduğunu başından beri biliyoruz..."(163)

İyi, güzel de kapitalist küreselleşme bir terörist ve yaşananlar da bir terör değil ise nedir?

Dipnotlar

137. Halil Cibran.

138. "Annan Zengin Ülkeleri Uyardı: 'Açlık da Terör Kadar Önemli' , Cumhuriyet, 24 Ocak 2004, s.13.

139. "2003'te 110 milyon insana ulaşan BM Dünya Gıda Programı (DGP), üye ülkelerden gelen yardımların azalmasıyla ulaştığı aç insan sayısında kısıtlamalara gitti. Dünyadaki kronik aç insanların sayısı 800 milyon..." ("Açlık Dorukta, Yardım Nerede?", Cumhuriyet, 20 Ocak 2004, s.13.)

140. James Petras, "Latin Amerika'da Emperyalizm ve Direniş" Günümüzde Anti-Emperyalist Siyaset-Cosmopolitik Dergisi Özel Sayısı:1, Aralık 2003, s.26.

141. "Bu durumdan kurtulmak ise ancak kapitalizmden kurtulmakla olanaklıdır. Bu da kapitalizmin doğaya ve insana bakışının yerini yeni bir bakışın almasını gerektirir." (Ömer Naci Soykan, Kimlik ve Kişilik, Arayışlar, Felsefe Konuşmaları-II, İnsancıl Yay., 2003)

142. "Geleneksel liberal iktisat teorisinin kurucularından Adam Smith, kapitalizmin ilk dönemlerini şöyle anlatıyor: 'Ülke zenginleşirken yoksulluğun artması önemli bir paradokstur. Fertlerin çoğunun yoksul ve perişan olduğu hiçbir toplumun refah içinde ve mutlu olması söz konusu olamaz.' A. Marshall, 1873 yılında yazdığı bir makalede, 'Başkalarının lüks içinde yaşamaları için bazılarının çalışıp çabalamaları doğanın emri değildir. Rekabet vahşi canavardır. İşçilerin durumu, iki saatlik enerjik bir çalışmayla yapılabilecek bir işi uzun bir günde yapamayacak kadar kötü'dür diyor.
İlk yoksulluk araştırmaları durum artık görmezden gelinemez olduğu için XIX. yüzyılın sonlarında yapılmaya başlandı. Yoksul Yasaları İngiltere'de XVII. yüzyıl başlarından itibaren toplumdaki yoksulları korumak için uygulanmaya başlandı. Üst gelir gruplarını yoksullar lehine vergilendirmeye hedefleyen yasa kapsamlı bir sosyal yardım yasasına dönüşecekken sermaye sahiplerden gelen tepkiler yüzünden geri çekildi." ("Yoksulluğun Tarihi Kapitalizmin Tarihidir", Sosyalist İşçi, No.208, 17 Ekim 2003, s.12.)

143. Kaynak: 97-99 Petrol-İş Yıllığı.

144. Bu daha sonraları çevre ülkelere kalkınma kredisi sağlama işelvine dönüşmüştür.

145. Bkz: Joseph Stiglitz, Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı.

146. "Küresel Soyguncular", Toplumsal Özgürlük GAzetesi. No.1, 1 Aralık 2003, s.10.

147. Kaynak: Enerji Yapı Yol Sendikası web sitesi.

148. Nüfusu 70 milyonu bulan Türkiye'de evlerin yüzde 3'ünde, internet bağlantısı var. Bu oranlar bakın diğer bazı ülkelerde nasıl: Finlandiya: (Yüzde 39.5) Yeni zelanda: (Yüzde 37), İsviçre: (Yüzde 36.5), Japonya: (Yüzde 35.1), Portekiz (Yüzde 18), Fransa: (Yüzde 17.8), Belçika: (Yüzde 13.3), Meksika: (Yüzde 2.8). (Mehmet Sucu, "E-Devletin Neresindeyiz?", Cumhuriyet, 22 Nisan 2003, s 7). Ayrıca bkz: Kapitalizm ve Enformasyon Çağı-Küresel Devrimin Politik Ekonomisi, Ed: Robert W. McChesney-Ellen Meiksins Wood-John Bellamy Foster, çev: Nil Senem Çınga-Erhan Baltacı-Özge Yalçın, Epos Yay., 2003; Ignacio Ramonet. "Yeni Internet Düzeni", Le Monde Diplomatique-Vatan Eki, 18-24 Ocak 2004, s.1.

149. David Held, "From City-States to a Cosmopolitan Order?", David Held (Ed.); Prospects for Democracy içinde. Polity 1993, s.38.

150. Hayri Kozanoğlu, "Dünya Ticareti ve Cancun Zirvesi" Gelecek Dergisi, No.14, Kasım 2003. Ek:2004'te Dünya, s.10.

151. Hayri Kozanoğlu, "Dünya Ticareti ve Cancun Zirvesi" Gelecek Dergisi, No.14, Kasım 2003, Ek:2004'te Dünya, s.13.

152. Samir Amin, "Dünya Yoksulluğu, Yoksullaşma ve Sermaye Birikimi", Cosmopolitik Dergisi, No.7, Kış 2004, s.60.

153. "Dünya Gittikçe Fakirleşiyor" Yeniden Özgür Gündem. 19 Ekim 2003, s.7.

154. Harry Magdoff, "Bir Dünya Ekonomisi Olarak Kapitalizm", Cosmopolitik Dergisi, No.7, Kış 2004, s.37

155. "Afrika'nın en belirgin özelliği savaşlarla perişan olmuş bir kıta olmasıdır. Son 40 yıl içerisinde 20'den fazla ülke savaş halinde idi. Afrikalıların yüzde 40'ı iç savaşları yaşamıştır. Bu savaşlar Afrika nüfusunun toplam yüzde 20'sini şu veya bu şekilde etkilemiştir.Angola'daki iç savaşta 1989'dan bu yana 500 bin kişi öldü. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde-

MARK STRAND
(1934)

ŞİİR YEMEK

Mürekkep akıyor ağzımın kenarından
Benim mutluluğum gibisi yoktur
Çünkü ben şiir yiyorum her zaman

Kitaplık görevlisi kız gözlerine inanmıyor
Gözleri üzgün ve mutsuz
Elleri cebinde yürüyor

Şiirler yok artık, ışık loş
Köpekler alt basamaklardan
Yukarı çıkıyorlar

Gözbebekleri dönüyor köpeklerin
Bacakları fırça gibi yanıyor
Zavallı kitaplık görevlisi
Ayaklarını yere vurup ağlıyor
Ve anlamıyor
Önünde diz çöküp elini yaladığım zaman
Çığlık atıyor

Ben yeni bir insan oldum
Köpek gibi hırlayıp havlıyorum
Kitaplı karanlıkta
Sıçrayıp oynuyorum mutlulukla

Türkçesi: *Anıl MERİÇELLİ*

ki çatışmalar birçok ülkeyi doğrudan etkiledi, binlerce insanın ölümüne yol açan bu çatışmalar 9.5 milyon mülteci yarattı." (Maria van Driel, "Afrika Satılık Değil", Evrensel, 14 Ocak 2004, s.11)
156. "Yoksulluğun Küresel Yüzleri", Toplumsal Özgürlük Gazetesi, No.1, 1 Aralık 2003, s.11.
157. "Dünyanın Genç Yüzü", Cumhuriyet, 8 Ekim 2003, s.20.
158. Birikim Dergisi, No.175-176, Kasım-Aralık 2003, s.134. (Kaynaklar: http://www.avert.org/statindx.htm, http/www.yatesweb.com/Africa/Africa.htm)
159. Bkz: Mahfi Eğilmez, "Yıl Biterken ABD ve Avrupa", Radikal, 25 Aralık 2003, s.13; Korkut Boratav, "Küreselleşme mi? Emperyalizm mi?", Cumhuriyet, 7 Ocak 2004, s.12; Öztin Akkgüç, "2004 Dünya Ekonomisine İlişkin Bekleyişler" Cumhuriyet, 2 Ocak 2004, s.12; Türkel Minibaş, "Yeni Egemenlik Savaşının Patronu ABD mi, AB mi?", Cumhuriyet, 15 Aralık 2003, s.12; Mahfi Eğilmez, "Kapitalizm Esnekliğini Yitirirken", Radikal, 28 Ekim 2003, s.13.
160. BBC, 5 Ocak 2003.
161. World Water Development Report, Executive Summary, s.10.
162. "The Hidden Shame of the Global Industrial Economy" World Watch Magazine, Ocak/Şubat 2004.
163. Ergin Yıldızoğlu, "Dünyanın Durumu-2004", Cumhuriyet, 12 Ocak 2004, s.13.

KADINLARIN DÜNYASINA YOLCULUK

Sati MERDAN

BİZİM KADINLARIMIZ

Korkunç ve mübarek elleri
İnce küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
Anamız, avradımız, yarimiz
Ve sanki hiç yaşanmamış gibi ölen
Ve soframızdaki yeri
Öküzümüzden sonra gelen
Ve dağlara, kaçırıp, uğrunda hapis yattığımız
Ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki
Ve karasabana koşulan
Ve ağıllarda
Işıltısında yere saplı bıçakların
Oynak ağır kalçaları ve zilleriyle
bizim olan kadınlar
bizim kadınlarımız "

(Nazım Hikmet,
Kuvayı Milliye Destanı'ndan)

Kadınlar denince ilk önce aklıma Nazım Hikmet'in bu dizeleri gelir. Büyük şairimiz toplumumuzda kadınlara verilen değeri ne güzel anlatmış öyle değil mi? Ülkemizdeki kadınların öyküsü bu şiir de anlatılandan pek farklı değildir. Bugüne kadar kadın sorunları en çok yazılan ve konuşulan konuların başında gelmektedir. Peki kimdir kadın ? Nedir sorunu?

Kadın sorunu denince varoşlarda yaşayan, bağ bahçede çalışan, asgari ücretle boğaz tokluğuna ömrünü tüketen, alın teriyle yaşamını idame ettiren emekçi kadınlar geliyor aklıma. Yoksa bir gün güzellik salonunda öbür gün konken partisinde bir başka gün eğlence merkezindeki kadınlardan bahsetmiyorum.

Lütfiye Aydın'ın kitabını bir solukta okuyup bitirdiğimde kadın olmanın zorluklarını bir kere daha duyumsadım. *Ölüm Erken Bir Akşamdır*" kitabın adı. Kitabı elime alır almaz ismi çok ilginç gelmişti. Sanki bir şiir başlığı demiştim içimden. Hakikaten de kitap adını bir şiirden alıyor. Bunun yanısıra her öyküsü de şiir gibi. İnsanı çoğu zaman çocukluğuna, genç kızlığına ya da çok tanıdık birisinin dünyasına götürüveriyor. Öyküleri okurken öykü karakterleri bazen siz oluyorsunuz, kendi kendinizle hesaplaşıyorsunuz. Bazen çok tanıdık birisinin dünyasına giriveriyorsunuz. Komşunuzun, annenizin, akrabanızın... Kadın olmanın zorluklarını bir kere daha yaşıyorsunuz.

Aydın'ın kitabında hayatın gerçekleriyle örülerek insanın içini sımsıcak saran, yalın, anlaşılır bir dille yazılmış on ayrı öykü var. Aydın, öykülerinin tamamında olmasa bile genelinde feodal sistemin içinde kalıplaşmış kurallarla yaşama savaşı veren kadınları ve iç dünyalarını anlatıyor.

Kadın olmak ne demek? Bu sorunun cevabı her öykünün içine nakış nakış işlenmiş büyük bir ustalıkla. Geleneksel kurallar içinde sıkışmış kalmış kadının yalnızlığı kimi zaman yüreğinizi burkuyor, kimi zaman da örselenen, direnmeye çalışan, kendini arayan kadınların yaşadıkları yüreğinize bir yumruk gibi oturuyor.

Kadınların üzerinde ne kadar çok baskı var? *Aydın'ın Bileti Yakamamak* adlı öyküsünde kız çocuk olmanın kurallarıyla yetiştirilen bir kadının yaşamından kesitler var. Kız çocuğu ağır olmalı, ciddi durmalı, ölçülü davranmalıdır Bu kurallar içinde büyüyen kadın yaşamının diğer dönemlerinde kendi istediği gibi davranamaz. Hep başkalarının istekleri doğrultunda yaşar. Bu kırsal kesimde de böyle değil midir ? Kadına koca karşısında konuşmaması, sofraya kocadan sonra oturması, itaatkar olması öğütlenir hep. Sandıklar dolusu çeyizler dizen, görücü usulüyle evlenen, başlık parasıyla satılan kadınların sayısı az değildir. Geriye yaşanmamış zamanlar ve acılar kalır. Yine Gülkurusu öyküsünde Aydın'ın, kadının ölümünde bile adının en son anıldığının altını çizmesi düşündürücüdür. Kadın her yerde vardır. Sevgilidir, saygıdeğerdir, muhteremdir, değerlidir ama kadının kendisi yoktur hayatın içinde.

Cennetlik Bir Kadın Yazar adlı öyküsünde burjuva kökenli kadının sorunlarını anlatan bir yazarın " nasıl yazar olduğunu " kendi ağzından dinliyoruz Kadın yazarımıza medyadan röportaj önerisi gelir O da başlar anlatmaya. Ad ve soyadından başlar önce. *"Eda Kemaloğlu"* soyadını beğenmez yazarımız. *"Duble eril bir erkek adıdır "* ona göre. Fakat bu soyadının yararını da gördüğünü eklemeden

geçemez. Çünkü yazar olan bir kimsenin adı ve soyadı akılda kalıcı olmalıdır!!! Sonra şunları söyler yazarımız *"A, elbette. Uzun yıllar peşimi bırakmadı tabii. Üniversiteyi bitirene dek. Yalnız duble eril soyadım değil, bizim oğlan da... Erkek kardeşimin uykuları kaçtı ailemin adına gölge düşüreceğim diye. Aşırı baskıya tepki miydi, yoksa yıldırım aşk mı? Bunun analizini hala yapabilmiş değilim, bir çayda tanıştığım Peter'le üniversiteyi bitirir, bitirmez evlendim. Bizimkilerin saçını başını yolmasını da umursamadım"* (s.15) Tanıştıklarında zengin bir adamın oğlu olduğunu belirten Peter'le evlenerek bu soyadından kurtulur, Amerika'ya giderler. Peter zengin bir adamın değil, kasiyerin oğludur. Üstelik uyuşturucu bağımlısıdır. Kadını da umursamaz. Bütün bunlardan ötürü kadın ülkesine geri döner. Yazarımızın yazar olmasının nedenlerinden biri de kolejde sevdiği oğlanla beraberken el ele tutuşmaktan öteye gidemediği için tartaklandığını, bu tartaklanmayı bir aile dostu olan Nejat Abi'sinin kollarında unuttuğunu ve biten evliliğinden dolayı acılarının yumak yumak olup içinde biriktiğini ve yazmaya böyle başladığını anlatır. Annesinin parasıyla bir kitap çıkartır sonra. Bu arada entelektüel dediği, mesleği tiyatroculuk olan Korcan'la tanışır. Evlenirler. Fakat çağdaş olan eşi cinselliği yazdığı için kendisini teşhircilikle suçlamaya başlar. Araları bozulur, ayrılırlar. Kayınvalidesinin *"Yazar kadından karı mı olur?"* dediğine ilişkin duyumlar alır. Daha sonra ki kitapları kendi soyadıyla çıkmaya başlar. Kitaplarında bireysel mutluluğunu, fantezilerini, özgürlüğünü anlatır, ödüller alır. Öykünün sonlarına doğru şunları söyler: *"Aklıma ne geliyor biliyor musunuz, şu kızın yaşamını yazmak. Kitabımı toplumculukla, gerçekçilikle aklını bozan birtakım çevrelerin suratına çarpmak geçiyor içimden"* (s. 22) der. Sözünü ettiği kişi hizmetçisidir.

Aydın, günümüzde kadın sorunlarını yazan sözde yazarların nasıl baş tacı edildiklerini yalın bir dille gözler önüne seriyor. Kadın sorunu sadece soyadlarımızla ilgili bir konu mudur? Ya da bireysel, cinsel özgürlük mü demektir? Bu öyküde yaşamını anlatan kadın yazar "neden kadın sorunlarını yazdığının" cevabını yine kendisi verir. Aslında yaşadıkları Türkiye'de ve dünyada yaşayan kadınların yaşadıkları yanında bir dişin kovuğunu bile doldurmaz. Sabahın köründe kalkıp ocağını yakan, çapa yaparak sırtında çocuğunu taşıyan, üzerine kuma getirilen, çocuk yaşta evlendirilirken hiç söz hakkı olmayan kadınlara haksızlık olmaz mı bu? Dövülen, sövülen, çocuğu elinden alınan kadınlara ne demeli ya? Çalıştığı fabrikada hamile olduğu için işten atılan, çocuğunu bırakacak kreş bulamayan, bulsa bile her gün çocuğunu kreşe getirip götürmeyi omuzlayan kadınlar yine bu ülkenin kadınları değil mi? İşte tüm bu çelişkileri düşündüren bu öyküde yazardan karı mı olur sözü sıkça duyduğumuz bir yargı. Bu öyküde bir yandan burjuva bir kadının hizmetçileri varken hangi işe elini sürerek kadınlık yaptığının altı çizilirken bir yandan da burjuva kökenli bir yazarın bile birtakım tabularla karşılaştığını da görüyoruz. Yazardan karı mı olur sözü kadınlara biçilen rolleri ne de güzel anlatıyor.

Menekşe Sokağında Her Akşam, Hâlâ Kanayan, Leylak Yorgunu, Ölüm Erken Akşamdır öykülerinde kadınların kendi kendilerine yabancılaşması ile birlikte içindeki bulundukları yalnızlık dile getiriliyor. Bu yalnızlık *Menekşe Sokağında Her Akşam*'da olduğu gibi kimi zaman kadın erkeğin namusudur anlayışından kaynaklanıyor. Kadın namus uğruna dövülerek, aşağılanarak, kadınlığından utandırılarak yaşamın kıyısına bırakılır.

Hâlâ Kanayan adlı öyküde dört kadının birbirleriyle kesişen hayatlarında yaşadıkları aşk acıları, terk edilmişlikleri hatta ölümü bile dostluklarına sarılarak teselli bulmaya çalışmalarının hüzünlü öyküsü var. Öykünün sonundaki bir paragrafta yazarın şu saptaması kadınlarımızın içler acısı durumunu gözler önüne seriyor. *"Bizim seslerimiz kendimize bile ulaşamıyor çoğu kez"*(s.48) *Leylak Yorgunu*'nda ev işlerine hapis edilen kadının yalnızlığı sanki tüm ev hanımlarının ortak bir haykırışı.

Adı kitaba verilen öyküye gelince... *Ölüm Erken Bir Akşamdır* adlı öykü. *"Bekleniyordu demiyorum. En beklendiği zaman bile, için için gelmesin diye dua edilen bir konuktur ölüm, Asık yüzlüdür, sevimsizdir, istenmez ya yine de gelir."* (s.74) diye başlar öykü. Bir kadın ölen kocasının (Ziya Bey) çalışma odasına temizlik yapmak için girer. Masasında kocasının tamamlayamadığı şiirini görür. Şiirle birlikte zaman zaman geriye dönüşlerle kendisiyle ve kocasıyla hesaplaşmaya başlar. Şöyle der ilk sayfada *"Ölüm diyorsun şiire başlarken. İlk sözcüğün... 'Ö' harfine takılıp kalıyorum. Sanki gözlerin, şaşkınlıkla bana bakıyor. Odana girmemi yadırgıyorsun sanki. Sonra bir çocukluk oyununa dalıyorum, usulca. Yıllar önce görülmüş bir düşe yeniden, sessizce giriyorum. Çocukluğuma. Ürkek, renksiz, çok çalışkan, çok uysal bir kızdım o yıllar. Buna karşın, babam öfkelendiği zaman Ö'yü düşündüren umacı bakışlarıyla bakardı yüzüme. Sonra sen oldun yaşamımda. Ne tuhaf, benim dışında her şeye sevgiyle baktı gözlerin.... "* (s.74) *"ÖLÜM ERKEN BİR AKŞAMDIR"* cümlesinin her harfinde belleği geriye doğru gider. Her harf yaşadıklarının bir simgesi haline gelir. *"L"* harfini hayatının keskin dönemecine benzetir. *"Bir adım gidemeden – nereye gidebilirdim ki ? – köşesine sıkışıp kaldığım kaldığım bir dik açı. Hala oradayım. L salonun tozları beni bekliyor şimdi. Temizlik sırası orada...."* (s.75)

der. *"Ü"* harfi kocasının evlenmeden önce yaşadığı bir aşk macerasından olma kızının baş harfidir. Kocası bu eski sevdayı kendisinden gizlemiş, kızıyla ilgili tek bir kelime etmemiştir. Yalnızca ara sıra kızıyla gizli gizli konuştuklarını duyar. (Öykünün ilerleyen bölümlerinde kocasının yedek subaylığını yaparken dul bir kadına tutulması, kadının gebe kalması, ailesinin bu ilişkiye karşı çıkmasıyla biten ilişkileri anlatılır) *"M"* harfine gelir sonra. Şöyle devam eder: *"....En çok onu düşünüyorum bu sıralar. 'Mürşide'yi' Onun varlığından haberim olmadığını sandın. Dahası çok şeyden habersiz olduğumu. Oysa dört duvar arasına kibarca hapsedilen kadınların antenleri çok güçlenir; bunu da bilmedin.. "* der. *" ne acı. her şey olup bittikten sonra kimi şeyleri öğrenmeye çalışıyorum"* (s.76) diye hayıflanır. İkinci sözcüktedir sıra. *"Erken"* Bu sözcük ile bir görev bildiği birlikteliklerini, evini, evinin evi olamadığını, çünkü kocasının gerçek yuvasını uzaklarda bırakarak (ilk aşkıyla kızını) kendisine sevda yorgunu geldiğini, kocası için annesinin " erkek diyerek bu evliliğe nasıl zorladığını hatırlar. Yine şöyle devam eder. " *Er'din sen efendiciğim. K'lar E'ler. M'ler erliğini büyüttü. (Sahi Mürşide duymuş mudur öldüğünü ? Parasızlıktan bir ilan bile veremedik de ...) Acaba benden daha mı çok üzülmüştür ? Onu hiç görmedim; Necla'yı tanıyorum.... Necla için evliliğimizi bozmaya kalktığında, kimi dostların niteliklerimi anımsatmış. 'Nitelik değil. sevgi arıyorum demişsin. Sonra 'Öylesine katı. tepkisiz ki bazen bir kalıpla yaşadığım duygusuna kapılıyorum?' Nedense 'manken' demeye dilin varmamış. Haklısın Ziya Bey; mankenler güzel olur Bencileyin kilolu, eklemleri iş yapmaktan şiş içinde. bacakları varis düğümleriyle dolu bir kadına. durmaksızın çalışsa da 'kalıp' denilir. Sana temiz gömlekler. ütülü pantolonlar. beş çayları, sade kahveler yapmaktan; bulaşıkçılığı, temizlikçiliği, aşçılığı sızıldanmadan yapmaktan, aynalara göz atmaya bile fırsatım olmadı. Fakülte diplomamı bile unutturan soylu bir tutsaklığı yaşadım Ziya Bey. Yirmi yıl süren bir didinmeden toplamından, üstüne üstlük sevgili anneciğinin yasaklarla ördüğü çitlerden fırsat bulup da kadınlığın mis kokulu bahçelerine atlayamadım. Belki de cinselliği daha bebeklikten öldürülen kızlardan sevgili olmaz efendim."* (s.77) *"Bir akşamdır"* cümlesiyle bekarlık günlerine geri döner kadın. Bir akşam vakti çocuksuz, dul, uzaktan akraba oğlu ve ailesi görücülüğe gelirler. Annesi görücüler gittikten sonra bir odaya çeker ve konuşur Başına devlet kuşu konmuştur. Birtakım maceralar yaşayıp kadınlardan hevesini alan bir erkekten iyi aile reisi olur. Hem yaşı da otuzu geçmiştir zaten. Bu düşüncelerle evlenir kadın. Evliliğini sorgulamaya başlar daha sonra. Kendisini... Kocasını... Paralı, soylu, kültürlü, yakışıklı akrabasının gözlerini kamaştırmasını, tanımadan evlendiği kocasını anlamak için nasıl kitaplar okuduğunu, paylaşımlarının azlığını, sevgisiz bir beraberliğin getirdiği yalnızlığı, ev işlerine hapis olmasını, suskunluğun getirdiği acıları, başka kadınlarla aldatılmanın hüznünü, vefakarlılığını, unutulmuşluğunu... En sonunda kendisini... Şu sözleri düşündürücüdür. *"...Kimliğin üstünde kafa yormaz. Kadınlığı üzerinde hiç durmadan, okuduklarını hayata geçirmeyi hiç düşünmeden, varlığını olup biten herşeyin dışında gören bir kadın. Gizlice biriktirdiği nefreti bile kendine saklayan dul kadın. Emine Hanım. Ben..."* (s.82) der. Öykünün sonunda Emine hanım tüm kadınlara seslenir sanki. *"Şimdi bahçedeki çiçekler de yok, kurudu hepsi. Sincapların öldü. Resimlerin başkalarının evinde. En garibi, artık aruzla şiirler yazılmıyor. Kadınlar da susmuyor. Benim yanlışım susmaktı... "* (s. 85)

Geleneksel baskı içinde yetişen kadınların tipik bir örneği Emine. İçimizden biri. Ataerkil düzende kadınlara ta çocukluklarından itibaren erkek karşısında el pençe divan durması öğretilir. Cinsellik ayıptır, konuşulamaz. Ama evlenince o konuşulmaması yasaklanan cinselliğini yaşaması beklenir kadından. Kadın uysaldır, kadın itaatkardır, kadının söz hakkı yoktur. Ev işleri kadının görevi olduğu gibi annelik niteliğinden dolayı çocuğuna bakmakla da yükümlüdür. Ne yazık ki günümüzde halen görücü usulüyle birbirini tanımadan evlenen, berdel verilen, kadınların sayısı çoğunluktadır. Üstelik bir de medya ile körüklenerek burjuva yaşama özendirilen kadınların sayısı hızla artmaktadır. Ev işlerine mahkum edilen kadınlar kendilerini geliştirememekte, bulaşık, çamaşır, temizlik v.s. işler kadının sorumluluğuna verilirken kişilikleri yok edilmekte, yetenekleri öldürülmekte, zekasını, aklını nasıl kullanacağı öğretilmemektedir. Aydın, bu öyküde yalın bir anlatımla toplumumuzdaki kadınların gerçekliğini abartmadan gözler önüne sererken okuyucu da bu gerçeklerle bir daha yüzleşiyor.

Ağlama Yasağı adlı öyküde yanıklar içindeki bir kadının hastanede geçen günleri anlatılıyor. Aydın'ın biyografisinde Sivas Belgeseli yapmak üzere gittiği Madımak Oteli'ndeki faciayı yaşadıktan sonra Ankara'da bir hastane de tedavi altına alındığını okuyoruz. Öykü de o tarihlerde ve Ankara'da yazılmış. Yazar, hastanede yatarken bedeninin yüzde seksen altısı yanan, on iki yaşındaki, Mardin'li bir çocukla tanışır. Bu çocuğun dostluğu, arkadaşlığı, gerçekleri olduğu gibi kabul etmesi, değer bilirliği, sağlığına karşı titizlenmesi, sorumluluğu, sevecenliği, yaşama karşı dirençli olması tüm herkesi olduğu gibi yazarı da etkiler. Çocuğun Mardin'li olmasından dolayı bir zamanlar yaşadığı kenti ve gün-

GÜZ AYNA

Zaman geri duruyor
Varlığıma
Büsbütün
Kızgınlıklarım birikiyor
Bozulmayacak sessizlikte
Sayısız hüzün yüzümde
Asılı çizgilerle dolu
Geçmişim
Koca bakışlarda gezinip duruyor
Dilim tutuk, çekingen yüreğimle
Dile getiremediğim borçlarım birikiyor
Tanıktır
Tüm ırmaklar
Dolunay

Bahar gelip çatacak yine kapımıza
Mevsimler düzgün gider mi bilmiyorum
Zaman geri tepmeli
Yerli yerinde gibi her şey
Bir öğreti
Yüzümde asılı çizgilerle güz ayna doğuracak
Kalbim dayanır mı bilmiyorum
Geçmişimi ellerime alsam
Sabah güneşi bir uyanışla
Toprakla mevsimin sevişmeleri gibi
Yüreğimle gelsem size
Bilenen düşlerim,
Tutukluluğum dökülür mü kıyılara
Durmadan kanamasın diye.

Özgül İTMEÇ

leri anımsar. Anaların yaktığı ağıtları... Türkiye'nin siyasal gerçekleriyle örülmüş insanın içini sızlatan, düşündüren, duygu yüklü bir öykü.

Müslümanlarla iç içe yaşayan iki Hıristiyan arkadaşın sıcacık dostluğuna *Tükenişin Ustaları* adlı öyküde tanık oluyoruz. Bu öyküde birisi taş ustası öteki telkari kuyumcusu olan iki dostun meslekleri yok olurken iletişimsizliğin çığ gibi büyüyerek gençleri kuşatması, insanlar büyük kentlere doğru akın ettikçe birbirlerinden uzaklaşıp sevgi, dostluk gibi kavramların içinin boşaltılmasının gerçekliği var. En son olarak, görüş ayrılığından dolayı birbirlerini tanımadan birbirlerine kıyan insanların dramları Tükenmeyen adlı öyküde anlatılıyor. Duruşma salonunda başlayıp bir babanın kaybettiği oğlunun acısına dayanamayarak sokakta yere yığılması ile biten bir öykü. Onca emek verilip büyütülen dağ gibi gençlerin arkalarında bıraktıkları... Anaların, babaların, kardeşlerin içlerine sinen acılar... İnsanlar yollarda, kapı aralarında can verirken hiç kimsenin tepki vermemesi, yardım elini uzatmaması... Ama umut her zaman vardır. Babası yere yığıldığında koşan, taksi çağıran, sedye getiren insanların hala var olduğunu görmek öykü kahramanımızı duygulandırdığı gibi okuru da duygulanıyor.

Aydın'ın öyküleri Türkiye'nin gerçeklerinden kurgulanarak bir sinema filmi gibi kare kare okuyucuya sunuluyor. Yalın, akıcı bir dili var. Sevgi, dostluk, aşk, yalnızlık, hüzün ve acı öykü karakterlerimizin yaşamlarından kesitler verilip anlatılırken sanki her birimizin hayatını yansıtıyor gibi. Her öyküsünde okurun kendisini bulduğu, özleştirdiği bölümler var. Aydın, ayna tutuyor yaşamımıza. O aynada biz varız.

*Lütfiye Aydın, *Ölüm Erken Bir Akşamdır*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1994.

DÜŞÜNCE KIRINTILARI

İsmail DELİHASAN

• İçimde hiçbir kötü duygu ve düşünce barındırmamaya özen gösteriyorum. Çünkü her kötü duygu ve düşünce benim kötülüğümdür de ondan. Sizdeki her şey sizsiniz. Mutluluk vermeyen her şey kötüdür. İnsanın yaşamasının amacı mutluluğu yakalayabilmektir ki o da iyiliği yaşamakla mümkündür. Gördüğü bütün haksızlık ve kötülüklere karşın yüreğinden iyilik bağışlama duygusunu eksik etmeyen ve olumsuzlukları güzel duygu ve düşüncelerle aşanlar mutlu olurlar. Onlar kötüyle kötü olmazlar

• Güzel kendi ve iyi olandır

• Tecrübe akıldan üstündür. Tecrübesiz insanlar akıllı olsalar da üstün olamazlar. Tecrübeliler akıllı olmasa da, tecrübelerinin verdiği bilgiyle akıllı davranırlar. Akıl doğru bilgiyi öğrenme yöntemidir. Doğru bilgi zamana gebedir. Öğrenmenin en temel kuralı da, bütün evrene ve insana doğru ve vicdanlı bakabilmektir Gençlerin bu noktada yaşlı insanların tecrübelerinden yararlanmaları akıllı olmalarının işaretidir

• Dostlukların bir kısmı çıkardır. Çıkar birliktelikleri de dostluktan sayılır

• Kafasını doyuramayanların bedenleri sürekli açtır.

• İnsanların düşünceleri kökenleriyle bağlantılıdır. Her insan biraz taraftır.

• Sadaka istenir, bahşiş istenmeden verilir. Bahşiş kabul edenler her türlü para girdisine açık olan idealsiz ve yarınsız insanlardır, kötülüğün yarını yoktur. Sabır, zamanın bütününe inanmaktır. Sabır zamanın bütünüdür. Yükün ağırlığına göre değerlidir. Sabırları olmayanların değerli hiçbir şeyleri yoktur. Yaşamak sabretmektir.

• Zaman en güzel aynadır. Hiçbir şeyi gizli tutmaz. Zaman sürecinde hiç kimse kendini gizleyemez. Her şey yanıltılabilir, ama zaman asla.

• Ölüm masumiyettir ve ölen masumdur. Ağlamak da masumluktur, gözyaşları samimiyse. Gülmek masum değil, neden.

• İnsan bildiğine inanır, bilmeden inanmak, ancak vicdana hitap ediyorsa mümkündür. Vicdana hitap edenin kesinlikle adalet ve dürüstlük taşıması şarttır. Hiçbir vicdan gerçek dışılığı kabul edemez. Vicdan adaletin yurdudur.

• Tat muhabbetedir, aşktadır. Ne yemekte. ne yapılan iştedir.

• En büyük ideal ve gerçek sorumluluktur. Sorumluluğu olmayanın yüce bir değeri yoktur. Fakir kişi sorumsuz kişidir. Sorumluluğa ihanet bütün güzelliklere ihanettir. Sorumsuzluk özgürlük olamaz.

• Bilinmeyen şey merak edilen şeydir. Yaşamın amacı bilinmeyen kalmamasıdır. Bilenler güzel insanlardır. Bilenlere, görenlere, gidenlere, iyilere, selam olsun.

• Erdem sorunu olanlar üzülür, dert ederler. Erdemsizlerin derdi olmaz. Güzel düşünen insanlar, hayatlarının da hep erdemli olmasını isterler.

• Her şeyin en büyüğü, en gizli olandır.

• Sevgi suçsuzdur. Suç varsa sevilendedir. Her sevgi saygıya değer değildir.

• Komşularıyla bağdaşamayan, dost olamayanların, ister devlet, ister birey olsun, başarı şansı ve geleceği yoktur.

• Kültür insanlığın birikimidir.

• Bütün sözcükler tek bir sözcükten türemiştir. Önce tek bir sözcük konuşuldu.

• Sorumluluk duymakla sevmek, ayrı şeylerdir. Sevmediğiniz bir iş için sorumluluğunuz olabilir ve siz, o sorumluluğu yerine getirmeniz, insani onurunuz yönünden gerekir. Seven insan sorumluluk duymayabilir. Sorumluluk duyan da sevmeyebilir. Sevgi özel bir duygu olduğu halde sorumluluk kamusal ve insani gerekliliktir. Sorumluluk sorundur. Akıllı insanların sorunu ve sorumluluğu olur.

• Dünyanın en zor işi, insanları ve ortamı değiştirmektir.

• Bir ülkenin öğretmenleri bozulmuşsa, bozulmamış hiçbir şeyi kalmamış demektir.

• Geçmişiyle övünmek, biraz, bugünleri zorda olanın işidir.

• Hiçbir meslek olunmak için olunmaz. Uydurulmuş meslekler uyduruk olmaktan öteye geçemez. Herhangi bir iş için çaba göstermek sizin o işin adamı, ustası olabileceğinizin verisi değildir. Yete-

nek olmadan yapılan her iş, kökleri olmayan bitkiler gibidir. Ancak, yetenek, çalışma ve imkanla sonuca ulaşılabilir. Yetenek olmadan çalışma ve imkanla var olan bir iş meslek, sanat, ancak uydurulmuş bir yalan gibidir. Yetenek de, çalışma ve imkan olmazsa, hiçbir varlık gösteremez, bir hiç olarak kalır.

• Her şeyin en güzeli iç dünyamızda olanıdır.

• Veren elden, bağışlayan düşünceden daha yüce ne olabilir.

• Kurnaz ve uyanık, sahtekardır. Kurnaz, akıllı değildir. Akıllı insan, dürüsttür. Kurnaz ve uyanıklar bedenlerine köle olurlar ve asla yarınlarla barışık değildirler, kurnazlar kötüdürler. Onlar, hakkı düşünmeden kendilerine isterler. Onları hiç sevmiyorum.

• Öyle iyi insanlar arıyorum ki, ona kötülük yapsan da, sana iyilik yapacak. İyiliği kendinden iyiler olsun öğretmenim.

• Dili olmayanın beyni, yüreği olmaz. Dili güzel ve ileri olanın, yüreği ve beyni de güzel ve ileridir. Türkçe Türklerin aynasıdır.

• Gerçek bilgiyi ancak, varlığımızdan edinebiliriz. Ne okullarda, ne de kitaplarda gerçeğin bilgisi vardır. Çünkü gerçeği kimse kimseye söylemez. Gerçek insanda saklı bir sırdır. Aklı olmayanın hiçbir şeyi olmadığı gibi, sırrı olmayanın da hiçbir şeyi olmaz. En değerli ve yüce olan, ister hata, ister övgüye layık olsun, söylenmeye ve her şey onun söylenmemesinden yanadır.

• *"Düşünüyorum öyleyse varım"* devri çok oldu biteli. Şimdi sahtekârım param var, öyleyse varım dönemidir.

• Yaşam bir filmi seyretmek gibidir, ama ekran gözlerimiz.

• İnsani yaratıcılığı olmayanlar bilgi düzeyi ne olursa olsun yönetici olamazlar.

• İnsanın hiçbir haline gülünemez. İnsan insana gülmez, gülen başka bir şeydir.

• En saygıya değer insanlar vefalı insanlardır. En büyük insanlık, vefa duygusudur. Vefa bütün insani değerlerin temsilcisidir.

• Aptallar, kuklalık, figüranlık, taklit yapmayı sever. Akıllılarsa kendisi olur, yaratır ve baş olur.

• Yalan söyleyen kadar tehlikeli ve boş insan yoktur. Yalan bütün gerçekliği yok sayar ve kötülüğe hizmet eder. Yalanlarla elde edilmiş kazanımlar bir gün sizi kaybettirecek olan şeylerdir.

• Torpil hiledir. Torpille hırsızlığın farkı yoktur. Torpille bir makama gelenler, uyduruk ve haksız yaşantılardadırlar. Hakkı olup da, hakkını vermeyip, torpile mecbur bırakanlarsa, daha hilekar insanlardır.

HÂLÂ ON YEDİ YAŞINDA

On yedi yaşında
bir kızdı
Aşkın yaratılabileceğini
düşleyen
Socrates'i tanımadan
eksikliğini
söyleyen
Hayır... ben kadın değil
İnsanım diyen.
Dinlemediler,
Söylemediler.

On yedi yaşındaki
O kız
Şimdi, beyazlamış
saçlarını boyuyor.
Socrates'i, Platon'u
tanıyor.
Saymadım kaçıncı...
Platonik aşkını
yaşıyor.
Eksikliklerin konuşulacağı,
insanı hâlâ arıyor.

Nalan ÇELİK

• Her mekanın, insanın ve zamanın, kendine özgü, görüş, düşünüş alanı vardır. Evrensel görüş ise, hepsini bir arada görebilmektir. Doğru zamanda doğru düşünenler başarılı olurlar.

• Bilimsel keşiflerden daha önemlisi insanı keşfetmektir. Ömrünce tek bir insan bile keşfedemeyen, tanıyamayan, gerçekte yaşadı sayılamaz. Yaşamak keşif yapan insanlar için haklı bir yaşamaktır.

İnsancıl'a Mektup

İnci Aydın'ın *Özgürlük* Adlı Şiiri'nin İrdelenmesi

Şiirde "özgürlük kimdir ve nerede ararsak buluruz" sorularına cevap aranıyor. Şair, özgürlüğü kişileştirmiştir ve şiir boyunca o konuşur.

Birinci arayış noktamız tablolardır. Çizilen tablo resminde donuk ışıltılı bir dere, mat gülüşlü çocuk ve kır manzarası vardır. Bir tablo her şeyiyle mükemmel olabilir, ama sonuçta bu bir tablodur. Canlı değil, donuktur. Tüm mükemmelliğine karşın tek kusuru tablo olmasıdır. Sıfatlarla, bir tablo çizilirmişçesine yapılan anlatım eyleme dayalı değildir, ne kadar yoğun hisler anlatılırsa anlatılsın hareketsizdir. Sıfatları bol olan şiirler eylemin az olduğu, insanın hareketlerinin kısıtlandığı, baskı altına alındığı dönemlerde yazılan şiirlerdir. Davranışları kabahat olan kişi bu sefer içine yönelir. Genelde romantik dönem eserleri böyledir. Mesela Osmanlı Devleti'nin son hükümdarlarından II. Abdülhamit'in uyguladığı istibdat yönetimi dönemin insanlarını bunalıma sokmuştur. Kimse yaşadığı zamandan memnun değildir, geçmişe özlem duyulur ve sürekli hayal kurulur. Kurulan hayallerle yaşanılan gerçeklikler birbirine uymayınca insanlar iyice içine kapanır ve bireyselleşme baş göstermeye başlar. Tekrar başa dönersek, şairin kullandığı, yani seçtiği sözcükler önemlidir. Tabloda göğü delen binalar, gün doğumu ya da batımı vs. anlatılmamıştır. Şair, alışılagelmiş bir sanı olan özgürlük dağlardadır anlayışını yıkmaya çalışır.

İkinci arayış noktamızda kendimizi sıcak bir evde, bir pencere ardında dışarıdaki manzarayı seyrederken buluruz. Birinci arayış noktasında gördüğümüz gibi burada da bir manzara vardır. Bu sefer tablo değil, gerçektir. Sonbahar mevsimi nedeniyle ağaçlar yapraklarını dökmektedir. Bizim o en heybetli, en güçlü, en güvenilir insanları tanımlarken kullandığımız çınar ağaçlarının bile sonbahara dayanıksız olduğunu görürüz. Pencere kelimesini hayata bakış açısı olarak ele alabiliriz. Somut olarak da zaten bir evin penceresinden bakan insanın görebileceği tek manzara gözünün önündeki, baktığı yerdeki manzaradır. Ama sokağa çıkarsak sonbahar mevsiminin başka yanlarını, başka penceleri de görebiliriz. Sonbahar her zaman kötü değildir. Daha doğrusu, bakış açısına, algılayışa göre değişir. Sokağa çıkarsak bunu da keşfedebiliriz. Ölü yapraklar toprakla bir olmadan yenileri nasıl filizlenebilir? Bu dökülme, yeniden dirilişe bir hazırlıktır.

Öznel bir yorum olarak şiirin en vurucu cümlelerinin açığa çıktığı yer üçüncü bölümdür. Çünkü tek başına özgürlük olmaz. Herakleitos'un da dediği gibi, *"Özgürlük toplumsaldır, bireysel değil"* Gizli bir koşul vardır burada. Eğer diğer insanlara arkanı döner, tek başına bir mağaraya kapanırsan, kaplumbağa gibi kabuğuna çekilirsen beni -özgürlüğü- bulamazsın. İnsan toplumsal bir varlık olduğundan, belki tek başına duyabilir, konuşabilir; ama insan olduğunun ve sorumlulukları olduğunun farkına ancak toplum içinde varır. Einstein şöyle der: *"İnsan teki, kendiliğinden düşünebilir, duyabilir, savaşabilir ve çalışabilir ama fiziksel ve duygusal hayatında sıkı sıkıya topluma bağlıdır. Öyle ki, toplum çerçevesi dışında ne düşünebilir ne de anlayabiliriz onu. İnsana yiyecek, içeceğini, giyeceğini, oturacağı yeri, çalışma araçlarını, konuştuğu dili, düşünce biçimlerini ve büyük ölçüde özünü sağlayan 'toplum' sözcüğünün arkasında saklı olan geçmişteki ve bugünkü milyonlarca insanın çabası ve yeteneğiyle yaşanır duruma gelmiştir "* Bu demektir ki, biz geçmişteki ve gelecekteki bütün insanlara karşı sorumluyuz. Özgürlük suç ve cezayı da beraberinde getirdiğinden seçimlerimizden sorumluyuz. Yaptığımız şeyin cezasını bütün insanlık çekebilir. Bu nedenle hareket ederken, yapacağımız şeyin hiç tanımadığımız birine bile katkısı, faydası olup olmayacağını düşünmeliyiz. Kropokine'nin dediği gibi. *"Herkesin iyiliğini hedeflediğin her seferinde doğru davranırsın."* Anlıyoruz ki, özgürlüğe varmanın yolu diğer insanlarla beraber olmaktan geçer. Yarasa gibi insanlardan uzak yaşayan, onların kanını emen, aydınlıktan korkan, kaçan bir yaratık değildir o.

Son olarak, yolu tarif eder ve açık adresini verir özgürlük. Eylem olmayan evden, mağaradan, tablodan bir bakıma kabuğumuzdan çıkmamızı ister. Özgürlük sokaklardadır, insanlarla beraberdir. Hem sokaklar öyle korkulup kaçılacak, tehlikeli yerler değildir. Bu sokakları tehlikeli hale getiren, insana zarar veren kimseler, sistemler varsa bile, insan içine çıkıp sorumluluklarımızı hatırlamamız, bu tehlikeli sanılan sokakları düzeltmemiz gerekmektedir. Özgürlük korkmamamızı ister. Voltaire'in dediği gibi, *"Korku suçu, suç cezayı doğurur "* Korkuyu da suçu da hazırlayansa sistemdir, yani suçlu sistem vardır bireyden çok. Korkularımızın üzerine gidip sokağa çıkalım. Diğer insanlarla beraber tüm suçlarımızı üstlenip hep beraber daha aydınlık yarınlar için çabalayalım.

Sevda ESEN

Öykü

SOKAK

Haydar DEMİR

Geceye yakın bir zaman. Sokak. Köşesinde, lambanın bol kıvamı kendi bacaklarına akıyor. Yanı başında, tozlu, yılların unutulmuş mektuplarının sarardığı posta kutusu. Biraz ilerisinde, camları kırık, define haritasına dönmüş telefon kulübesi. Kulübenin içinde yavrucak bir kedi, telefonun zilini tırmalıyor. Ahizenin boşluğunda, geçmiş mezar taşlarından bir ses: Nerdesiniz ey insanlar!

Sokak boş. Bir ben. Odaların perdeleri, bulut mavisinden fistan pembesine gidip geliyor. Daha ilerde elektrik trafosunun iniltisi. Sokaklar caddelere bakıyor çipil gözleriyle. Teneke pasında bir yağmur sesi. Gece bekçileri, geceleri çoğalıyor en çok. Gündüzlerin itibarsızlığını çıkarıyorlar gururla. Düdüklerinde, çakar almaz Kırıkkale namluları öksürüyor. Bir kadın, doğum sancılarında çoğalmanın telaşıyla, serseri, sarhoş kocasını bekliyor. Bir tokat. Şırrak! Bir yıldız kayıyor.

Evler harabe. Bunu en çok sonbahardan anlıyorum. Çatılardaki antenlerin tepeleri sürekli değiştirmesinden. Pamuklarını sümküren kavakların, tandır hışırtısından. Kiremitlerde çırpınan kuş kanatlarını, sokak lambasının süpürüp önüme düşürmesinden. Kaldırım taşlarına tükürülmüş yaz soluğunun, kaderine boyun eğişinden... Ağaçlar dallarını evlerin duvarlarına sarkıtmış, başlarını durmaksızın bir çırpınışla vuruyorlar.

Çöp varillerini görüyorum, birkaç adım ötede. Yaklaşıyorum. Turşu mevsiminin sirke şişeleri, ucuz birkaç şarap şişesi, boş yağ kutuları, çay posası... Kutuların arasına sıkışmış bir çift göz! Ölü bir bebeğin koparılmış başı. Gözleri açık. Sinekler, göz boncuklarına mavi mavi bakıyor. Altın sarısı saçlarına, salça kırmızısı akmış. Uzanıp alıyorum başı. Dudaklarına oje sürülmüş. Kimbilir hangi evde, çocuğu olmayan genç bir kadın, gecikmeyen kanamasına kızıp, ellerini karnında gezdirdikten sonra, hırsla saldırıp öldürmüştür; köşede duran oyuncak bebeği. Kimbilir?

Sokağın çıkışına kadar yürüyorum. Caddeyle sokağın birleştiği yere yakın, biraz iç kısımda boş, küçük bir alana varıyorum: Çocuk parkı. Salıncak sanki üzerinde biri varmış gibi hızla aşağı yukarı gidip geliyor. Yaklaşıp elimi zincirlerine atıp durdurmak isterken, rüzgâr, bırak diyor beni, bırak. Kendi uğultum yetmiyor bana. Birazdan dinginleşiyor. Usulca çöküyor salıncağın oturağına. Bıktım, diyor tek başına esmekten. Çıldırtabilir bu sessizlik. Hani nerede kalabalık yıldızlar? Bulutların kanlı öksürüğü? Bu geceye yazgılı mıyım ben? Nerede güneş, nerede? Birazdan yağmur başlıyor, eriyor rüzgarın öfkesi.

Yeniden aynı sokağa dönüyorum. Bir köpek, ıslık çalan duvar köşelerine kokusunu işiyor

Kaldırıma çıkıp, bir evin bahçe kapısını gıcırdatarak açıyorum. İşaret parmağımı ikiye büküp, tümseğiyle kapıyı tıklatıp yana çekiliyorum. Orta yaşlı, kara yağız bir adam kapıyı açıyor. Sağ eliyle, atletinden dışarı fırlayan döşündeki kılları kaşıyarak sağa sola bakıyor. Bir-iki adım ileri atıp, *"Kim var orada?"* diye sesleniyor. O ara içeri giriyorum. Adam yatak odasına girip, yatıyor. Karısı *"Neymiş o"* diye soruyor. Adam yanıt vermiyor. Ellerini başının arkasından kilitleyip, karanlıkta homurdanır gibi konuşuyor. Yatak odasında bir köşede duran sandalyeye geçip oturuyorum. Elimi çeneme koyup, dosdoğru onlara bakıyorum. Kadın, sırtüstü dönüp, *"Kazım"* diyor, *"kış geldi yine. Ne odun ne kömür..."* Adam yanıt vermektense iç geçiriyor. *"Memedi bu sene okuldan alsak mı?"* diyor karısına. *"Okuyup da ne yapacak ötesini. Yanımda çalışır, mala tutmayı öğrenir. Başkasının yanına çırak versek, ezerler. En iyisi mi.."* Kadın itiraz ediyor. *"Bırak, okusun çocuk."* Adam, *"Neyle, hangi parayla?"* diye soruyor. Kadın, *"Kızı da okutmadın. Bari çalışsaydı..."* sözünü bitiremez. Adam sert bir tavırla, *"Okusaydı da orospu mu olsaydı? Ne çalışmasıymış, otursun oturduğu yerde."* diyor. Kadın kırılgan bir sesle, *"Ah Kazım, ah. Yıllardır zenginlerin kıçını temizliyorum. Orospu mu oldum ben. Temizlik..."* Adam, *"Kızdırma beni, yat zıbar!"* diyerek kadını susturuyor.

Karı koca sırtlarını birbirine dönerek, uykusuz gözlerle sessizleştiler. Kalktım, dışarı çıktım.

Biraz yürüyüp karşı kaldırıma geçtim. Karanlık bir pencerede loş bir ışık gördüm. Yakınlaşıp cama dayadım gözlerimi. Tül ardında, eğik şekilde oturan biri çarptı gözüme. Açık pencereden içeri sızdım. Oturan, duyduğu tıkırtıları rüzgara yorup, pencereyi sıkıca kapattı. Yerine geçti. Önündeki ciltli deftere bir şeyler yazıyordu. O yazarken, yanı başında eğilerek güncesini okumaya başladım. *Bugün ne oldu biliyor musun, sevgili güncem: Ertan bana arkadaşlık teklif etti. Mutluluktan çıldırabilirdim o*

an. Ertan! Düşünebiliyor musun? Bana, hem de en umutsuz olduğum bir anda. Biliyor musun sevgili güncem, pis Zehra, hasedinden ne yapacağını şaşırdı. Sanki bilmiyorum ben, laboratuvar odasında Mesut'la neler yaptığını. Geçenlerde de, beden eğitimi odasında görmüşler. Ertan ona yüz vermiyor ya, ne yapacağını şaşırdı... Bu yıl üniversiteye hazırlanmam gerek. Dersaneye gitmesem zor kazanırım. Amaan, kazamasam da Ertan'la görüşmek için fırsat. Göndersinler canım bizimkiler de dersaneye. Bana ne. Parayı nerden bulurlarsa bulsunlar... Dün ne oldu biliyor musun, ablamı istemeye geldiler. Ablamın ağzı kulaklarında. Damat adayı da aynı fabrikada çalışıyormuş. Davul bile dengi dengine çalarmış. Salak bu ablam ya. Ne yani okumuş biri isteyecek değildi ya..."

Odanın içerisinde dolanmaya başladım. Elimi belime koyup, ofladım. O ara, bir ses duydum. Kaval sesiydi bu! Dışarı çıkıp sesin geldiği yöne doğru yürümeye başladım. Kırık dökük, biriketleri sıvasız, barakaya benzer çevresi yarı yıkıntı bir yerden geliyordu ses. Dağların kokusuydu bu ses. Hüzünlü... Kapıdan içeri girdiğimde iki yaşlı insan gördüm. Ortalık kir pas içindeydi. Yataklar yerde. Kadın elini çenesine koymuş düşünüyordu. Adam bağdaş kurmuş kaval çalıyordu. Bir zaman ayakta durdum. Sonra minderin bir ucuna iliştim. Yerde duran kasketin içinde bozuk paralar vardı. Yırtık kağıt paralar... Dilencilikten utancın adıydı, kaval. Her ikisi de hüzünlü, yılgın. Konuşmalarından anladığım kadarıyla, çocukları evlenip gitmiş. Hiçbiri onlara bakmamış. En küçük oğulları evlendikten sonra bir ara birlikte oturmuşlar. Kumar borçlarından dolayı babasının neyi var neyi yoksa sattırmış. Şimdi bu baraka da...

İçim acıdı. Ağlamaklı oldum. Geldiğim gibi usulca çıktım. Artık evlere girmeyecektim ki, pencerenin birinden yüksek sesli bir tartışma duydum. İçeri girmedim. Pencerenin dibinden konuşmaları dinledim. Erkeğin sesi biraz alçalmıştı. " *Ne çabuk unuttun*" diyordu. *"Ben köyden geldiğimde amcamın yanında yıllarca kalmadım mı? Elime meslek verdi. Bugün tornacıysam onun sayesindedir. Ne olmuş şimdi, kardeşim köyden gelmiş, bizde kalıyorsa? Ağzı var dili yok Kamil'in. İki üç yıla kadar kaportacılığı da pekişir, eli ekmek tutar, evlenir... Ne çabuk unuttun, her yıl köyden gelen erzağı."*

Saat gecenin ikisine geliyordu. Yağmur tıpırtılarının ışıktaki dansı yorulmuş, göğe çekilmişti. Rüzgar sakin şekilde esiyordu.

Sokağın çıkışına yakın, beyaz bir duvarın önünde, iki gencin telaşla bakındığını gördüm. Birisi, elindeki sprey kutusunu hızla salladı. Kutunun içindeki bilyenin sesi yankılandı. Diğeri çevreyi kolaçan ederken, duvara yazmaya başladı: Kurtuluş Yok Tek Başına. Ya...

Dünya Tutulması

Güneşin doğacağını sanıyorsun
hayır, doğmayacak
deviniyor kendince evrende
ne sen umrundasın
ne de dünya

Güneş battı sanıyorsun
karanlığa bakarak
hayır
güneş hiç batmaz
sırtını döndü dünya

Güneş tutuldu sanıyorsun
hayır
güneşi tutamaz doğa
yanar elleri
dünya tutuldu şaşkın

İnsan tükendi sanıyorsun
hayır
batıdan doğuya dönüyor dünya
güneş oradan yükselir
çevir yüzünü doğuya

Yılmaz ZİR

Gençler hızla uzaklaştılar. Duvara yaklaştım. Sprey boyasının taze kırmızı kokusunu içime çektim. İşaret parmağımla harflerin üzerinden usul usul yazının sonuna kadar gittim.

Ağır adımlarla telefon kulübesine geri döndüm. Ahizenin boşluğundaki ses, hâlâ içimde yankılanıyordu: Nerdesiniz ey insanlar!

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Mayıs Salı

Stefan Zweig'in *Dünün Dünyası* adlı eserini okuyorum. Üçüncü okuyuşum bu. Üçüncü kez okuma kararıma şöyle vardım. Zweig *Dünün Dünyası*'nda Rus yazarlarının gerçekçiliğini de anlatır. O bölüme bakarken, yeniden okuma kararı verdim.

Zweig, Birinci Paylaşım Savaşı'na gidişi de anlatır eserinde. Savaş öncesi, sağduyunun savaşı önleyeceğini sanır Zweig. Savaşı önleyecek önemli ögeler de vardır. Bunu şöyle anlatır, *"Jaures'e ve Sosyalist Enternasyonal'a inanıyorduk. Demiryolcuların işçi arkadaşlarını cephede boğazlanmaya taşımaktansa rayları havaya uçuracağına inanıyorduk. Çocuklarını ve kocalarını savaş canavarının ağzına vermiyecek olan kadınları hesaba koyuyorduk. Avrupa'nın düşün ve ruh gücünün zaferle yükselip tehlikeyi en son anda önleyeceğine yürekten inanmıştık."*

Jean Jaures 31 Temmuz 1914'de katledildi. Milliyetçilerin kışkırtmalarına kapılan Raove Villain adlı biri, kurşunlayarak öldürür bu güzel insanı. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu esere başvurun, Jean Jaures, *Demokrasi, Barış, Sosyalizm*, Çev. Asım Bezirci, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1999.)

Peki Sosyalist Enternasyonal n'apar. Buna girmeden önce Avrupalı sosyalistlerle ilgili düşüncemi söylemeliyim.

Avrupalı sosyalistler, hiçbir zaman milliyetçilikten, Avrupa merkezli bakıştan arınamadılar. Kıbrıs'ta komünist olduğu söylenen Akel partisi Enosis'i savunur. Yunan komünistler de öyle. Sormak gerekir bunlara. Siz ne biçim komünistsiniz.

En büyük dileklerimden biridir bunların biriyle karşılaşmak. Ağızlarından duymak istiyorum bunu. Enosis'i komünizmle nasıl bağdaştırıyorlar.

Zweig'in eserine dönersem... Romanda Rolland, Sosyalist Enternasyonel'den de kuşkuludur. Şöyle der Zweig'e, *"Yazın Viyana'da toplantıya çağrılan Sosyalist Enternasyonali kongresi üzerine onunla daha bir süre konuştuk. Fakat Rolland, bu konuda da başkalarından daha kuşkuluydu: 'Seferberlik tebliği duvarlara yapıştırılınca kaç kişinin karşı durabileceğini Tanrı bilir?'"*

II. Enternasyonel 1907'de Stutgrat'da, bir de 1912'de Bale'de düzenlenen kongrelerde savaşa karşı karar aldı. Bu kararlar savaş karşıtları için ciddi bir umuttu. Çünkü II. Enternasyonel'in milyonlarca üyesi vardı.

Avrupalı sosyalistler bu kararlara uymadılar. Paylaşım savaşına yurt savunması diye destek verdiler.

Savaş öncesini şöyle anlatır Zweig, *"Yüklü kazanan Fransız endüstricileri, kendileri kadar bir parmağı yağda bir parmağı balda Almanlara diş biliyordu; zira Krupp da Schneider-Creussot da daha çok ve daha daha çok top satışı peşindeydi. Yüksek kazançları kasaya indiren Hamburg vapur işletmecileri, Southampton'dakilere karşıydı. Maeze çiftçileri Sırplara, bütün konzeinler birbirine diş biliyordu. Ekonomik durumun bütünündeki elverişlilik, her yerde, herkesi çileden çıkarmıştı; herkes çılgınca bir, daha çok ve daha çok peşindeydi."*

Avrupalı sosyalistler, sermayenin kasaları doldurmak için kışkırttıkları savaşa karşı gelemediler. Savaşa onay vermekle, sermayenin insan kanıyla semirmesine yol açtılar.

Yurt savunması diye başlatılan savaşın aslını şöyle açıklar Zweig, *"Sırbistan'la başgösteren bu sürgit gürültü patırdıdan bizlere neydi? İşin aslının domuz satışıyla ilgili bir iki alışveriş anlaşmasına dayandığını bilmiyor muyduk?"*

Savaş öncesi halkın durumu şöyledir, *"Ömür boyunca bir gün olsun şehirden dışarı çıkmamış olan ocak başındaki aşçı kadın -okuldan sonra bir daha haritayı açmadığı halde- Avusturya'nın 'Sancak'sız-Bosna'nın bir yerinde küçük bir şehir- yaşamayacağını söylüyordu. Bir milyarın ne olduğunu bilmeyen arabacılar, Fransa'dan elli milyar mı, yoksa yüz milyar mı savaş gideri ödentisi almalı. diye sokak ortasında tartışıyorlardı. Bu korkunç kin nöbetine tutulmamış tek bir şehir ve topluluk yoktu. Rahipler mihraplarından savaş vaizleri veriyordu. Daha bir ay önce savaşı, çılgınlıkların en çılgıncası diye damgalayan Sosyal Demokratlar, adları İmparator Wilhelm'in sözleriyle- 'Vatansız herifler!' çıkmasın diye başkalarından daha çok gürültü etmek için elden geleni yapıyorlardı."*

İnsanlığın yüz karasıdır II. Enternasyonal'i oluşturan sosyalist partiler.

Buna karşılık Rus, Sırp, Bulgar sosyalistleri savaşa karşı çıktılar. Almanya'da Rosa Luksemburg, Franz Mehring, Karl Liebknecht savaşa karşı duruşlarını değiştirmediler.

Avrupalı sosyalistlerin savaş yanlısı olması yüzünden II. Enternasyonal çöktü.

6 Mayıs Perşembe

Görmüşsünüzdür o fotoğrafları...

Ebu Garib, Irak'ta bir cezaevinin adı. Emperyalist ABD'nin askerleri tutuklulara işkence yapıyor.

İnsanı kendinden utandıracak bir işlem bu. Düşünün, ABD, teknolojinin en ileri noktasında. Ama ABD'li askerlerde insanı, insan yapan, sevecenlik, acıma, öbür insanla özdeşleşme, özetle adına erdem denen değerin kıymıkçığı yok.

Bunlar, kendilerinin insan olduğunu bile bilmiyor. İnsanın kendini yitirmesi... insanın yozlaşması... korkunç bir durum bu.

Emperyalist ABD'nin... bütün burjuva dünyasının durup düşünmesi gerekiyor. Evrende dolaşan araçlar yaptık. Peki, ama insanı n'aptık.

Emperyalist ABD askerlerinin bu yaptığı kişisel bir olay değildir.

Uygarlığın başladığı topraklarda yapılan bu işkenceyle, milyonlarca yılda oluşan insani birikimin üstü çiziliyor.

Bunlar, bize *"Sizin Sokrates'iniz, Konfüçyüs'ünüz, Farabi'niz, Tolstoy'unuz, Kant'ınız bize vız gelir, tırıs gider."* diyor.

Peki n'apmalıyız.

İşte acı veren soru bu. Çünkü bütün yollar tıkalı. Karşımızda görmeyen, duymayan, düşünmeyen, duyumsamayan, her türlü insani değeri, saniyede un ufak eden, adına ABD denen bir devlet var.

Kızılderilileri kıyıma uğratır, sonra, bunun filmini yapar. Vietnam'da taş taş üstüne bırakmaz, bunun da filmini yapar.

Göreceksiniz, yakında işkencenin de filmini yapar. Filmin sonunda işkencecileri öyle bir gösterir biz de acırız işkencecilere.

Geleceğin esenlikli çocukları, bu fotoğrafları sizler de göreceksiniz, sizler de okuyacaksınız yapılanları.

Bizlere acımayın. Bizler, sizin, insan olamamış atalarınızız.

7 Mayıs Cuma

Sabah dolanırken sokakta, Iraklı tutsaklara yapılan düştü aklıma. Ustura atılmış gibi acıdı içim.

İşkenceciler arasında bir kadın da vardı. Erkeğin cinsel organına bakarak gülüyordu.

Bunları düşününce sabah sabah tadım kaçtı. Dolanmadım. Gazeteleri aldım, geldim eve.

Bir de baktım *Cumhuriyet*'te o kadın. Şöyle deniyor kadının fotoğrafında, *"İşkencenin görüntülerinde en çok dikkati çeken ABD'li asker Lynndie England henüz 21 yaşında. Uluslararası internet sitelerinde ondan, işkence fotoğraflarında sırıtan canavar diye söz ediliyor. Hamile olduğu için ABD'ye dönen Lynndie England, hakkında açılan soruşturmanın sonucunu bekliyor. England'ın kasabasındaki mağazalarda, orduya yazılmış gençlerin resimleri asılı. Fotoğrafların üzerinde 'Kasabamızın gururu' yazıyor. İşkenceci England'ın annesi, kızının eylelerini haklı buluyor."*

Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesi*'nde (Türkçesi Ahmet İnam, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989) şöyle seslenir insana, *"Kendini kepaze etme. kendi kendinin soyguncusu olma, kendini yalanla dolanla aldatma."*

Amerikalılar, kendi kendilerini kepaze ediyorlar, neymiş kasabanın gururuymuş şu işkenceciler.

21 yaşında. Gebe. Tutsaklara işkence yapan bu kadın kendi kendinin soyguncusu.

Annesi de *"Kızım haklı"* diyerek kendini yalanla dolanla aldatıyor.

8 Mayıs Cumartesi

Evrensel Kültür'ün Mayıs sayısındaki Salih Kevırbori'nin yazısından öğrendim. Arsen Poladov ölmüş.

Arsen Poladov'la Batman'da tanıştım. Pandomim öğretmek için gelmişti Batman'a.

Birçok gece birlikte olduk. Arkadaşlarla birlikte Batman-Mardin arası bir geziye katılmıştık.

Salih Kevrıbori şöyle diyor Poladov için, *"Bugüne kadar hakkında iki kitap yazılan ve bazı dönemler davet edildiği Paris, Prag ve Berlin üniversitelerinde pandomim ve tiyatro dersleri veren Poladov'un bugüne kadar yazıp yönettiği onlarca oyun dünyanın birçok şehrinde sahnelendi ve büyük beğeni topladı."*

Sanatıyla ilgili pek bilgim yok. Ama Poladov'u pek beğenmiştim. Oturması, kalkması, yemesi içmesi ağırbaşlıydı.

Günümüzde pek görülmeyen kişiliğiyle bir değerdi Poladov.

10 Mayıs Pazartesi

Türkiye'de kimileyin beklenmedik güzellikler de olur. Düşünebiliyor musunuz. Türkiye'de bir belediye başkanı, bir şairin editörlüğünde Şiir Kurultayı düzenliyor. Şairin, yazarın durmaksızın horlandığı. küçümsendiği Türkiye'de bir belediyenin Şiir Kurultayı düzenlemesi güzelliktir.

Şiir Kurultayı düzenleyen Karşıyaka Belediye Başkanı Şebnem Tabak'la, kurultayın editörü şair Veysel Çolak'ı kutluyorum.

Şimdi önümde Şiir Kurultayı'nın sunumlarının kitabı duruyor. *Şiirin Dışında Üşürsünüz* (1. Karşıyaka Şiir Kurultayı 19-20-21 Mart 2004)

Sunumları daha okumadım. Görüşlerine katılmadıklarım olabilir. Bu, önemli değil. Önemli olan böyle bir kurultayın yapılması.

Şu niye çağrılmadı diye bir tartışma açmayı da doğru bulmuyorum. Önünde sonunda bir seçme, bir ayıklama yapmak zorundaydı Veysel Çolak.

Editör şair Veysel Çolak, *"Kültürel besinden payını alamayan toplumlar gelişemez. Bu doğruyu şiire uyarladığımızda, rahatça şiirsel besinden payını alamayan toplumlar ve bireyler gelişemez diyebiliriz. Bu bağlamdan bakıldığında, şiirden yana olmanın, insandan ve onun geleceğinden yana olmak anlamına geldiği görülecektir."* diyor.

Katılıyorum bu görüşe. Ancak şiirin bu işlevi yerine getirebilmesi için insaniliğini yitirmemesi gerekiyor. Şiir insanı kuşatmalı, insanı yabancılaştıran bütün erk odaklarına karşı harekete geçmelidir.

Şiir bu yanıyla ele alındı mı bilmiyorum.

Şöyle diyor, Veysel Çolak, *"Kazandırdığı güzellik bilinciyle, yaşama ilişkin ne varsa tümünde güzelin aranmasını ve tümünün yaşanılır kılınmasını sağlar. İnsan, şiirin dışında üşür. Bunu anlamamaksa, insanın yıkılışı olur."*

Veysel Çolak'ın dediği doğru, şiir, güzellik kazandırmalı.

17 Mayıs Pazartesi

Iraklı tutsaklara, insanı utandıran, insanın içini acıtan işkence yapılmıştı ya, bu işkence ABD'li kadın ere göre çok eğlenceliymiş.

Şöyle demiş kadın er Lynndie England, *"Çok komik göründüğünü düşündük. O yüzden fotoğraflarını çektik."*

Amerikalı kadın er Lynndie England, bu eylemiyle insanlığın bütün birikimini siliyor.

Her gün şu soruyu sormalıyız kendimize. İnsan olabilmeyi öğrenebildim mi. Bir bayrak yarışına benzetilebilir insan olma durumu. Bir örnek vermem gerekirse, Aristoteles'e kızmamalıyız köleciliği savunduğu için. Ama bugün köleciliği savunan biri, insan olabilme birikimini özümsememiştir. İnsan olmayı öğrenememiştir.

İşkence, insanlık suçudur. Bu noktaya, nice acılardan sonra geldi insanlık. Milyonlarca insan işkencelerle öldürüldü. Bunu eğlenceli bulanlar da oldu.

Ama Buda'dan başlayarak bütün düşünürler, insana, insan olmayı öğretmek için kafa gücü harcadılar.

Bugün, bir insanın, bir başka insana işkence yapması düşünülemez. Bu bir yana, bir insanı sözle aşağılamak bile insanlık birikiminden yoksunluğun göstergesidir.

Ben yazar denen kişilerin, dergilerde, gazetelerde birbirlerini aşağılamalarını okurken utanıyorum, acı çekiyorum.

"Bunca yıl, bunun için mi yaşadım" diyorum kendime.

Neden bu noktadayız.

Hem Avrupa'nın hem ABD'nin öbür halkları küçümsediğini biliyorum. ABD'li için Iraklı insan değildir.

Sorun burda başlıyor. Çünkü bir insanı, insandan saymamak, insani birikimden yoksunluktur.

Burjuva dünyasına baktıkta bir çözüm göremiyorum. Çünkü burjuva dünyası, insanın tür bilincine ulaşmasını engelliyor. Tür bilincine ulaşamayan kişi, öbür insanı aşağılar, sömürür, insana her türlu işkenceyi yapar.

Binlerce yılda oluşan, insani birikim, burjuva dünyasını koruyan çelikten koruganda paramparça oluyor.

Bizler bu koruganda her türlü yollarla birbirimizi yok etmeye çalışıyoruz.

Soruyorum,

İnsan türünün yaşadığı yeryüzünde bunca silaha ne gerek var.

Milyonlarca insan nasıl oluyor da açlık sınırında.

Kadın ticareti, uyuşturucu ticareti neden önlenemez.

Milyonlarca insanı uyuşturan adına eğlence denen yozlaşma bütün dünyada nasıl oluyor da geçerli.

Arada sırada yayınlanan dünyanın en zengin listesi yanında, neden en yoksul listesi de yayınlanmaz.

En zengine, en yoksulu, en yoksula, en zengini doğal kabul ettiren bu ortam kimlerin eseridir.

Bu sorularla yaşamalıyız. Soruların yanıtları bizi yeni çözümlere, ışıklı ufuklara götürecektir.

18 Mayıs Salı

Sevgideğer Demirtaş Ceyhun, şaşırtıcı bir insandır. Hiçbir zaman yitirmediği coşkusuyla, o güne kadar akla gelmedik bağlantılar kurar.

Demirtaş Ceyhun, dağlardan tepelerden hızla inen, yatağında köpüre köpüre akan ırmaktır.

Önemli bir özelliği daha vardır Demirtaş Ceyhun'un. Onunla tartışabilirsiniz. Bu, Türkiye'de çok az rastlanılan bir özelliktir. Çünkü büyük çoğunluk tartışmayı bayağılaştırır. Haklı çıkmak için yaparlar bunu.

Magee şöyle der tartışma için, *"Hepimiz tartışmanın hakikate ulaşabileceği kabulünde bulunma eğilimi sergileriz, ama ne yazık ki, tartışmanın bunu yapabilecek veya temin edecek özel bir gücü yoktur. Tartışma, bize en fazla sonuçlarımızın öncüllerimizle uyumlu olup olmadığını gösterebilir Fakat uyumlu olsalar bile, buradan onların doğru olduğu sonucu çıkmaz."* (Byran Magee, *Büyük Filozoflar, Platon'dan Wittgenstein'a, Batı Felsefesi*, Türkçesi, Ahmet Cevizci, Paradigma Y., İstanbul, 2001)

Tartışma, kişinin kendini deneye sokmasıdır Deneyden, sınamadan korkulduğu için tartışma kişiselliğe dönüştürülür.

Demirtaş Ceyhun, deneyden korkmaz. Durup dururken konuşmuyorum, Demirtaş Ceyhun'la bir konuyu tartışacağım.

Konuya şurdan giriyorum. Demirtaş Ceyhun'un *Biz 1950 Kuşağı Öykücüleri* adlı yazısını okuyunca, maddi yanlışlar gördüm. Telefonla aradım, *"Demirtaş"* dedim, *"yazında maddi yanlışlar var. Bir ara uğra, düzeltiver."* dedim. *"Kalsın, düzeltmem"* dedi. *"Düzeltmezsen, senle tartışırım, seni eleştirim. Bak, benim gibi düşman bulamazsın. Haber veriyorum sana."* dedim. Geniş soluklu bir kahkahayla, *"Eleştir"* dedi.

Demirtaş Ceyhun 1950 öykücülüğü için şöyle diyor, *"Ayrıntıya özel bir önem veriyorduk, bolca eğretileme yapıyorduk, uzun uzun betimlemelere girişiyorduk sanki inadına ve mekanlarla zamanı özellikle soyutluyorduk sık sık. Oysa o yılların moda söylemiyle 'sanat, sanat için değil, toplum içindi' bize göre de, yani 'toplumcu gerçekçi' bir edebiyat anlayışını savunuyorduk güya. Ama öte yandan da, zaten Fransız kültürüyle yetişmiştik ve Sartre'ın 1946 yılında yayımlanmış Egzistansiyalizm Hümanizmadır adlı kitabından dolayı o günlerde ülkemizde de yankılanmaya başlayan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kierkegaard ve Heidegger'den esinlenerek dile getirdiği 'egzistansiyalizm' ile Breton'un, Aragon'un, Eluard'ın öncülüğünü yaptığı 'sürrealizm'in dehşetli etkisi altındaydık. Ne ki, çoğu Komünist Parisi üyesi olan bu Marksist yazarların görüşleriyle ilgili kaynak bulabilmek pek de kolay olmadığından, gerek 'egzistansiyalizmi', gerekse 'sürrealizmi' o yıllarda yeterince kavradığımızı söyleyebilmemiz de doğrusu olanaksızdır."*

Demirtaş Ceyhun'un bu yazısındaki temel tezi şu, *'egzistansiyalizm' ve 'sürrealizmin' de sanıldığı gibi gizemciliği ve sanal bir dünyayı savunan gerici ideolojiler değil, ola ki İkinci Dünya Savaşı sonrası koşulların yarattığı bir ilerici tepki olabileceğinden kuşkulanmayı aklımıza bile getirmiyorduk yani..."*

Burda düzeltilmesi gereken şu. Hem sürrealizm, hem egzistansiyalizm, Demirtaş Ceyhun'un söylediği gibi *"İkinci Dünya Savaşı sonrası koşulların yarattığı"* tepki değil.

Sürrealizmin başlangıcı için şöyle der René Passeron, *"Dada'nın küçük gruplara bölündüğü sürede, tam anlamıyla Sürrealist topluluğun oluşması fazla zaman almamıştır. Haziran 1924'te Littérature'ün son sayısı yayınlanmıştı. Sürrealizmin kurmay heyeti olan Centrale Surréaliste oluşmuş, 1 Aralık 1924'ten itibaren de 'dünyanın en şaşırtıcı dergisi olan 'La Révolutaion Surréaliste' yayınlanmaya başlanmıştır. Breton ilk Manifesto'sunu bu dergide yayınlamış, yani Sürrealizm, sanat yaşamında böylece boy göstermiştir."* (René Passeron, *Sürrealizm. Sanat Ansiklopedisi*, Çev. Sezer Tansug. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982)

Demirtaş Ceyhun'a göre, ABD'nin soğuk savaşta, *'aklın yerine inancı egemen kılarak' bireyi kul haline getirecek yeni ideolojinin Batı'ya dayatılmaya başlandığı günlerde Marksist ve antikapitalist Fransız yazarlarınca ortaya atılmış"*, hem egzistansiyalizm, hem sürrealizm. Oysa başta Breton, sürrealistlerden bir küme, ABD'deydi 1941'lerde. *"Amerika'daki yeni sanat modasına taze güç kazandırdılar."* Breton, ABD'de anti komünist oldu.

Demirtaş Ceyhun, *"Sürrealizmin kuramcılarının da, uygulayıcılarının da komünist olduklarını biliyorduk kuşkusuz"* dedikten sonra şöyle devam eder, *"Gerçekten de diyelim İspanya iç savaşı sırasında faşistlerce bombalanarak yerle bir edilmiş Guernica kentinte yaşanan gerçek aynı zamanda Fransız Komünist Partisi üyesi olan Picasso'nun ünlü 'Guernica' adlı sürrealist resmindeki denli etkili biçimde bilinen bir başka gerçekçi teknikle anlatılabilir mi acaba?"*

Önce Picasso'dan başlıyorum. Guernica 1937'lerde onbin nüfuslu bir kent. Franco'yu destekleyen Almanlar 26 Nisan 1937'de Guernica'yı bombalar. Bundan sonrasını John Berger şöyle anlatır, *"Bu olayın üzerinden bir hafta bile geçmeden Picasso resmine başladı. Cumhuriyetçi İspanya hükümeti tarafından zaten kendisine Paris Dünya Fuarı'na konmak üzere bir duvar resmi ısmarlanmıştı. (...) resim kısa sürede efsaneleşti ve bir efsane olarak da kaldı. Yirminci yüzyılın en ünlü resmidir Guernica. Özelde faşizmin, genelde modern savaşın acımasızlığına karşı sürekli bir protesto olarak görülür. / Bu, ne ölçüde doğrudur? Ne kadarı resmin yapılmasından sonra olup bitenler sonucunda ortaya çıkmıştır? / Kuşkusuz, resmin anlamı ve önemi daha sonra olanlarla artmıştır (hatta belki de değişmiştir.)"* (John Berger, *Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı*, Çev. Y. Salman-M.G. Sökmen, Metis Y., İstanbul, 1999)

Picasso'nun *Guernica*'yı yaptığı yıl 1937 Fransız Komünist Partisi'ne girdiği yıl 1944.

Sürrealistlerden bir kümenin daha sonra komünist oldukları doğrudur. Lukacs bu konuda şöyle der, *"Toplumcu gerçekçilikle ilgili hiçbir çözümleme, bu akımı ilk dönemlerinde etkileyen toplumsal ve edebi hayattaki gerici ve yozlaşmış ögeler ele alınmadıkça tamamlanmış sayılmaz. Alman dışavurumculuğu ve Fransız gerçeküstücülüğü olmasaydı Johannes R. Becher ve Bertolt Brecht ya da Paul Eluard ve Louis Aragon gibi yazarların toplumcu yazarlara dönüşmeleri düşünülemezdi bile. Fakat sorunu daha yakından ele almak gerekir. Sözünü ettiğimiz akımlara karşı çıkan birtakım güçler olmasaydı, bu yazarların hiçbiri (siyaset alanında uzun zamandır toplumcu olsalar bile) toplumcu birer yazar olarak gelişemeyeceklerdi."* (Georg Lu-

kacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, Çeviren Cevat Çapan, Payel Y., İstanbul, 1986)

Şimdi şunu söylemem gerekiyor. Brecht dışındakilerin komünistliğini hiçbir zaman ciddiye almadım. *"Kübist olduk, sürrealist olduk, şimdi de komünist olalım"* diye düşünen Avrupalı çocukların şımarıklığı diye bakıyorum onların komünistliğine.

Sürrealizmi ilerici bir tepki diye nitelendiriyor Demirtaş Ceyhun. Kübizm akımının öncülerinden Juan Gris, *"Çivi kavramı olmadan bir çivi bile yapamam"* der.

Önce kavramları belirleyeceksin, daha sonra bu kavramlara uygun nesneleri yapacaksın. *Sanatta Devrim* adlı kitapta şöyle denir Juan Gris için, *"Bu söz bizi doğrudan doğruya Platon'un İdealar öğretisine götürüyor (...) Juan Gris bu düşünceyi benimsemiş gibiydi. (...) Kendisi görüntüyü değil, görüneni, çiviyi değil, çivi kavramını, gerçeğin özünü. değişmeyen hakikatı, idea'yı vermek istiyordu. Onun sanatı İdea'ların sanatıydı."* (Nazan İpşiroğlu, Mazhar İpşiroğlu, *Sanatta Devrim*, Ada Y., İstanbul, 1979).

Şimdi bu ilerici sanat mı oluyor.

Sürrealizme geldikte... Demirtaş Ceyhun postmodernizmi eleştirir. Haklıdır. ABD'nin ideolojisi der. Doğrudur. Sürrealizmin soğuk savaş karşıtı olduğunu da söyler. Bu doğru mu. Doğru değil.

Ömer Naci Soykan, postmodernin belirtilerinin birinin *"Kurallılığın bozumu"* olduğunu söyler. Tanrı, baba, yazar ölmüştür. (Ömer Naci Soykan, *Postmodern Tartışmanın Neresindeyiz? Türkiye'den Felsefe Manzaraları I*, İnsancıl Y., İstanbul, 2003)

Peki sürrealistler n'aptı. İşte yaptıkları, *"Sanat öldü"* Bu postmodern değil mi.

Sürrealizmi ilerici tepki diye benimsemek olası değil.

20 Mayıs Perşembe

Demirtaş Ceyhun, bence hiç gereği yokken Aristoteles'i de yeriyor. Şöyle diyor, *"'Kübizm' gibi 'Sürrealizm' de düz aklın ve Aristoteles mantığının denetiminden kurtularak gerçeği tam kavramaya çalışmakmış meğer."*

İlkin şunu söylemem gerekiyor. Sürrealistlerin Aristoteles'le hesaplaşacak kadar birikimli olduklarını sanmıyorum.

Şimdi Aristoteles mantığı denen mantık üstünde durmak istiyorum. Aristoteles mantık kavramını kullanmaz.

Robert Feys şöyle der, *"Organon'un en büyük bölümü, Aristoteles'in 'İkinci Analitikler'de formüle ettiği bilim kuramıdır. Arisoteteles burada, geometrinin kendi zamanında ulaşmış olduğu ve yüzyıllar boyunca da kesin bir dedüksiyona olanak tanımış olan biçimini örnek olarak alıp olağanüstü bir başarıya ulaşmıştır."* (Robert Feys, *Mantık, Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, Türkçesi Doğan Özlem, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1990)

Aynı kitapta Günter Pataig şöyle der, *"Felsefe tarihçileri, hatta bu dönemlerde, 'formel mantığa dayalı akıl softacılığı'ndan bile söz ettiler ve bunun yadsınması gereği üzerinde durdular."* Bunun yanlışlığı sonradan anlaşıldı. Ortaçağ'da bozuldu Aristoteles. Diyalektik mantık, Aritoteles mantığının uzantısıdır. Hegel, Aristoteles'in kategorilerinden yola çıkar, diyalektik mantığı kurarken.

Sürrealistlerin gerçeği arama uğraşına geldikte... Platon-Hegel çizgisinde gerçek ideadır, tindir. Ömer Naci bunu şöyle belirtir, *"Soruna sanat yönünden bakıldığında, yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan kübizm, suprematizm gibi soyut sanat anlayışlarında Hegel'in artık sanatın başaramayacak dediği ide'lerin, 'tümel gerçeklikler'in ortaya konulmasının denendiği görülür."* (Ömer Naci Soykan, *Sanat Öldü, Yaşasın Sanat, Arayışlar 2*, İnsancıl Y., İstanbul, 2003)

Sürrealistlerin aradığı gerçek, Demirtaş Ceyhun'un düşündüğü, anladığı gerçek değil.

21 Mayıs Cuma

Demirtaş Ceyhun'a göre egzistansiyalizm de *"soğuk savaş karşıtı ürünmüş galiba?"*

Egzistansiyalizmin temel sorunu nedir. Önce bunu görelim. Modern felsefenin başlatıcısı Descartes özneyle doğayı ayırır. Sorun şudur Descartes için, *"Ne biliyoruz? Bildiğimizi nasıl bilebiliriz? Bunlar, Descartes'tan bu yana, bütün felsefe geleneğimizin ana sorulardır."* (Bryan Magge, *Yeni Düşün Adamları*, Hazırlayan Mete Tuncay, MEB, İstanbul, 1979.)

Egzistansiyalistlere göre bu, felsefede skandaldır. Egzistansiyalistler, bilmeyle uğraşmazlar. Var olmakla, varoluşla uğraşırlar.

Egzistansiyalist Sartre tanrı tanımazdır. Ama idealistir. Çünkü özneden yola çıkar. *Yeni Düşün Adamları* kitabında şöyle der, *"Sartre'ın kitabı ise gerçekte iki Descartes bilinçliğinin melodramıdır. Bu bilinçlilikler elbette Descartesçı olacak. Çünkü Sartre Fransızdır ve her Fransız darda kalınca Descartesçı olur."*

Sartre için gerici diyemeyiz. İnsan için mücadele etmiştir Sartre. Soğuk savaşa karşı da mücadele etmiştir Sartre. Ama Sartre'ın egzistansiyalizmi soğuk savaş karşıtı değildir.

Demirtaş Ceyhun'un, Adnan Özyalçıner'in genç kuşaklarca bilinmemesine, okunmamasına geldikte. Hiç kuşku yok, bunda Amerikan kültür saldırısının etkisi vardır. Ama tek neden bu değildir. *Sanatta Star Sistemi* dışında kaldıkları için okunmuyorlar.

Bunu birçok yazımda işlediğimden burda üstünde durmuyorum.

İster Demirtaş Ceyhun'un söyledikleri, ister benim söylediklerim doğru olsun, şu değişmiyor. Soğuk savaşla biz kendimizi yitirdik. Ne edebiyatımız, edebiyat, ne felsefemiz felsefe.

Yalnız edebiyatımız tüketilmedi. En önemlisi insanımız tüketildi.

Yeniden varoluş mücadelesini başlatmak gerekiyor.

25 Mayıs Salı

Özgürlük üstüne sık sık düşünmek zorunlu. Şundan ötürü zorunlu. Bizde büyük çoğunluk özgürlüğü başıboşluk sanıyor. İşin tatsız yanı bu. Daha tatsız yanı, böyle düşünen kimi kişiler yanıma yaklaşabiliyor.

Bu, ciddi bir biçimde sinirlendiriyor beni. Özgürlüğün başıboşluk olmadığını sık sık söylememe karşın, eylemle bunun karşıtı savlanıyor.

Lukacs'ın yeni bir eseri çıktı, *Marksist İmgelem* (Hz. A. Şimşek-M. Göbenli-V.Atayman, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2004). Lukacs, bu eserinde özgürlük için şöyle diyor, *"Özgürlük, kendinden başka dayanağı olmayan (başkasına gereksinimi bulunmayan) bireysel bilincin belli bir an için kendisinin sandığı şeyse, sırf bu soyut genelliğinden dolayı yok ediliyor demektir."*

Kişinin özgürlük anlayışına bakıyorsun, kendinden başka dayanağı yok. Bireysel bilincin belli bir anı, onun için özgürlük.

Lukacs, devam ediyor, *" her şey özgürse, özgürlük yok demektir. Herhangi bireysel, yalıtılmış bilincin kendinden saydığı her içerik, özgürlüğün içeriği olabilirse, özgürlük boş laf demektir."*

Ne anlama geliyor bu sözler. Ortak bir seminer çalışmasına gönüllü olarak katılma kararı vermişsin. Tam seminer için yola çıkacaksın, sevgilin telefon ediyor, *"Canım sıkkın gezelim"* diyor. Gönüllü olarak katıldığın seminer çalışmasından sorumlusun. Bu, özgürlüğün içeriği olmuyor, canı sıkkın sevgilini gezdirmek, özgürlüğün içeriği oluyor.

Bunun ne anlama geldiğini görebilmek için Lukacs'ın bu eserdeki *Özgürlük ya da Güdümlü Sanat* yazısında gezinmek gerekiyor. Lukacs, şöyle der, *"Antikçağın kesin inancı, insanın ancak özgür bir toplum içinde gerçekten özür olabileceğiydi."*

Burjuva dünyasında özgürlük kavramı değişir. Şöyle söyler Lukacs, *"Özetlersek: Özgürlük Antikçağ için insanların birlikteki somut yaşamlarının ve eylemlerinin en üst düzeydeki biçimidir. Kapitalist toplumda ise, ruhsal bir olgu sayılıp, bireysel bir davranış korsesine sıkıştırılır."*

Neden böyle oluyor bu. Lukacs, şöyle der, *Kişinin kararları onun bireysel, niceliksel varlığını ne geçmişine, ne de geleceğine bağlar / Böylelikle atomlaştırılmış insan yanılsaması, o zamana dek uzanagelen gelişimin doruğuna varmış oluyor: Özgürlük kavramının içi tamamen oyulup boşaltılıyor."*

Şimdi durum belirginleşti. Gönüllü olarak katılma kararı verdiği seminer çalışmasına katılmıyor. Korsesine sıkıştırılan bireysel davranışını özgürlük sanıyor. Canı sıkkın sevgilisinin sıkıntısını gidermek ya da başka bir bireysel eylem için sorumlu olduğu çalışmadan kaçıyor. Buna da özgürlük diyor.

Kendini özgür sanan bu kişinin herhangi bir kararı, kişiyi hem geleceğe, hem geçmişe bağlamıyor. Geçmişsiz, geleceksiz bu kişi, yaşadığı boşluğu göremiyor. Üstelik bu boşluğa, bu başıboşluğa özgürlük diyor.

Lukacs'ın geçmiş gelecek kopukluğu son derece doğru. Bunu görüyorum. O, gönüllü olarak üstlendiği sorumluluğu, sözgelimi on beş gün sonra koparabiliyor.

Neden gelecekle ilgili bağlantı kuramıyor. Kuramaz, çünkü; özgürlük, bireysel davranış onun için. Ama o, bireysel kararını, maddi birikimi yoksa, işte kullanamıyor. Çünkü orda bireysel özgürlük yok. O zaman o, bireysel özgürlüğünü kültürel alanda cahil kalmak için kullanıyor.

Burası beni güldürüyor. Bireysel davranış özgürlüğü, cahil kalma özgürlüğünü getiriyor. Burjuva dünyası, iş dışındaki cahil kalma özgürlüğünü alabildiğince destekliyor.

Burjuva dünyasının özgürlük anlayışını burjuvazinin reklamcısı gibi eylemleriyle tanıtan, reklamı yapan kişi, benim ya da başkasının bilme özgürlüğünü dayatma diye görüyor.

Hayır.

Senin istediğin kadar, dört boyutlu cahil kalma özgürlüğün varsa, benim de cahil kalmama özgürlüğüm var.

Senin cahil kalma özgürlüğünü ben kesinlikle önlemem. Cahil kalmama özgürlüğümü de sana elletmem.

Evli evine, köylü köyüne derler.

26 Mayıs Çarşamba

Adını bile unuttum, biri, Lukacs için, *"Macar köylüsü"* demişti. Lukacs, burjuva dünyası için "kötü" bir düşünür. Bunu bildiğim için, Lukacs'a saldırıya gülmüştüm.

Lukacs, burjuva dünyasının özgürlük anlayışını eleştirir. İş hayatı dışında bireye "sonsuz özgürlük" alanı verir burjuva. Bu özgürlüğün ilkesi şudur, *"Hiçbir sorumluluk seni bağlamasın. İstediğin gibi yaşa."*

Aslında o kişi, istediği gibi yaşayamaz. İstenildiği gibi yaşar. Bu, ona özgürlük gibi görünür.

Peki sanatçının özgürlüğüne nasıl bakmalı. Lukacs, *Marksist İmgelem* adlı eserinde bu sorunu irdeler.

Şöyle der Lukacs, *kapitalist gelişim, sanat yapıtı ile izleyicisi arasındaki ilişkiyi gitgide bir mal pazarı (ilişkisine) dönüştürmüştür."*

Doğallıkla burda sanatçının özgürlüğünden söz edilemez. Çünkü, *"Kapitalist büyük sanayi bile özellikle moda yaratırken- bireysel katkı, beğeni ve fikirler olmaksızın yaya kalır. Hele sanatın meta (mal) olduğu yerde daha da geçerlidir bu. Sanatçı kişilik olarak kapitalist için bir değer, bir 'marka' temsil eder. Bu kişilik ne kadar açık seçik, elle tutulur, usluluğa varan bir nitelik taşırsa, değeri de kapitalist için o ölçüde yükselir. Kuşkusuz böylelikle doğan 'özgürlük', kendi geçerliliğini kabul ettiren, kişilik, hakiki sanatın güvencesi değildir..."*

Bu durumda sanatçı özgürlüğünü öznelliğine gömülmekte bulur. Şöyle der Lukacs, *kendi bildiğini okuyan, küstahlıkla çarpıtılmış 'içine kapanıklık' bağımsızlığın içinde ancak at oynatabildiği bu dar alanın yer aldığı bir dünyaya karşı sürdürülen umutsuz bir karşı çıkıştır.*

Bu, kendi bildiğini okuma küstahlığı, genel geçerdir burjuva dünyasında. Kendi bildiğini okuma küstahlığı, özgürlük sanılır.

O, özgürdür. Kimse karışamaz ona. Geçmişte söylediklerini, dahası yazdıklarını saniyede kusar, bir kaşı yukarda, bir kaşı aşağıda küstahça *"Ben özgürüm"* der.

Özneline boğulan sanatçı ya da kişi, özgür olamaz. Lukacs'ı izlersek, *"...gerçeğin nesnel özüne parçalanmaz bir bağlılık: İşte hakiki nesnel sanatsal özgürlük. Bu özgürlük nesneldir..."*

Lukacs'ın umut bağladığı 'sosyalist' ülkeler de çöktü. Burjuva dünyasıyla baş başa kaldık.

Peki bu durumda n'apmalı.

İlk elde yazar, marka olmaktan kaçınmalı. Marka oldu mu, yitirir özgürlüğünü. Tabii bu yeterli değildir. Okur-yazar örgütlenmesine gitmeli.

Biz *İnsancıl* olarak, bunu ciddi bir biçimde düşünüyoruz. Ancak öznel koşullar beni durduruyor. Yeni doğmuş bir insan gibi bu işe atılmak... kararlı bir mücadeleye girişmek gerekli neden.

İşte bu neden beni durduruyor. Çünkü bu mücadele öznelde boğulmayı değil, nesnelle yüzyüze gelmeyi zorunlu kılar.

Üzülüyorum, ama bu zorunluluğu kaldıracak kişi çok az.

Burjuvazinin en büyük başarısı bu. Kırdı geçirdi insanın iç dünyasını.

28 Mayıs Cuma

Birçok yazar gibi benim de hayatım düşünce özgürlüğü mücadelesiyle geçti... Yürüyüşler, basın açıklamaları, açık oturumlar... Suç unsuru var diye dava açılan yazılara imzalar.

Dava açılan yazılara imza atmaktan caydım daha sonra. Bunun nedeni işin içine Dilipak'ın girmesi. Dilipak, gerçekten de düşünce özgürlüğü istemiyor.

Şunu söyleyeyim. Dilipak'a düşüncesinden ötürü ceza verilmesini istemem. Dilipak, düşüncesini özgrüce söylesin diye mücadele ederim. Ama Dilipak'la birlikte mücadele etmem.

Şimdi gündemde Hakan Albayrak var. Albayrak bir yazısında *"Atatürk'ün cenaze namazı kılınmamış"* demiş. Daha sonra, *"Yanıldım. Atatürk'ün cenaze namızı kılındı"* demiş. Bunları yazdı diye mahkemeye verilmiş. Altı ay cezaya çarptırılmış

Şimdi hapiste Albayrak.

*"Atatürk'ün cenaze namazı kılınmadı. Yanılmışım, Atatürk'ün cenaze namazı kılındı"*yla altı aylık ceza arasında bir ilişki kuramadım. Atatürk'ü koruma yasasına göre bir ilişki kuruluyor anlaşılan.

Düşünce özgürlüğü sorunu, hem yasal, hem geleneksel bir sorun. Yasanın bir maddesini kaldırsan, geride yüzlerce madde var.

Yasaları kaldırsan, Türkiye'nın geleneksel yapısı var. Bu yapı, düşünce özgürlüğüne izin vermiyor.

Yıllar geçti... Elde demir asa, ayakta demir çarık yürüdük... Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik... Arkamıza dönüp baktık, bir arpa boyu yol gitmişiz.

Bizim özgürlük mücadelesinin masalı böyle başlar işte.

29 Mayıs Cumartesi

Sevgideğer Aydın Ilgaz, *Sınıf'ın Efsanesi* adlı eserinde *Hababam Sınıfı*'nın öyküsünü anlatıyor. Bu öyküde Rıfat Ilgaz'ın hayatı da var.

Hababam Sınıfı ilk kez *Dolmuş* dergisinde Stepne adıyla yayımlandı. Ben o sıralar ya on beş, ya on altı yaşındaydım. Stepne adını İtalyan bir yazarın adı sanmıştım. Kitaptan öğreniyorum. Stepne'yi Rus sananlar da varmış.

Aydın Ilgaz, *Hababam Sınıfı*'nın kitaplaşmasını şöyle anlatır, *"Hababam Sınıfı, 1961 yılında yayına hazır bir şekilde babam tarafından Cağaloğlu'ndaki yayınevlerine sunulduğunda, o günlerin birçok büyük yayınevi babamın 'sakıncalı' yazar olmasından dolayı kitabı basmayı kabul etmemiş. Yayınevi sahipleri 'Rıfatcığım kitabı basarız; ama başımıza iş açarsın' diyorlarmış.*

Sonunda *Ak Kitabevi* yayımlamış *Hababam Sınıfı*'nı. Daha sonra bu kitabevi. *Hababam Sınıfı*'na *"Benim malım"* demiş. Yıllarca süren, eseri kurtarma mücadelesini Aydın Ilgaz pek güzel anlatmış Bu güzel anlatımda Rıfat Ilgaz'a yapılan haksızlıkları okurken içim sızladı.

HİÇ

Kardeşlerime

En yakın arkadaşları benekli, beyaz sokak köpeğidir,
Kimin, niçin terk ettiği bilinmeyen.

Usulca okşarlar başını, ürkütmeden çekinerek ölesiye.

Düşlerini dolduran uçarı genç kız imgesi yerine, hasretini duydukları.

Pamuksu saçlarını hiç avuçları arasına alamadıkları, sevgilileri gibi.

Herkesin habersizi olduğu, kimsenin bilmediği yalnızlıkları bitlenir,
Gözünüzün önünde, çoğunuz fark etmeden.
Soğuk gecelerde, birbirlerine sokularak ısınmaya çalıştıkları.
Ya da güneşin alnında ara sokak kaldırım taşlarına oturduklarında.

Unutulma kentin keşmekeşinde, ezik omuzlarında belirir.

En sıkı polis copunda ortaya çıkar ancak yüzlerindeki gölge, dayağını yedikleri.

Hemen hemen her şeye alışmışlardır, yok sayılmak dışında.

N. Hakan ALEV

Ulvi Uraz, Rıfat Ilgaz'dan *Hababam Sınıfı*'nı oyunlaştırmasını ister. Rıfat Ilgaz, rahat çalışmak için Karamürsel'de üçüncü sınıf bir otele yerleşir. Ötesini Aydın Ilgaz şöyle anlatıyor, *"Daktilosu olmadığı için elde yazıyor, sayfa başına beş liraya anlaştığı arzuhalciye de daktiloda yazdırıyormuş. Dikkatinizi çekmek istediğim bir nokta var; o da toplum olarak bazı sanat yapıtlarının hangi şartlarda üretildiğini düşünmemiz gerektiğidir. Bugün eğer 'Hababam Sınıfı' denildiğinde, herkesin yüzünde tatlı bir gülümseme oluşuyorsa, bunu babamın o günlerde çektiği sıkıntılara borçluyuz."*

1991 yılında Kastamonu'da çocukluğunun geçtiği sokağa adı verilince şöyle demiş Rıfat Ilgaz, *"Şöyle kasılalım biraz!.. Artık, bir sokak sahibi olarak!.. Bir dikili çöpüm yok... Evim, köyüm yok; ama artık bir sokağım var... Mülkiyet duygusu ne güzel şeymiş!.."*

İstanbul'da bir bulvara da Rıfat Ilgaz adı verildi. Koca Rıfat Ilgaz, ne sokaklara, ne bulvarlara sığar. O, halkının gönlünde baki olan yeri almıştır.

Rıfat Ilgaz'ı, hapishanede, zincire vurarak avluya çıkartanlar, acaba bugün yaşıyorlar mı. Yaşıyorlarsa acaba ne düşünürler şimdi.

"Babamın 'insan'a duyduğu sevginin ne olduğunu anlamak için şu dizelerine bakalım" der Aydın Ilgaz. *"İnsanları alabildiğine sevmeyi / Bırakmazlar yanına / Böyle çekersin cezanı / Üç duvar bir kapı arasında / Onlardan ayrı / Böyle onlardan uzak*

Eziyetli hayata dayanamaz ciğerleri Rıfat Ilgaz'ın. Vereme yakalanır. *"Üç duvar bir kapı"* demesinin nedeni o. Ya hapishane, ya hastane

Sanat emekçisinin bir sorunu da şudur Öldükten sonra eserleri n'olacak.

Acıyla gördük. Birçok sanat emekçisının eserleri para karşılığında çarçur edildi. Acımasız bir inatla, göz göre göre, gözümüzün önünde yapıldı bu.

Aydın Ilgaz, babasının hayatına yaraşır bir tutumla Rıfat Ilgaz'ın eserlerini, türlü sıkıntılara karşın çarçur ettirmedi.

"Kulağım halkta, gözüm toplumda" diyen Rıfat Ilgaz'ı, halkından ayırmadı Aydın Ilgaz.

Bu açıdan da kutlamak gerekir sevgideğer Aydın Ilgaz'ı.

cengizgundogduinsancil@hotmail.com

KARAR ZAMANI

Gözler tanıklığın hamalı
Yaşlar akmalı değil
Kelle koltukta, tüfek göçebe
Yollar durmalı değil

Sapağa doğru hızla yuruyuşüne
Bir virgül koyuyorsun adımlarının
Dünyanın kırışıklı alnından
Gözlerin mevsimlere kataraktlı bakıyor

Yazın sıcağına telsiz duvaksız
Sevgiler yolluyorsun kutuplar üzerinden
Poyrazı astımlı yük katarları
Yalnızlığının istasyonuna tam hızla giriyorlar

İçindeki saatlere kilitler takıyorsun
Donuşü vız gelmiyor yine dünyanın
Tinleri yüzlerine sıçrayanlar göz ucunda
Renkleri içinde ihtiyarlıyorlar

Bir mayhoş tat mıdır yalnızca kalan
Pamukçuk tavanlı damaklarında
Hangi gücün merkezkaçı ustünde
Robotlar hangi meridyeni söküyor
Seni hangi köklerinden koparıyorlar

Yuzleri birer kapı, gülüşüne kapanan
Ardından yine de sürgülüyorlar
İçinin tik tak seslerine eğilip
Pür dikkat kulak kesiliyorlar

Önünü kesiyorsun kendikendinin
Gözünün ulaştığı, zikzakla uzanan yollar
Dönüşe bakan yerde örümcek düğünleri
Şüphe hucreleriyle dolu sapaklar

Ölu kuşların mezarı değil yalnız
Gizlerini cumbalara gommüş sokaklar
Koca nehirler akar gövdesinden
Yeniden doğuşları içinde saklar

Menzilinde tan ağartısı bakışlarının
Gelecek cim karnında çoğalan nokta
Neye yarar pişmanlıklı dönüşler
Her adımda inadını zorlayan karar
Büyür, yaşamak yaratmak kadar.

Güngör GENÇAY

İNSANCIL ATÖLYESİ
Yaz Etkinlikleri
19 Temmuz'da Başlıyor

Pazartesi	*19.00-21.00*	*Modern Felsefenin Doğuşu ve Gelişimi*
Salı	*19.00-21.00*	*Şairler Konuşuyor*
Perşembe	*19.00-21.00*	*Modern Bilimin Doğuşu ve Gelişimi*
Cuma	*19.00-21.00*	*Kültür Sanat Söyleşileri*
Cumartesi	*13.30-15.30*	*Düşünme Yöntemi*
Pazar	*19.00-21.00*	*Hayat Ansiklopedisi*

Başvuru : Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu - İstanbul

Tel&Faks: 0212 249 80 19

e-mail : insancildergisi@hotmail.com